

Vseviõ ja
Goble:Vene
välispoliitika
trendid
Lk. 2, 3.

SIRP

EESTI
RAHVU

Kelomees:
"Ars Electronica"
ja biotehnoloogiline
ajastu.
Lk. 12.

EESTI KULTUURILEHT

hind 10 krooni

22. september 2000

number 34 (2835)

PAVEL BESBENEK

Tallinna vanalinnas Ladina kvartali kultuurikeskuses toimub 24. – 30. septembrini kolmandat korda festival "Trialogos".

"Trialogos" ("Kolmkõne") on ebatavaline sõnakunstide, muusika ja teaduse sümbioos, mis meenutab suurt multimediaalset lavastust. Helilooja Vladimir Martõnov on festivali idee kätkenud kunstilisse vormi, mida ta nimetab "Inimeste ja inglite mänguks". See eksperimentaalne lavastus ehk müsteerium on pühendatud Tallinna Dominikaalse Püha Katariina kiriku taaselustamisele. Selle ettekandmisest võtavad osa kõik festivalil esinevad kunstikollektiivid ja solistid: orkester Opus Post (Moskva), ansamblid Sirin (Moskva), Bractwo Lutni (Krakow), Linnamuusikud, Püha Miikaeli Poistekoor ja Theatrum (Tallinn) ja solistid Tatjana Grindenko, Olga Baigulova ja Valentina Georgijevskaja Moskvast. Kava vt. lk. 24.

Täna lehes

Unt kehast ja vaimust, Mutt feminismist. Lk. 2/ L. Vahtre T. Pauli "Piiblitõlke ajaloo". Lk. 3/ Liisi Ojamaa "Lootus" ja Õigem Valem. Lk. 6 – 7/
P.-R. Purje Kalle Blomkvistist. Lk. 9/ Kõrgtehnoloogiline Foster ja postmodernistlik Sainsbury keskus. Lk. 11/ Tiia Teder: EMN ei väljenda eesti muusikute tahet. Lk. 14/
Kontserdihooaeg algas nii Tallinnas kui Tartus. Lk. 15/ Polanski satanism millenniumi lävel. Lk. 16 – 17/ Tänapäeva briti elust. Lk. 18.

Raamatukogu kiituseks

Kultuuriloolase Linnar Priimäe elegantsed mõtteavaldused, et Vaim hakkab Lehvima, mitte enam Lehitsema (tõlgendasin teda nii; ta peab silmas tekstiraamatute asendumist tekstiekraanidega, aga võib-olla ka midagi hoopis rohkemat) näivad olevat leidnud valitsuses elavat vastukaja. Ihutaksegi hammast raamatukogude peale. Mis nendega teha? Äkki saaks neid hoopis paigutada näiteks andmebaasidesse?

Jätame kõrvale hiljutised traagilised näited, et kolmkümmend aastat tagasi salvestatud andmebaase ei saa tihti enam üldse avada, ja pöördume mentaliteedi poole. Inimestel on tunne, et kõike saab n-ö. õhku panna. Kunst kunstajju, tekstid juhtmetesse, majad ekraanidele! See justkui vastaks aja vaimule, mis ühelt poolt tahab olla kehatu, juhtmelik-raadiolainelik – ehkki teisalt rõhutatakse igati korporeaalsust, ja inimkeha näib olevat massikultuuris mingis eriseisundis – *human body*ga tahetakse ikkagi taktiliseid või odõorseid kontakte. Kõiksugu muu kehaline aga olgu viirastus.

Me näeme siin hingitsemas vana keha-vaimu duaalsust. Kui teatris on viimasel sajandil jõutud äratundmiseni, et ainult *mind* ei juhi *body*t, vaid ka vastupidi – keha juhib vaimu, ja õieti on nad üks, siis – üldkultuuriilmas tahetakse vaim lahutada kehast. Vaim tahab hüljata materiaalse kandja ning iseseisvuda. Tüüpiline näide oleks mitte ainult raamatukogude, vaid ka raamatukoguhoonete, nende arhitektuuri, isegi kogu muu kultuurihoonestiku, võib-olla isegi tervete linnade kolmedimensiooniline asetamine internetti, kusjuures hooned ise hävitataks. Milleks? Miks asendada reaalne Tallinna vanalinn selle arvutisimulatsiooniga?

Arvatavasti selleks, et teha ruumi pankadele. Kuid kas siin pole mingi paradoks? Raha ise on muutumas üha viirastuslikumaks, vabanemas labasest materiaalsest paberkandjast. Raha asub kiipides ja traatides. Kuid pangamajad, *moneychanger*ite paleed aina kasvavad ja on seejuures rängalt materiaalsed, kusjuures – kordame – nad sisaldavad ainult nähtamatut raha. Miks virtuaalne raha produtseerib nii massiivset arhitektuuri? Siia võib juukseidpidi tõmmata ka hotellid, mille luksus on samuti enamasti väga materiaalne, kus miskipärast ei rahulduta vaimse vee ja voodiga – ehkki praegusajal võime juba väga hästi ette kujutada mingit oomaja, kus turist riietatakse skafandrisse, pannakse narile ning andurid pakuvad talle mitmesuguseid ööbimisvõlusi ja -mugavusi. (Need ei pruugi ju virtuaalselt üldse kujutada baldahhiinvoodeid ja mullivanne, vaid lihtsalt ekstraheeritud Õnne, Puhkuse ja Mugavuse tunnet.)

Läksime liiga kaugele, sest alustasime miskist ajavaimust, mis tahab asendada raamatukogud raamatu-internetikohvikutega.

Kuid mitte ainult ajavaimus pole asi. Valitseb ka mingi pragmaatiline illusioon igasuguse materiaalse vaimukandja kulukusest. Tahvelmaalid, raamatud ja hooned on kallid, lõuenditepaberi-betooni peale läheb palju raha. Kui asi on puhtalt õhus, kui vaim lehvib nähtamatult meie peade ümber atmosfääris või eetris, siis saab odavamalt hakkama. Kulub vähem maksumaksjate raha! Et on ja ei ole ka. Kuid – internet on ikka väga kallis ja "Dekameroni" *dial-upi* kaudu lugedes läheks Priimäelgi rohkem raha kui raamatukogus käies!

Internetiraamatukogu on väga suur, vohav, koherentne ja piirideta. Raamatukogul on aga piiritletusest ja diskreetisusest (jaotusest) tingitud voorusi. Sa võid võtta eraldi ühe raamatu ja ta osutub – jumal tänatud – isoleeritud entiteediks, miskisuguseks monaadiks või ei tea mis suletud süsteemiks. Vahel pole tal isegi bibliograafiat (mis võrdub interneti lingisüsteemiga). Tal pole märgatavat seost teiste raamatutega. Ta kukub nagu Kuu pealt. Milline nauding, kui saad piirduda ühe eraldi asjaga! Internetis on see peaaegu võimatu luksus. Ikka meelitab keegi sind millegi parema juurde.

Arvutiinimene suhtlevat mõtlema masinaga. See pole miski mõtlemine. Masin sisaldab vaid infot. Kuid mis hakkab inimene infoga peale? Mitmed uurijad on viimasel ajal märkinud, et masin ei saagi aju jäljendada, sest ega aju üksi ei mõtle. Inimese puhul mõtleb korraka terve süsteem, kogu *mind-body*, isegi alateadvus. Inimene käitub, suhtleb...näiteks kukub libedal raamatukogutrepil, siis naljatleb laenutajannaga... ta ei ole kontaktis ainult "infoga". Ta elab tervikliku korpusena.

Tõsi, raamatukogusid armastavad eriti ilukirjanduse sõbrad, ja mina paraku pole belletristikafänn. Kuid neidki on! Mõtleme ka nende peale, enne kui hakkame raamatuid infoga asendama.

"Säilitame raamatukogud!" kuulsin hiljuti meie pargis õist pöösastetagust hüüet. Liitun selle anonüümse paatosega.

MATI UNT

Võrdsusest, läbipaistvusest ja feminismist

Hiljuti ilmunud feministliku kunstikriitika valiku "Pandro laeka" üks läbivaid mõteliine on subjektiivsuse rõhutamise. See haakub ülimalt maailma humanitaarias viimastel kümnenditel levinud suundumusega: ei ole "puhast" ega erapooletult tunnetavat subjekti. Tunnetus on alati *kellegi* tunnetus, kel on oma kontekst, minevik ja olevik, probleemid ja huvid ning see mõjutab paratamatult seda, kuidas ta midagi vastu võtab.

Selle seisukoha järgi on juba tunnetuse jaotus objektiivseks ja subjektiivseks ise subjektiivsuse ilming. Objektiivsus-subjektiivsus polegi eeskätt filosoofiline dilemma, sest selle järeldused on igapäevase elu praktikas. Niisugune jaotus on kellelegi kasulik, probleem on ideologiseeritud. *Cui bono?* – selles on küsimus.

Feministid (kasutan seda mõistet, olles teadlik selle ebatäpsusest) väidavad, et objektiivsus kui niisugune, mingi üldkehtiv perspektiiv jms. on valgete meeste leiutus. Meeste objektiivsusetootlus on paremal juhul illusioon, halvimal diversioon. Viimane tähendab, et valged mehed esitavad oma subjektiivset vaadet ajaloo, poliitikale, üldse kõigele kui ainsat ja üldkehtivat, sest see sobib neile kõige paremini. Surudes naiste, laste, värviliste ja teiste endast erinevate tunnetusviisid oma Prokrustese sängi, ekspluateerivad nad neid inimirühmi teadlikult või alateadlikult.

Tegelikult aga tunnetavad naised (värvilised, lapsed jne.) teistmoodi kui mehed, neil on oma perspektiiv. See, mis tundub meeste oluline, ei pruugi neile seda olla, ja vastupidi. (See puudutab ka kunstiajalugu, aga sellel ma praegu ei peatuks.)

Samas on üldteada, et tunnetamine on lahutamatu seotud keele, mõistelise aparatuuri ja sõnavaraga. Nende abil me struktureerime ja hõlvame maailma. Kui mehed on sundinud naistele peale oma perspektiivi, siis on nad seda teinud spetsiifilise sõnavara abil. Just selle kaudu on nad pannud naised maailma "kirjeldama" (kui kasutada Richard Rorty väljendust) samamoodi nagu nad ise. Mõisted on ideoloogia. *Ergo*: naised peaksid suhtuma suure ettevaatusega mõistete maailma, millesse nad sünnivad, kuhu nad on heidetud. Sest see on meeste tehtud ilm. Naised ei tohiks midagi uisapäisa üle võtta. Kas see on neil õnnestunud? Kas naised selle mõisteilma "dekonstrui" ja lammutusega üldse tegelevad? Vaatleme paari olulist mõistet.

Feminismi liikumapanev mootor umbes saja kolmekümne aasta jooksul on olnud võrdsusetootlus. Ka need feministid, kes on kõige kaugemal labase võrdusmärgi asetamisest lesbismi ja feminismi vahele, toonitavad võrdsust. Aga just siin – mulle paistab – astuvad nad reha otsa. Sest nad käsitlevad võrdsust tähendusmahus, mille (valged) mehed sellele on andnud. Sest mis on sellisena mõistetud võrdsus?

Ärme räägime traktoristi-manjadest, naisvasaraheitjatest ja teistest, kes võtavad seda sõna-sõnalt. Võrdsus meeste käsituses tähendab tänapäeva ühiskonnas olla võrdselt **edukas** (võrdseid palku, võrdseid võimalusi kandideerida ametikohtadele jne.). Kui naised võitlevad selle eest, siis nad konkureerivad meestega nende rea peal. Kuhu jääb nüüd subjekti kohalolu? Miks ei anna naised võrdsusele oma soospetsiifilist tähendust? Neil oleks täielik põhjus seda teha. Sest edukus pole täisväärtuslikuks eluks tööpoolest ainus ega peamine.

Väidan, et naised peaksid suhtuma moodsa ühiskonna "mängu" reservatsioonidega, sest *summa summarum* on see meeste "mäng". Teiseks, ülemast vaatepunktist

on võrdsus sugude vahel suurem kui praegu paistab.

Nii imelik kui see ka pole, aga paljukiidetud "avatus ja läbipaistvus" on ühed kõige ambivalentsemad, kui mitte kahtlasemad märksõnad, kui vaadata neid naiste perspektiivist. Tõsi, naiste otsese julma ekspluateerimise vähenemisele on need palju kaasa aidanud. Tänu neile me lihtsalt *teame* naiste seisundist. Aga kusagil on piir ees, kust alates läbipaistvus ja avalikustamine naiste maailma huve enam ei teeni. See ei vii neid viimse võitluse maale.

Meeste maailma dominant on vaba konkurents. Säärases maailmas läbilöömiseks on mehed tervikuna naistest ilmsesti paremini kohanenud, kuna see maailm on nende endi tehtud. Skandinaaviamaades, kus kiideldakse naiste kõrge esindatusega valitavates organites, pole see ju loomulikult tekkinud, vaid on tagatud spetsiaalsete kvootidega. Muidu naised sinna võibolla ei pääseks. Feministlikud ajaloolased protesteerivad Suure Ajaloo vastu ning ihalevad väikesi intiimseid ajalugusid, kus keskmes poleks poliitika, sõjad ja majandus, vaid näiteks sõbratunde ja kirjavahetuskultuuri areng. Aga kvoodid tagavad naistele õiguse olla tegija just selles Suures Ajaloos. Avatus on Trooja hobune, millega naistele on sisse sõidetud. Vabas ühiskonnas pole niivõrd tähtis, kas sind nähakse läbi või ei, vaid see, mis seal näha on. Neile, kel on natuke vähem näha (või on näha teises kohas või viisil), pole sellest eriti tulu. Mehed on loomuldasena nominaalsed ja on alati tahtnud olla läbipaistvad. See kuulub nende ekshibitsionismi juurde. Ülikooli ajal Kääriku laagrist mäletan, kuidas saunas mitu praegust arvamusliidrit käisid väljakutsuvalt naiste ees ihualasti ringi. See ongi läbipaistvus. Või vaadake seda mängu, mida vahel seltskonnas mängitakse, kus mees ja naine hakkavad võistu riideid maha koorima, et kes julgeb kaugemale minna. Mis ka ei juhtuks, naine jääb ikka kaotajaks, isegi võites.

Naised võiksid olla teatava piirini läbipaistvad – ja siis äkki läbipaistmatud. Mehed poleks selleks valmis ja naised saaksid alustada oma "mängu". Naised võiksid asutada oma eesmärkide saavutamiseks salaseltsi ja orduksid, mis oleksid täiesti läbipaistmatud: jne.

Loodus ei ole ebaõiglane. Ja liberaalne ühiskond koosneb ühendatud anumatest. Asjad peaksid ise paika loksuma. Kui aga nii pika aja peale meile ikka tundub, et sugude vahel pole võrdsust, siis me peaksime puht huvi pärast vaatama, ega meie kriteeriumide ja mõistete midagi korrast ära pole. (Äkki on nad valge mehe omad?) Ma peangi tunnistama, et võrdsus on mu meelet suurem kui üldiselt kombeks arvata.

Vaatame komplekselt. Miks unustatakse näiteks võrdsusest rääkides ära nii oluline tegur nagu eluiga? See on ju kõige alus. Naised elavad kõikjal kauem kui mehed, kus seitse-kaheksa aastat, Eestis koguni neliteist. Mis on võrreldes sellega väiksem palk või väiksemad saavutused tuumafüüsika alal? Või kas peaksid mehed hakkama nõudma kvote, mis eluiga ühtlustaks?

Või võtame sellise habemega asja nagu sünnitamine. See on loomine, mis on loomingu alaliike. Ehk on mehele antud loodusest loominguuga sellepärast rohkem tegelda, et temal muud võimalust polegi. Sünnitada võib pea iga naine. Ent ta võib lisaks ka luua. Langevarjurid hüppavad kahe langevarjuga, teine on selleks, kui esimene ei peaks avanema. Naistel ongi kaks langevarju. Mees aga langeb siia maailma alati ühega.

MIKKEL MUTT

Moskva hirm sanitaarkordoni ees

Moskva edendab Vene-Valgevene liitu, et vältida Baltimaade piire GUAM-i riikidega (Gruusia, Ukraina, Aserbaidžani ja Moldovaga). Mõned Moskva ametnikud ilmselt kardavad, et vahetu piir võiks viia uue "sanitaarkordoni" tekkimiseni Venemaa ja Euroopa vahele. Vene-Valgevene liidu kaitse ja julgeoleku komisjoni esimees Boriss Nikitin ütles üle-eelmisel neljapäeval, et liitumine Valgevenega parandab oluliselt Venemaa strateegilist asendit lääne suunal ja teeb võimatuks puhvertsooni moodustamise.

Ta ütles, et sanitaarkordon on juba hakanud Venemaa ümber "kunstlikult tekkima". Liit Valgevenega viivat ka Kaliningradi probleemi "ratsionaalse lahenduse" ja "tagavat rahu Euroopa ühel tähtsamal ristteel."

Sellest järeldub, et liit Valgevenega on oluline osa transiidiskeemis, mille kabinet kiitis heaks 7. septembril.

See näeb ette transiiteid põhja – lõuna ja ida – lääne suunas, et geograafilist asendit ära kasutades edendada oma huvisid. Mõlemad marsruudid lähevad läbi Valgevene, et vältida teed Ukraina ja Baltimaade kaudu, mille puhul kulud olevalt tohutud.

Moskva on seega senisest meelsamini nõus alla neelama Valgevenega liitumise ideed. Nad ületähtsustavad Baltimaade ja GUAM-i üksikute riikide kahepoolseid kontakte. Ka viitab see uuele teemale Vene välispoliitikas. Primakovi ajal nägi Venemaa oma asendit maailma suhtes samasugusena kui pärast Krimmi sõda, nüüd aga nagu enne 1917. a. revolutsiooni, kui lääneriigid tahtsid tööpoolest teha puhvertsooni. Eriti Prantsusmaa ja Poola nägemuses pidi see kulgema Baltimaadest Balkanile ja mõtteliselt Kaukasusse.

PAUL GOBLE

Suur ja keeruline raamat suurtest ja keerulistest asjadest

Toomas Paul "Eesti piiblitõlke ajalugu". Eesti Teaduste Akadeemia Emakeele Seltsi toimetised nr. 72. Tallinn 1999. Toimetanud Tõnu Tender, kujundanud Ene Velling, saatesõna Jüri Engelbrecht.

Autor, Eesti üks lugupeetumaid hinge-karjaseid Toomas Paul, märgib sissejuhatuses, et tema töö eesmärgiks on teha kokkuvõtte piibli tõlkimise alastest uurimustest ja anda ülevaade eesti piibli tõlkimisest, trükkimisest ning levitamisest. Eesmärk on niisiis küllalt laiahaardeline ja seda on ka Pauli töö.

Autor nimetab oma käsitlusviisi kirjanduslooliseks. Sellele vastavalt annab ta kõigepealt ülevaate piibli tekkest ja selle redaktsioonide ning tõlgete ajaloo, jätkab eestikeelse jumalasõna sünni ja arengu jälgimisega ning esitab siis eesti piibli niiõelda eluloo. See elulugu ei jagune mitte sajandite või Eestit vallanud võimude järgi, vaid piiblitõlgete järgi. Niisiis on suure piibli loo sees eesti piibli lugu ja viimase sees jälle iga tõlkeversiooni lugu. Ja nagu lood ikka, nii on mõni õnneliku, mõni õnnetu lõpuga.

Kes võtab vaeva Toomas Pauli tööga vähegi lähemalt tutvuda, peab kõigepealt tunnistama, et inimesi, kes võiksid kirjutada sama mahuka ja põhjaliku eesti piiblitõlke ajaloo, ei saa ei Eestis ega maailmas olla kuigi palju; võib-olla mõni üksik. Kui mõnikord on tunda, et Paulil jääb puudu ajaloolase meetodikast (mida niisugune töö igal juhul vajab), siis kerkib samas vastuküsimus: aga kus on see ajaloolane, kes valdaks sellisel tasemel heebrea, kreeka ja ladina keelt? Lisaks hulka elavaid (või elusaid) keeli? Ja kes orienteeruks sellise kergusega keeleteaduslikes peensustes? Kes oleks ühtlasi tipp-tasemel teoloog? Lõpuks, kes valdaks nii hästi eesti keelt?

Lühidalt: piiblitõlkest on võimalik küll kirjutada paremat käsitlust kui Pauli oma, aga selleks läheks vaja mitut inimest ja tulemus ei oleks garanteeritud. Mitmekesi võib saada hea tulemuse, aga võib ka saada eklektilise kuhila. Seda tasub meele pidada kõigil, kes leiavad "Eesti piiblitõlke ajaloo" olevat selles või teises punktis puuduliku.

Puudusi kahtlemata on. Kõigepealt kipub kogu asi ikkagi laiali valguma. Eestikeelse piibli joutakse alles 259. leheküljel. Kohati on Paul nii üksikasjalik, et puuduvad metsa ära ja lugejal läheb meelest, millest jutt üldse algas. Tõsi, siis võib ju mõned(sajad) leheküljed tagasi keerata ja järele vaadata, aga ikkagi sooviks mõnikord, et autor suuremad alajaotused kuidagi üldistavalt kokku võtaks, puust ja punaseks teeks. Loendamatu probleeminäide kõrval, osalt ehk ka asemel, tahaks rohkem teada saada tõlke "teisest poolest", nõndanimetatud tarbijast. Mis tema asjast arvas? Ei saa öelda, et sellest üldse juttu ei tehtaks, aga kuidagi põgusalt. Muidu on andmeid massiliselt ja selles mõttes läheneb Toomas Pauli raamat käsiraamatule. Sellest poleks häda, kuid autor on ühtlasi veidi esseist ning essee ja käsiraamat on asjad, mis samade kaante vahele hästi ei sobi. Või ütleme soosivamalt: see on lugejale (veel) harjumatu. Seepärast vajaks "Eesti piiblitõlke ajalugu" selget kasutamiseõpetust, kus oleks lugejat hoiatatud, et iga peatüki viimane alapeatükk on pigem mõtisklus kui aja- või kirjanduslooline teadustekst. Praegusel kujul tabavad esimesed sellised üla peal käimised ehk ulakused lugejat ettehoiatamatult ja panevad ta kulmu kergitama, nagu näiteks heietus ajaloolise narratiivi tasandeist (lk. 33). Niisugused asjad nagu narratiivi tasandid teeb ajaloolane endale selgeks küll, kuid ei lahka neid oma narratiivis endas; kui, siis eriti mõne ajaloometodoloogilise ajakirja veergudel või kvaliteetlehe kultuuriküljel rahvalalgustuslikel

eesmärkidel. Lugeja ei eelda sellist teksti kõvade nahkkaante vahel. Samal põhjusel jäävad üsnagi õhku rippuma iseenesest huvitavad alapeatükid latgali kirjakeelest (lk. 532-533) ja võru ning setu keelest (534 – 538). Muuseas ei tahaks kuidagi nõustuda vormidega "võro" ja "seto". Need on võru- ja setukeelsed sõnad. Me ei ütle eesti keeles ka "suome" keel, sest see on soomekeelne sõna.

Teine üldisemat laadi märkus puudutab osundusi nõukogudeaegsele kirjavarale. Inimlikult on igati mõistetav, et aastakümneid sõjaka ja rumala ateismiterroori all kannatanud autor näitab ilmse heameelega kätte õige koha nii mõnelegi agitatorile või ajaloo võltsijale. Ent sellegi võinuks suuremas osas jätta erikäsitlemise hooleks. Praegu kukub nii välja, et ninanip-su saavad peaaegu võrdsest nii Kuulo Vimmsaare, Harri Moora kui Voldemar Miller. Kuid iga lugeja ei pruugi teada, et Vimmsaare on kõigest Vimmsaare, aga Moora on ikkagi Moora ja Miller on Miller. Nõukogude ajal kirja pandud jälkuste puhul on tarvis väga hoolikalt arvestada konteksti. Mõni autor laulis kohustuslikku laulu, nagaan kuklas, teine jälle tegi seda vabast ajast, vabast tahtest ja suure mõnuga.

Kolmas märkus puudutab materjali jätkamise meetodikat. Nagu eespool märgitud, jaotab autor eesti piiblitõlke ajaloo erinevate tõlgete lugudeks. Kirjandusloos vaatevinklist nii peabki. Ajaloolane seevastu igatseks pigem ühtset kronoloogilist käsitlust. Praegu kukub nii välja, et lugeja saab ülevaate "Looduse" Suure Piibli ilmumisest (1938 – 1940), seejärel faksiimile trükkimisest Kanadas 1972. aastal ja loole pannakse punkt Uku Masingu kirjaga 1982. aastast, mainimata, et vahepeal (1968. a.) ilmus ka enam-vähem uus tõlge. Ja teisalt, kui nüüd selle järel tuleb jutuks too 1968. aasta väljaanne ja selle hilisem käekäik, siis praktiliselt ei tehta juttu 1972. aasta kordustrükist, mis teoreetiliselt pidanuks sellesse "loosse" ju sel või teisel kombel sekkuma. Lisaks sekkub loosse ka Rikhold Klaasi väljaanne (kordustrükk Torontos 1970, vt. T. Paul "Eesti uus kirikupiibel", KK, nr. 4, 2000, viide 38). Need tõlked ei sündinud ega eksisteerinud vaakumis, mingid vastasmõjud pidid ju toimima ja lugejale jääb segaseks ka see, mispoolest erines nende väljaannete lugejaskond. Ajalist hüplemist kohtab päris mitmes kohas (nt. lk. 656) ja kuna töö pole kaugeltki vaba trükivigadest, siis satub lugeja korduvalt segadusse: kas see või teine aastaarv tähendab ootamatult ette- või tagasihäarat või on hoopis viga? (Nagu nt. lk. 704, kus on 1972. a. asemel 1982.) Siin ei lohuta seegi tõsiasi, et ka kronoloogilise esitusviisi puhul oleks tekkinud hüplevus, ehkki mitte ajaline, vaid temaatiline. Kuidas ühendada "lood" Kronose kõikehõlmava kulgemisega, nii et lood oleksid jälgitavad ükshaaval, aga samas oleks jälgitav ka iga ajalooetapp oma üksteisesse mässitud lugude paljususega, see on ajaloolase igavene probleem.

Neljandaks on toimetaja Tõnu Tender oma suure ja mahuka töö raames lasknud sisse libiseda mõnel väga segasel kohal, kus tekib vägisi mulje, et teineteise sabas on trükki läinud nii mustand kui redigeeritud variant (nt. peatükis "Alaline piibliparandamise komitee", lk. 596 – 606). Teisiti on raske seletada lk. 601 toimuvat ajalist tagasihüpet, misjärel osaliselt korraldaks varem öeldut. Kõikide leitud ebatäpsuste äratoomine läheks siinkohal paraku liiga pikale. Paksu raamatu peale lihtsalt koguneb vigu rohkem kui õhukesest.

Toomas Pauli suurtöö lõpuosa on pühendatud probleemidele, mida võiks nimetada tõlkimise filosoofiaks. Taas võib küsida, kas õiges kohas. See, et ulatuslik ja põhiole-

muselt ikkagi akadeemiline teos lõpeb anekdoodiga (millel on tagatipuks venekeelne puänt), ei ole arvustaja meelest küll sobiv. Mis sest, et anekdoot on päris hea ja iseenesest teemakohane. Kuid tõlkija õiste vähkremiste vaevad on siiski kõõgipool, mida pole tarvis väga eksponeerida. See sobiks jällegi kas eritartiklisse või (lihtsamal kujul) rahvalalgustuslikku kirjutas "Abiks noorele tõlgile". Tõsi jah, adekvaatset tõlget pole olemas, sest tõlke lugejad pole need, kellele kirjutati originaal. On teine aeg, teine kultuur. Kui üritame edasi anda formaalselt teksti, saame töö, mis ei puuduta samu hingekeeli, mida originaal omal ajal. Kui üritame puudutada samu hingekeeli, siis peame kirjutama teistsuguse teksti. Mida me tõlgime: kas seda, mis oli kirjas, või seda, mismoodi kirjutatust aru saadi? Ühesõnaga: tõlkimine on võimatu. Aga las see jääda tõlkijate saladuseks, mida neil, kes ise ei tõlgi, pole vaja teada. Toomas Pauli lõpuheietustesse tasub siiski heasoovlikult suhtuda. Esiteks on need üsna huvitavad, teiseks tuleb mõista tohutu töö ära teinud autori (piiblitõlke ajaloo kõrval ei maksa unustada ju Uue Testamendi tõlget ennast) väsimust. Neil lehekülgedel saab Paul kõnelda tõesti sellest, mis südamele, vabana nii tõlkija kui ajaloolase sunnist järgida etteantud teksti või sündinud asjade kulgu.

Ja heasoovlikult tasub suhtuda ikkagi kogu sellesse raamatusse. Nagu algul vihjatud: üks lõõge üle! Muu hulgas väärib kiitust autori vaikne ja diskreetne huumor. Vahel õnnestub Toomas Paulil oma tegelased omavahel suisa suhtlema (ja näeklema) panna ning ise muiates kõrvaltvaatajaks jääda. Sellised leheküljed on märksa paremad kui need, kus autor kedagi nuhtleb või kiidab, nii et aimub isiklik suhe asjasse. Sest autor ei ole kaugeltki kiretu inimene, aga õnneks väga tark. Ka esseedeks kalduvate peatükilõppudega tuleb lihtsalt ära harjuda. Arvustaja mõistab täielikult autori kiusatust rääkida ikkagi südamest ära see või teine kõrvalteema, et ta kord oleks räägitud ja pealegi veel suure looga samade kaante vahel. On näha ja tunda, et õpetaja Toomas Paul teab palju, mõtleb palju ja valutab palju südant. Kui sellest nüüd natuke "üle ääre ajab", siis, mis parata.

Kiita maksab veel üht joont või omadust. Toomas Paul on üldiselt väga tolerantne. See puudutab nii teisi uske, teisi kristlikke usutunnistusi, erinevaid tõlkeideoloogiasid jpm. Või kui polegi nii väga tolerantne, siis suudab oma antipaatia vältida mahedasse vormi. "Eesti piiblitõlke ajalugu" pole ühest ki otsast propagandateos. Näiteks Eesti Evangeelse Luteriusu Kiriku kohta leiame üsna kriitilisi sõnu. Mineviku kirjeldamise juures avaldub teatav kristlik fatalism; või vähemalt Paul ei hala, kui peab taas kord nentima paljude inimeste pikkade aastate töö tühjaminekut. Vaiksele kahjutundele võib vihjata üksainuke sõna või lause. (Nt. Jaan Bergmanni tõlke lugu lõpeb kergelt ohkavate sõnadega: "Ei leidnud kasutamist, J. Bergmanni tõlge läks J. Gutsllafi ja Virginiuste Vana Testamendi tõlkekäsitluse kõrval." – lk. 623.)

Niisiis on "Eesti piiblitõlke ajaloo" nii kiidu- kui laiduväärset, kuid kiiduväärset ikka rohkem. Mõni on terve selle raamatu ilmumist nimetanud laiduväärseks, kuid siinkirjutaja ei nõustu sellega mitte mingil juhul. Toomas Pauli töö loomulik koht on iga kultuuri-, kirjandus- ja ajaloolase, teoloogi ning eesti filoloogi raamatukirjanduses. Žanriliselt ebaühtlane, nojah, aga üks seda on ka piibel ise, kui tohib nii alpi võrdlust tuua. Nii palju on see ikka käsiraamat küll, et läbilugemisest ei piisa, peab käepärast jääma. Meie kirjavaras on tänu Toomas Pauli vaevale nüüd jälle millegi võrra rikkam.

LAURI VAHTRE

Impeerium dokumentides

Ajaloo seaduspärasuste vastu ei tunta erilist huvi – ja ajaloo seaduspärasusi avavaid raamatuid enamasti ei märgata. Asja ilmunud Toomas Karjahärmilt poolt kogutud nelisada lehekülge dokumente Venemaa impeeriumlikust poliitikast Baltikumis XX sajandi alguses võiksid olla oluline käsiraamat kõigile neile, kes tunnevad huvi suure idanaabri mõttementaliteedi ja meie suhete võimalike arengutsenaariumide vastu. (Impers-kaja politika Rossii v Pribaltike v natšale XX veka. Sbornik dokumentov i materialov. Koost. Toomas Karjahärm. Eesti Ajalooarhiiv, 2000.)

Üldisusepoolne vaikus on mingis mõttes isegi arusaadav, sest kogumik ei eruta otseselt meeli, selles ei looda uusi ega purustata vanu müüte. Need esmapilgul kuivad dokumendid ei riiva põhimõtteliselt kellegi tundeid ega too ka käbele midagi sensatsiooniliselt rabavalt uut. Näiteks midagi sellist, mis oleks võrreldav hiljutise tormiga, mida tekitasid dokumendid Konstantin Pätsi kontaktidest Vene saatkonnaga. Arusaadavalt on väga huvitav teada, kas Päts üldsegi lävis Venemaa saatkonnatöötajatega (mõnede arvates on ju tegemist võltsinguga), ja kui, siis mis teda selleks ajendas. Kuid midagi pole parata – inimkonna ajalooline kogemus õpetab, et väikese ja suure suhetes kuulub initsiatiiv ja diktaat peaaegu alati suurele. Seega on väikese ja suure omavaheliste suhete

mõistmiseks – ka tulevikku silmas pidades – sada korda olulisem tabada just nimelt suurriigi motive. Kuid suur on meile võõras, väike aga oma – ja kogu tähelepanu kuulub viimasele. (Loomulikult on ka väikesel riigil oma pisikesed alternatiivid ja "väikestel riigijuhtidel" oma käitumismotiivid, mis vajaksid uurimist, kuid nende kontekstiväline käsitlemine loob heal juhul vaid pettepilte.)

Globaalsemas tähenduses oleks selle "Pätsi loo" puhul aga hoopis olulisem mõista suurriiki esindavat saatkonda, kui väikeriigi tulevase riigipea toimetamise motive. Antud küsimus oleks võinud kasvõi korrakski esile kerkida arvukates poleemilistes sõnavõttudes.

T. Karjahärmil koostatud dokumentide kogumiku väärtus ongi nimelt selles, et see avab Venemaa impeeriumliku poliitika olemust ja toob esile vene inimeste kõige üldisemad Baltikumi-suunalised arusaamad. Ning neid kokku võttes võib jõuda Venemaa Balti poliitika algjärgelise mõtteni: Baltikumi alad on igivana Vene valdus, mis kuulub orgaaniliselt Venemaa koosseisu. Suhted kohalike prominentidega lähtusid just sellest aksioomist – nii siis, kui tegu oli kubermanguga, kui ka siis, kui naabriks oli olude sunnil aktsepteerimist vajav iseseisev riik.

Millised olid aga impeeriumimeelsete peamised loosungid

sada aastat tagasi? Kõigepealt tuleb oluliselt suurendada vene rahvusest elanikkonna osakaalu, näiteks, eraldades neile soodsatel tingimustel maad. Teiseks on vaja märgatavalt tugevdada vene keele positsiooni ning kolmandaks – suurendada õigeusklike arvu Balti kubermangudes. Täpselt seesama küsimuste ring (kaasmaalased, vene keel, õigeusu kirik), mis prevaleerib idanaabri retoorikas ka tänapäeval.

Suurriiklik impeeriumlik poliitika on üldjoontes universaalne. Seda iseloomustavad kindlad käitumismallid suhetes naabritega ja ühesed arusaamad skaalal meie – nemad. Nii polegi suurt vahet, kas tegu on Rooma või Vene impeeriumiga, mineviku või tänapäevaga. Impeeriumliku poliitika üldist olemust saab aga tundma õppida konkreetsete ajalooüldmuste kontekstis, olgu need toimunud kaks tuhat või sada aastat tagasi. Muidugi, lähedasem aeg ja ruum on mugavamad õppevahendid. Pealegi pakub impeerium Vana-Rooma variandis meile vaid teoreetilist huvi; Vene impeeriumlikud toimetamised Baltimaades ei pruugi aga osutada kaugeltki mitte ainult teoreetiliselt kõitvaks. Ja kuna siin ilmas kõik kordub, siis võiks vähemalt kordumisteks valmis olla. Sest see annab teatud eelise. Seega – Toomas Karjahärmil kogutud dokumentidele võiks pöörata suuremat tähelepanu.

DAVID VSEIOV

MUUSIKAMAAILM

Peadirigent Kurt Masuri austamine

Londoni South Banki kontserdikeskuse Royal Festival Hallis tähistati eelmisel laupäeval Kurt Masuri (73) astumist Londoni Filharmooniaorkestri peadirigendi ametisse. Orkester esitles uut maestrot mitme erineva kavaga, solistide hulgas ka džässpianist Herbie Hancock, samuti Alex Wilson, Youssou N'Dour, John Arle, klassikalisel poolal sopran Janice Watson ja bass Willard White; kavades olid ka Rimski-Korsakovi "Šeherezade", Thomas Adəsi "America" Londoni esiettekandes, Gershwin'i laulud jm. Kurt Masur on seisnud ka ERSO ees 1963 ja 1966 (juhatus Eino Tambergi "Concerto grosso"), tegutsenud Dresdenis ja Schwerinis (tegi siin 1960 Tambergi "Ballett-sümfoonia" lavalise maailmaesietekande), valitud W. Felsensteini poolt Berliini Koomilise Ooperi juurde, sai legendaarseks Leipzig Gewandhaus-orkestri peadirigendina 1970 – 1998, aastast 1991 New Yorgi Filharmoonia Orkestri peadirigent (kuni 2002), kus 1996 juhatus ka E. Tubina Kontrabassikontserdi esitust. Üleilsest dirigeerib Masur juba New Yorgis, Mozarti, Mendelssohni, Straussi kavas solistiksi Kiri Te Kanawa.

Sallineni uusoooper Helsingis

Soome Rahvusoooper Helsingis avas 15. IX uue hooaja Aulis Sallineni uusooperi "Kuningas Lear" maailmaesiettekandega. Teose loomise idee andis Sallineni "Kullervo" etenduste aegu Nancys 1995 sealne ooperijuht Philippe Godefroid. Libreto Shakespeare'i draama lühendatud variandina tegi helilooja ise. Kui helilooja senistes ooperites on peaosas baritonid, siis siin on peategelasena silmas peetud maailmakuulsat bassi Matti Salminen. Salminen, keda Soomes kuuleb väga harva, on laulnud esietendused ning esineb "Kuningas Learis" oktoobrikuu keskpaigani. Lavastuse tegi Kari Heiskanen, dirigeerivad Okko Kamu või Hannu Lintu. "Kuningas Leari" peaosades laulavad veel Jorma Hynninen, Jorma Silvasti ja Lilli Paasikivi. "Lear" on Sallineni kuues ooper ja helilooja peab seda oma senise lavaloomingu kokkuvõtteks. Sügisel tuleb Soome Rahvusoooperis veel kaks esietendust: Verdi "Trubaduur" Eri Klasi juhatusel (lav. Kalle Holmberg) novembris ja Kari Tikka ooperi "Luther" maailmaesietekanne 8. XII (lav. Jussi Tapola, dirigeerib helilooja). Kevadepoolse oodatavate sündmuste John Adamsi "Klinghofferi surma" esietendusest (3. II), kus dirigeerib Sian Edwards ja lavastajaks on Tony Palmer. Veel esietendub Kalevi Aho "Enne kui me kõik oleme hukkunud" (8. II, dir. Osmo Vänskä); veebruaris tuleb uuesti lavale ka Joonas Kokkonen "Viimased kiisatused" (dir. Ulf Söderblom, lav. Jussi Tapola) ning viimase uudisena A. Bergi "Wozzeck" (dir. Leif Segerstam, lav. Ralf Långbacka).

Haydni päevad Eisenstadtis

Tänavused pidupäevad Esterházy lossis Eisenstadtis (7. – 17. IX) läksid nimetuse all "Mit Pauken und Trompeten". Esiplaanil olid Haydni nn. militaarmissad "In tempore belli – Paukenmesse" (nr. 7) ja "Nelson" (nr. 9), samuti sümfooniad "Paukenschlag" (nr. 94) või "Paukenwirbel" (nr. 103) jt., festivalikeskuses etendati ooperit "Ootamatu kohtumine" ("L'incontro improvviso", lav. Laurence Dale), peategelaseks Neue Österreich-Ungarische Haydn-Philharmonie festivali organisatoori, ungari dirigendi Adam Fischeri käe all. Kohal olid ka Academy of Ancient Music Paul Goodwini juhatusel ja ansambel Anima Eterna. Mängiti Haydni kasutuses olnud oreil, lauluõhtuga oli publiku ees tenor Peter Schreier.

Kultuuripreemia autokontsernile

Euroopa Kultuurifondi Pro Europa kultuuripreemia 2000 (asutatud Baselis 1993) sai Stuttgartis resideeriv rahvusvaheline autokontsern Daimler-Chrysler "initsiatiivika dialogi eest majanduse, teaduse ja kultuuriga", öeldakse preemiaesildises. Kontserni suhtekorraldaja Christoph Walther võitis preemia vastu äsja Kopenhaagenis Euroopa Parlamendi asepresidendi Louis Jungilt. Daimler-Chrysler sai preemia juba kolmandat korda – aastatepikkuse kunsti- ja kultuuriprogrammide toetamise eest, mainekamaid neist on Berliini Filharmoonikute "Euroopa kontsertide" sari. Kontsernil on ka oma preemiad nt. Lõuna-Aafrika kunstielu edendamiseks jm.

PRIIT KUUSK

MUUSIKA

Eesti klaveriduo maailma tipus

Täna õhtul toimub Münchenis Herkulese saalis 49. ARD konkursi lõppkontsert, kus Liszti parafrasi "Don Juan" teemadel esitab kullaga pärjatud klaveriduo Kai Ratassep – Mati Mikalai. Mati Mikalai on EMA õppejõud ja Kai Ratassep magistrant. Duo on koos mänginud kaks aastat. Viimati töid nad aprillis Itaaliast Silvio Omizzolo klaveriduode konkursilt II koha.

Mainekal Müncheni konkursil, kus mäletatavasti on eestlastest võidukas olnud vaid Kalle Randalu, võistlesid tänavu 5. – 22. IX flötistid, violamängijad, lauljad, keelpillikvartetid ja klaveriduo. Viimaseid oli avavoorus tosin, lõpetavasse neljandasse pääsesid Baieri Ringhäälingu orkestri ette (dir. Rainer Mühlbach) iisraeli ja saksa duo kõrval ka meie muusikud, kavas F. Poulenci Kontsert d-moll kahele klaverile. Žürii eesotsas Andreas Groethuyseniga (Müncheni duost, kes esines veebruaris ka Tallinnas) andis esikoha viimastele. Tähelepanu väärib tõik, et klaveriduode kategoorias anti esikoht viimati välja 1970ndatel (seekord jäi välja andmata III preemia, II koha pälvis Duo d'Accord – Sebastian Euler ja Shao-Yin Huang). Põidukat duot oodatakse koju homme, esinemas kuuleb neid siin kuu aja pärast festivalil "Klaver 2000" (29. X).

Kalev Kuljus edukas

Bayreuthis toimus 11. – 20. septembrini XIII rahvusvaheline puupuhkpillimängijate konkurss "Pacem in terris", kus ainsa oboemängijana pääses finaali ja saavutas neljanda koha Kalev Kuljus.

See on erilaadne võistlus, kus kõik pillid võistlevad kõigiga, mitte flöödid, oboed, klarnetid, fagotid, saksofonid omavahel. Tänavu alustas neljavoorulist võistlust 112 puhkpillimängijat (nende seas 26 oboisti), parimatele anti kokku kuus preemiat. Pascal Gallois' juhitud žürii töstis I ja II kohale flötistid, III ja VI fagotisti ja V saksofonisti. Kui kõik neli voozu toimusid klaveri saatel, siis kolmapäevasel lõppkontserdil said laureaadiid musitseerida orkestriga, K. Kuljus mängis Mozarti oboekontserti, mida kodupublik kuuleb 7. XII.

Neeme Järvi hooaeg Detroidis

20. septembri avakontserdiga algas Neeme Järvi 11. hooaeg Detroidi Sümfooniaorkestri (DSO) ees. Just 1. septembril kümme aastat tagasi alustas Järvi orkestri muusikadirektori ametis, viies DSO USA esinduslikumate hulka nii kontsertorkestri kui plaadistajana.

Maestro ka publikupoolele mõjunud töö menukusest kõneleb fakt, et kui mitmed Detroidist suuremadki keskused ei saa oma esindusorkestrile lubada rohkem kui 2-3 ühe kava esitust, siis DSO-l on avakontserdi (20., 21. ja 23. IX) järel järgmised kolm kava kuulajate ees neli korda. Et Järvil jätkuvad ka "Tsaari mõrja" etendused San Franciscos, juhatat ta avateose, Mahleri Sümfoonia nr. 2 (sol. Marvis Martin ja Ewa Podles, koos University Musical Society kooriga Ann Arborist) järel järgmised kavad oktoobris, kus haruldasemana kõlavad Scharwenka IV klaverikontsert ja Liszti "Mazepa" ning rootsi nüüdishelilooja M. Martinssoni Trompeti kontsert (kõrvuti Orff'i "Carmina Burana") Hakan Hardenbergeriga solistina. Xaver Scharwenka (1850 – 1924) kontserdi solistik on vene pianist Alexander Markovich (esines koos viuldaja Kirsti Kuusega suvel ka Costa Rica X festivalil "Credomatic" San José). DSO repertuaaris on silmapaistvalt XX saj. ameerika muusikat, sh. Campbelli Sümfoonia ja DSO resideeriva helilooja Michael Daugherty "MotorCity Triptychi" maailmaesiettekanded Järvi käe all ning William Bolcomi "Concerto Grosso for Saxophone Quartet" Jahja Lingi juhatusel. Järvi juhatat ka Eduard Tubina "Muusikat keelpillidele", Tšaikovski "Manfred-sümfooniast", Kantšeli, Schnittket ja

Messiaeni "Turangalila sümfooniast". Külalisdirigentide rida on üsna aukartustäratav: Yan Pascal Tortelier, Nicholas McGegan, Jerzy Semkow, Genadi Rožddestvenski, Carlos Kalmar, Emmanuel Krivine, Stefan Sanderling, noor Mark Wigglesworth, Itzhak Perlman ja Jeffrey Kahane (mõlemad ka solistina), tuleb ka Leif Segerstam ning lõppkontserdid dirigeerib Eri Klas. Viuldaja Itzhak Perlman on sõlminud peakülalisdirigendi lepingu DSOga järgmisest hooajast. DSO ees on solistideks METi täht sopran Deborah Voigt (Aidana ka Los Angeleses avaõhtuil), pianistide reas Leif Ove Andsnes, Stephen Hough, Louis Lortie ja Arkadi Volodoss, viuldajad Kyung-Wha Chung, Joshua Bell, nooruke Hilary Hahn ja DSO oma kontsertmeister Emmanuelle Boisvert, tšellist Steven Isserlis jt. DSO 84 kontsertist statsionaaris juhatat Neeme Järvi 36 õhtut.

PRIIT KUUSK

Pärt ja Kaljuste

16. IX toimus Stockholm Gustav Vaasa kirikus Arvo Pärdi autoriõhtu.

Rootsi Raadio Koor esitas Tõnu Kaljuste juhatusel tema teosed "Dopo la Vittoria", "Alabaster Box", "Tribute to Caesar", "7 Magnificat-Antiphonen", "...which was the son of...", "Beatus Petronius", "Statuit ei Dominus". Kirik oli pilgeni täis, nii autor kui esitajad pälvisid tormilise ovatsiooni. Järgmist Bachi ja Pärdi kava juhatat Kaljuste EFK ja TKOga ühehommel Tallinna toomkirikus. Samas anti talle eelmisel pühapäeval Tallinna Toompäevade lõpetamisel üle toomkoguduse esimene kultuuripreemia Maarja medal. Sellega kaasnenud rahalise preemia annetas dirigent Eesti Filharmoonia Kammerkoori fondi.

Paul Hillier mantlipärijaks?

Eesti Filharmoonia Kammerkoori eelmise reede koosolekul võeti ette ettevõtte vastu sõnum, et Tõnu Kaljuste pakub oma mantlipärijana koori ette Paul Hillieri, kes on juba teada andnud ka huvist selle "tõeliselt hea koori" vastu.

Kui koor on ametlikult Hillierile ettepaneku teinud ja kultuuriminister Tõnu Kaljuste lahkumispäeval kinnitanud, peaks Paul Hillier järgmise sammuna leidma võimaluse koostamiseks, kus siis arutatakse EFK töö sisu (kui palju tal on töö/proovi/kohaloleku võimalusi, millist repertuaari ta kavandab, milline võiks olla koostöö plaadifirmadega, kus ja millistel festivalidel võiks koor esineda jne.) ja majanduskülge (lepingutingimused, elupaik, koori palk ja riigitoetus, sponsorid jpm.). Neis küsimustes kokkuleppele jõudmine võib viia soovitud lepingu sõlmimiseni, selgitab muusikanõunik Reet Rimmel. Paul Hillier, kes sai tuntuks Hilliard Ensemble'i juhina, on hinnatud nii vana- kui ka nüüdismuusika eksperdina. 1996. aastast tegutses Inglismaal eksinud muusik USAs, kus avaldas ka Arvo Pärdi loomingut käsitleva raamatu (1997).

RAM ja gregooriuse koraal

Nädalalõpus Tallinnas ja Tartus ettekandele tuleb RAMi kava "Meditatio" ("Mõtisklus") on omamoodi mõtisklus ka meeskoori kõlavärvidest ja võib-olla meie muusikaelust üldse.

RAMi juhatav Jaan-Eik Tulve ütleb: "Too kuuekümmenemehe koor on oma olekult ja kõlavõimalustelt täiesti kordumatu. Gregooriuse laul on samuti kordumatu ning julgen arvata, et kordumatu on ka see omalaadne atmosfäär, mis nende kahe kokkusulamisest välja voolab. "Mu jumal, mu jumal, miks oled sa mu maha jättnud," hüüab psalmist laulja suu läbi kontserdi algul ja mehed jätkavad, ekspressiivselt, valjult, nii nagu see tekst on kõlanud juba kolm tuhat aastat. Just psalmitekste lauldes mediteerivad mungad ja nunnad ka tänapäeval ning ammutavad sellest staatilisest, isegi tahumatust kulgemisest stabiilsust, mis on kloostrielu alus. Gregoriaani alus on psalmilaul ja seda tugsamast hoiab kontserdil püsti suur koor kogu oma vää ja jõuga. Sellele toetudes kõlab keerulisem ja virtuossem repertuaar ning mõni piirana juurde lisatud mitmehäälnelne pala väiksema ansambli või solistide esituses. See ongi kontserdi kõlamaailm: nõtkelt ja paindlikult helisid voolivast lauljust võimsa

mühani, mis tahaks nagu katuse paigast viia. Nii nagu RAM ikka, kuid seekord ühehäälselt ja ladinakeeles".

Uudisteoseid Reval Ensemble'ilt

25. IX õhtul on Estonia kontserdisaal eesti kammermuusika päralt: Reval Ensemble'i kava "Dialogid iseendaga" sisaldab esiettekandeid ning juba klassikaks saanud teoseid.

Möödunud suvekuudel valminud E. Mägi "Sonare" ja E. Tambergi "Klaverikvartett" kõlavad nüüd esimest korda publiku ees kõrvuti eesti kammermuusika tippteoste L. Sumeri "Klaveripala aastast 1981", E. Tambergi "5 romanssi S. Petõfi tekstidele" ja E. Mägi "Dialogidega". Esitajateks on Reval Ensemble'i liikmed Toomas Vavilov, Lea Leiten, Neeme Punder, Aare Tammesalu ning meie juhtivaid noori lauljaid Ain Anger koos Helin Kapteniga. Sama kava kõlab 28. IX Tartus Vane muise kontserdimajas.

"Jazzkaare" hooaeg algas

Teisipäeval algas uue kuue saanud Von Krahli teatri baaris "Jazzkaare" sügishooaeg. Kitarrist Jaak Sooäär ja leedu noor saksofonitäh Liudas Mockunas mängisid uue põneva kava oma muusikast. Norra ansambel Urban Connection oli aga virtuosse pillikäsitsuse, erilisel haarava mängustili ja mõttetihedusega tõeline üllataja. McCoy Tuneri, Marc Johnsoni, Wayne Shorteri jt. kaasaegsete jazzihäide teemad kõlasid noorte muusikute esituses professionaalse küpsusega.

Tallinnast sõitsid mõlemad ansamblid Vilniusesse, kus 21. – 24. IX toimub rahvusvaheline jazzifestiival. "Jazzkaare" klubihooaja järgmised kontserdid on tantsulisema jazzi päralt: 27. IX esineb ansambel Tüng 69: Tiit Kikas, Meelis Unt, Toomas Rull ning võimas PC-arvuti. Muusikud on eesti muusikamaastikul tuntud tegijad, nende elektrooniline klubirütmidega ja maailmamuusikaga põimitud jazz on aga meil ainulaadne. Oktoobri esimene esineja Von Krahli teatris on ansambel K Funky, kes on lühikese ajaga tõusnud Eesti kuumimaks funkygrupiks. 1. X lähevad vabamüüki "Jõulujazz" piletid, mille hind on 50 – 600 kr. Festivali peaesineja on USA supergrupp New York Voices, kes annab kahe kavaga kolm kontserti, neist kaks Estonian Dream Big Bandiga. Esitusele tuleb peatselt ilmuva CD "SING, SING, SING" kava. 6. detsembril esitab ansambel Kaarli kirikus oma jõulukava. Viies "Jõulujazz" algab Eesti Raadio ja "Jazzkaare" ühise heategevuskontserdiga, mille tulu läheb Ahtme puuetega orbude noortekodu rajamiseks. Lähem info www.jazzkaar.ee

KULTUURIMINISTEERIUMIS

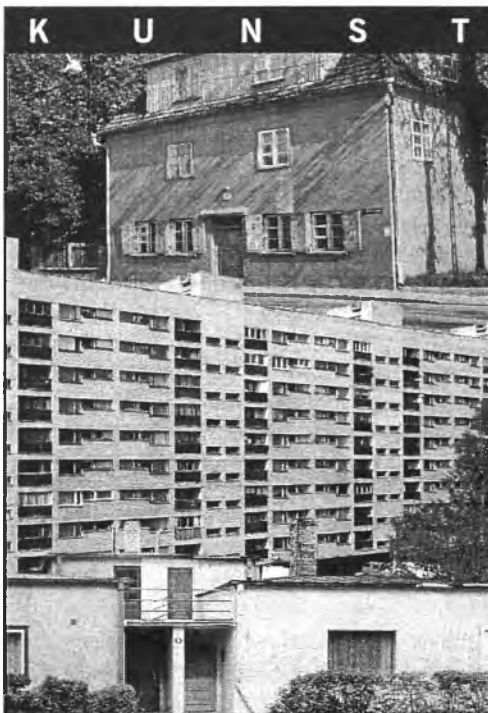
► Kultuuriminister Signe Kivi kinnitas muuseuminõukogu uue koosseisu. Muuseuminõukogu on Kultuuriministeeriumi juures tegutsev nõuandev kogu, kes teeb ettepanekuid ja avaldab arvamusi muuseumiseadusest tulenevates küsimustes.

Kultuuriministri poolt 12. IX kinnitatud muuseuminõukokku kuuluvad: Krista Aru (Eesti Kirjandusmuuseumi direktor), Ivi Eenmaa (Riigikogu liige), Sirje Helme (KKEK), Toomas Kivimägi (Pärnu maavanem), Jüri Kuuskemaa (EKM väliskunstimuuseum), Merike Lang (EVMi direktor), Lilian Meister (EKA prorektor), Jaak Pihlak (Viljandi Muuseumi direktor), Jaanus Plaat (ERMi direktor), Heiki Pärdi (ICOMI Eesti rahvuskomitee aseesimees), Tannar Ruuben (ennistuskaja Kanut direktor), Urmas Selirand (Hiiumaa Muuseumi direktor), Toomas Tamla (Eesti Ajaloomuuseumi direktor), Ülle Reimets (KM kunstide osakonna nõunik).

► Kultuuriministeeriumis allkirjastasid EV kultuuriministeeriumi kantsler Margus Allikmaa ja Hiina RV asekuultuuriminister Ai Qingchun kultuurikoostöö programmi aastateks 2001 – 2003.

Margus Allikmaa sõnul on kahe riigi kultuurikoostöö olulisim osa loomeinimestele avanevad uued võimalused oma loomingut esitlemiseks. Ai Qingchun rõhutas, et programmi eesmärk on võimalus vastastikkult tutvustada ja tundma õppida teineteise riikast kultuuripärandit. Koostööprogramm sisaldab punkte kultuuripärandi tutvustamise, infovahetuse, isikute ja delegatsioonide vahetuse, kunstinäituste korraldamise, rahvatantsukollektiivide, külalisõppejõudude ja kultuuridelegatsioonide vahetuse kohta ning täpsustab isikute ja delegatsioonide ning näitustevahetuse finantseerimistingimused. Esimene suurem koostöö uue programmi raames on eesti kunstnike näituse korraldamine Hiinas ja hiina kunsti esitlemine Eestis.

REET WEIDEBAUM

ARHITEKTUURIBÜROO 3+1

Tüüpprojektid elamuehituses

Homme avatakse Rotermanni soolalaos näitus "Ehitatud võrdsus. Tüüpprojekteerimine Eesti XX sajandi elamuehituses".

XX sajandi arhitektuuris oli elamuehitus üks kesksemaid teemasid. Pidevalt kasvav maailma elanike arv ning sotsiaalsed utopiad ja ideed võrdsetel alustel põhinevast ühiskonnast viisid vajaduseni ehitada massiliselt uusi odavaid eluasemeid, mis on tervislikud ja tagavad indiviidi (re)produktiivsuse. Tüüpprojekteerimine sai ühendusliiks, mis liitis uued tehnoloogilised võimalused ja sotsiaalsed püüdlused. Korterid vähendati miinimumini, et elamu tootmine oleks võimalikult ratsionaalne, kuid seda kandis ka usk kollektiivsest elulaadist, mis nihutab elukeskme kodust eemale. Arhitektuuriliselt tähendas see elamu konstrueerimist inimese teatud kindlate igapäevavajadustest lähtuvalt, algühikuks keha kui "objektiivne" mõõdetav kriteerium. "Ehitatud võrdsus" vaatlebki tüüpprojekti järgi ehitatud korterite ja elamute kaudu nii sotsiaalseid mehhanisme, mis viisid tüüpide tekkimiseni, aga ka "inimest", keda tüüpprojekti puhul silmas peeti. Näitus keskendub linnakorteritele ja -elamutele Eestis, alates 1920. aastate riikliku ehituslaenu ehitatud korteritest ja lõpetades nõukogude perioodi industriaalse massehitusega. Näitust võib pidada tagasivaateks tüpiseerimisele ajal, kui tootmise paindlikkuse tingimustes enam sellises mahus ja vormis tüüpprojekteerimisest rääkida ei saa. Ka on 1990. aastatel lahustunud selgelt ühesed poliitilised ideaalid ja väärtushinnangud, mis omal ajal olid sotsiaalse elamuehituse aluseks. Samas ei ole kuhugi kadunud üldine (inim)tegevuse efektiivsuse nõue, mis ehk vähem nähtava kujul rakendab samu põhimõtteid teistes eluvaldkondades, näiteks infrastruktuuris, või põhjendab vastu võetud standardeid kasumi huvides. Näituse kuraator on **Andres Kurg**, kujundus **arhitektuuribüroo 3+1**.

Mall Parise maalid Kadriorus

13. IX avati Kastellaanimaja galeriis Mall Parise maalinäitus "Päev kui ring". Kunstniku viiendal isiknäitusel on väljas uus sari "Päev kui ring" (1999 – 2000). Paris esindab geomeetrilist abstraktset maalikunsti, mis on olnud eesti kunstis juba alates 1920. aastatest peamiselt Eesti Kunstnikkude Ryhma liikmete töodes. See suund on saanud impulsse minimalismist ja Põhjamaade, eriti soome kunsti puristlikest traditsioonidest. Seeriaprintsiip ja värvigratsioonid lubavad Parise sarja "Päev kui ring" vaadelda kulgemise, protsessi kirjeldusena. Geomeetrilised, veidi liigendatud kujundid, suured heledad pinnad vahendavad kunstniku püüdlusi maalide abil üles ehitada harmoonilist ja puhast maailma. Range väljendusvahendite piiramine kõneleb kunstniku sihikindlusest. Läheduses lihtsatest geomeetrilistest kujunditest – eelkõige ring ja nelinurk –, kasutab kunstnik oma töödes ka ruumilisi puidust elemente.

ANNE LÕUGAS

Eesti Lauguse silmadega

Draakoni galeriis on avatud Arnold Lauguse näitus "Eestimaa maastikud". Maalikunstiga on Laugus (s. 1917) tegelnud üle 25 aasta, peamiselt akvarelliga, maalides suuremoodulisi maastikke, lilli ja portreid. Laugus on esinenud paljudel näitustel: 1980. aastast eesti kunsti ülevaatenäitustel, alates 1986. aastast Riias balti akvarellitriennaalidel, ka Helsingis

ja Prantsusmaal. Käesoleval näitusel on väljas Eesti vaadeteiga 25 akvarelli ja segatehnikas maastikumaali.

Maal EKAs au sees

15. septembrist on EKA galeriis vaadata näitus "Ylipintsel".

Osalevad nii kunstiakadeemia maalist lugu pidavad tudengid kui ka üliõpilased Tallinna teistest ülikoolidest. Rõhk on maalil kui suurejoonelisel ja üleval kunsti väljendusvahendil, kui kunstniku minapildi projektsioonil. 20. IX avati näitus üliõpilaste sügispäevade raames *performance'i*, muusika ja õllega. Kunst jääb vaadata 25. septembrini. Näituse koostaja ja kujundaja **Allan Tõnissoo**.

KETLI TIITSAR

Nukud ja lavaruum Linnagaleriis

20. IX avati Tallinna Linnagaleriis Eestis elava leedulase Rosita Raua näitus "Palged".

Raud tegeleb nukkude ja nukuteatriga nii teoorias kui praktikas. Ta on töötanud nukuteatris ning loeb humanitaarinstituudis nukuteatri ajalugu ning teooriat. Kunstnikul on kunstiakadeemias lõpetamisel magistritöö "Lavaruum ja biograafia", mille praktiline osa on näha Linnagaleriis. Näituse keskne kujund on abstraktna nägu (palg), mida kunstnik on varieerinud, luues selle kaudu uusi tähendusi. Galerii on tinglikult jaotatud inimese elu ruumiks (esimene saal) ja pühaks ruumiks (tagumine saal).

SIGRID SAAREP

Ka eestlased viljelevad

musta keraamikat

13. IX avati Adamson-Ericu muuseumis Merike Hallik-Okva ja Piret-Eve Kändleri Vilniuse rahvusvahelise musta keraamika sümposiumil valminud tööde näitus.

Sümposiumi, kus osalesid keraamikud Balti- ja Põhjamaadest ning Saksamaalt, korraldas Vilniuse musta keraamika keskus Eugenijus Paukste juhtimisel. Musta keraamikat valmistatakse punasavist ja põletatakse ka 1000° C juures lihtsas, osaliselt maa sisse ehitatud puudega köetavas ülestõmbega ahjus. Musta keraamika esemeid tavaliselt ei glasuuri, vaid poleeritakse ning saadud läige säilib ka pärast põletamist. Musta värvuse saamiseks lisatakse põletuse lõpul koldesse jämedaid halge ning ahi suletakse õhukindlalt pinnasega. Õigel temperatuuril annab eralduv suits keraamikale musta värvuse. Must keraamika on Eestis suhteliselt vähe levinud, kuid Leedus pika traditsiooniga tehnik. Näituse avamisel näitasid autorid Vilniuse sümposiumi ja musta keraamika tehnoloogiat tutvustavat slaidiprogrammi.

Keraamikud Tallinna kaubamajas

Tallinna kaubamaja III korruse lauanõude osakonnas on 12. – 26. IX avatud Eesti Keraamikute Liidu liikmete tarbepõhise näitus.

Näitusel esitatakse tööd on hajutatud üldiselt ekspositsiooni, pidades silmas selle olemust ja tonaalsust. Kaubamajas demonstreeritakse videofilme "Savitreviõistlus Kärklas" ja "Puupõletusahju ehitamine ja esimene põletus". Esimesel nädalal treisid kunstnikud treirattal savist vorme. Iga päev näitab oma oskusi ja töövõtteid üks kunstnik. Näitusel osaleb üle 30 kunstniku. Näituse organiseerija on **Õnne Õunap**.

Eesti kunst Interneti!

Peatselt alustab Internetis aadressil www.overart.com tegevust suurim virtuaalne kunstigalerii Ida-Euroopas.

Erakapitalil põhinev Overarti galerii hakkab vahendama eesti kunsti välisriikidesse, eelkõige USAsse. Galerii jaguneb kaheks osakonnaks: kujutavate kunstid – skulptuur, fotograafia, maalikunst ja graafika, ning alles arenev nn. dekoratiivkunstide osakond, mis esialgse kava kohaselt vahendab ehtekunsti, sepiseid, vitraaže ja seinamaale. Täna on galeriis esindatud juba rohkem kui 50 eesti kunstnikku enam kui 350 tööga. Overarti galerii eesmärgiks on kogu pidev täiendamise uute kunstnike ja teostega. Kujutavate kunstide osakonna tegevust juhib viieliikmeline kolleegium koosseisus **Jaan Elken**, **Sirje Helme**, **Jaak Kangilaski**, **Ando Keskküla** ja **Heie Treier**, kelle ülesandeks on jälgida galerii kunstilise kõrgtaseme hoidmist. Galerii eesmärgiks on võimaluse korral kujuneda eesti kunsti esinduslikeks Internetis. Virtuaalgalerii kujunduse on teinud firma Labor peakunstnik **Martin Pedanik**.

EERO EPNER

T E A T E R

Teatrifestival "Baltiiski dom"

Sel aastal toimub kümnendat korda rahvusvaheline teatrifestival "Baltiiski dom". Seekordses konkursiprogrammis on koguni neli eesti teatrite lavastust.

Seoses kümnenda festivaliga on korraldajad kavandanud ka festivali offprogrammi: 23. – 28. IX toimuvad konkursietendused Leedus, Lätis ja Eestis, kusjuures nii rahvusvaheline žürii kui ka külalised (40 kriitikut ja teatritegelast) külastavad Balti riike. Eestisse saabub festival 27. IX. Vaadatakse Tallinna Linnateatri lavastusi "Hamlet" ning "Kuritöö ja karistus". 29. IX avatakse festivali põhiprogramm Peterburis meie Vene Draamateatri lavastusega "Idioot", 3. X mängitakse Peterburis Vanemuise lavastust "Sõda ja rahu".

Tuhkatriinu Vanemuises

24. IX kell 18 esietendub Vanemuise suures majas Sergei Prokofjevi ballett "Tuhkatriinu". Charles Perrault' tuntud muinasjutu järgi on libreto kirjutanud **Nikolai Volkov**. Vanemuise lavale jõuab see **Ülo Vilimaa** redaktsioonis. Lavastaja ja koreograaf on **Ülo Vilimaa**, muusikajuht-dirigent **Mihkel Kütson**, dirigent **Lauri Sirm**. Kunstnikutöö on teinud **Mare Tommingas** (kostüümid) ja **Jaak Vaus** (dekoratsioonid). Peaosi tantsivad **Luana Georg** või **Lilian Sarapuu** või **Jelena Tode** (Tuhkatriinu) ja **Martin Ots** või **Deniss Tsezaks** (prints). Võõrasema rollis on **Oleg Titov** ning võõrasõed **Rita Dolgihh** ja **Jelena Karpova**. Vanemuise lavale on "Tuhkatriinu" esmakordselt. Tuhkatriinu muusikalises portrees domineerib kolm teemat, mida Prokofjev määratleb kui kannatava, unistava ja õnneliku Tuhkatriinu teema. Vanaaegsete õukonnatantsude parodeeritud vormis antakse edasi Tuhkatriinut piirav maailm, see puuderdatud parukate ja pealekleebitud iludusmärkide atmosfäär, millest naljatlev-ironilisel toonil jutustab Perrault. "Tuhkatriinu" on kirjutatud vana klassikalise balleti traditsioonide kohaselt, milles on palju variatsioone, *pas de deux*, kolm valssi, *adagio*, gavott ja masurka.

PIRET LUHAMAA

VAT-teater alustab hooaega

14. hooaega alustab VAT-teater Mustpeade Majas 22. ja 24. IX, kus etendub teatraliseeritud ekskursioon "Jalutuskäik Püha Mauritiuse maailma", milles osalevad ka vanamuusikaansambel Cantores Vagantes, segakoor Noorus ning 32. keskkooli kooliteater.

Rein Aguri uus töö, Shakespeare'i ajalookroonika "Henry V" esietendub oktoobris **Mustpeade Maja Teatripöönigul**. Nimiosas astub lavasõõri **Tõnu Oja**. Kunstnik on **Jelena Girlin**, helilooja **Raimo Kangro**, liikumisjuht **Marge Ehrenbusch**, videoülesvõtted tegi **Riho Västriku**. Teatripöönig on mitmeti põnev paik. Pööningu korramise ajal sel suvel leidis VAT-teatri näiteseltskond põranda alla peidetud rahakasti. See oli tähenduslik leid, sest lavastaja Rein Aguri arvab Henry V kuulsusrikkast sõjakäigust nõnda: "See on üks kurb ja naljakas lugu inimese rahahimust." 2001. aasta esimese suurema projektina lavastab **Peeter Raudsepp** D. Williamsoni "Näost näkku". Austraalia dramaturgi lugu käsitleb inimeste suhteid firmas, mille juht soovib mõned noored töötajad vallandada. Teinegi uus näitemäng Austraaliast jõuab kavva kevadhooajal, pealkirjaks "Kivid" ja autoriteks **Zeal-teatri** näitlejad **Tom Lycos** ja **Stefo Nantsou**. Näidendi, mis toetub tõestisündinud loole ja uurib, mis juhtub, kui lõbus mäng libiseb üle katastroofi piiri, on tõlkinud **Tõnu Oja**. 2001. a. aprillis toimub VAT-teatri ja Mustamäe linnaosa valitsuse koostöös juba III noorte kultuurifestival "Vägivallata noorus". Jätkub foorumteatri programm, mis käivitub poolteist aastat tagasi koostöös Helsingi kõrgema teatrikooli ja Turu kunstiakadeemiaga. Jõuludeks kirjutab **Artur Jurin** lastele tõelise jõulumuinasjutu, mida etendatakse jõulupöönigul. Lastele pakub VAT endiselt vaadata **Kiviräha** lustilugu "Sibulad ja šokolaad"; VAT-teatri külalisetendused Tallinna Linnateatri väikses saalis on taas 15., 22. ja 29. X. Kavas on lugulaul nukkudega "Kaks kuningapoea". Lavastust on võimalik vaadata Tallinnas teatri- ja muusikamuuseumis, kus pärast etendust tehakse ekskursioon vanaaegsete muusikainstrumentide maailma. Uuest dramaturgiast lavastab **Mart Kampus** noore saksa näitekirjaniku **Ingeborg von Zydow** kauni loo "Pompeenia". Mustpeade Majas jätkuvad oktoobris ja novembris ka Rein Aguri lavastatud "Cymbelini" etendused.

AARE TOIKKA

KUNSTIMAAILM

Müügiedu galeriide abita

Internetiportaali eBay on väljund kunstnikele, kelle talenti Soho kunstidiilerid ja Manhattani kolleksionärid veel tunnustanud ei ole.

California koolipoiss Adam Tullie on 1999. a. suvest alates müünud eBay kunstioksjonitel sadu maale sadade tuhandete dollariteni ulatuvate hindadega. Vaevalt võiksid tema teosed ehtida kunstimaailma vägevate galeriiseinu, Interneti kaudu on nooruk aga leidnud huvitatud publikut kogu maailmast. USA kunstnik DAVMO, keda on saanud mõningane edu ka oma teoseid traditsioonilistes galeriides eksponeerides, eelistab samuti veendunult eBayd, lihtsaks põhjuseks galeriiprotsendist võrreldamatult väiksem vahendustasu. Idee oma loomingut Internetis välja pakkuda on enamik noori üritajaid saanud Kalev Mark Kostabi tegevusest. Internetioksjoneil lõovad läbi pragmaatilise lähenemisega kunstnikud, kes end aktiivselt välja pakuvad. Mainides teoste kaastekstides tuntud kunstnikke või moemõisteid nagu *outsider art*, kindlustavad kunstnikud, et otsingusüsteemides ekslevaist kunstihuvilistest jõuavad paljud ka nendeni. Teatud mõõndusega võiks seda nähtust pidada märgiks kunstimaailma "demokratiseerumisest" – vähemalt on kunstniku ja publiku teineteiseleimine lihtsam kui iial varem.

Kunst maailma stabiilsuse kaitsel

New Yorgi Sohos on avatud NATO-kunsti näitus NATO 50. aastapäeva puhul loodud kunstiorganisatsiooni NATOarts 14. IX avatud näitusel eksponeerivad kaheksa kontseptualisti teoseid, mis käsitlevad tänase maailma valupunkte "kultuurse järelevalve" kaudu. Lisaks installatoritele ja fotograafidele esindavad NATO-kunsti sellel New Yorgi väljapanekul ka muusikud, näiteks kollektiiv nimega Icebreaker International projektiga "Raport NATOarts'i direktorite komiteele" – dokumentatsioon majanduse globaliseerumise toetuseks toimunud laevareisist Yokohamast Hali-faxi. Kunstnikud Miska Draskoczy, Alexander Perls ja Thomas Joyce kajastavad oma teoses "Argentine Claim" ("Argentiina nõue") tragöödiat, mis sai osaks Nõukogude – Argentiina meeskonnale, kes 1982. a. püüdis asutada sõjaväebaasi Antarktikas; Scott Lizama käsitleb aga hiljutist reostust Doonaul. Radikaalseimaks näitusel peetakse Frank Ruy teost "The Sakhalin Five" ("Sahalini viisik"), mis põhinevat Maailma Kaubandusorganisatsiooni palvel Jaapani põrandaalusesse kunstnike terroriorganisatsiooni sulandunud autori kogutud materjalil. Sellised poliitiliselt määratlemata piirkonnad nagu Sahalini saared on NATOarts'i erilise esteetilise järelevalve all. Oma "emaorganisatsiooniga" on kunstirühmituse side siiski küllaltki nõrk. Lähemalt saab nende tegevuse ja ka näitusega tutvuda aadressil www.natoarts.com.

Meediakunst Soulis

Suurnäitusel "Media City Soul 2000" võib näha ligi sadat multimeediat 30 maailma tuntud kunstnikult eesotsas Nam June Paikiga.

Linna kunstimuuseumides, näitusehallides, metroos ning tänavail elavad elektroonilise kunsti teosed olmemeluja segunedes oma sõltumatut elu. Näituseprojekti eesmärgiks on selle kunstilise juhi Song Misooki sõnul tutvustada meediakunsti laiale publikule, sest kuigi kolmandik Lõuna-Korea elanikest kasutab aktiivselt Interneti, on digitaalne kunst seal uudne nähtus. Inimestel puudub sellise kunsti suhtlemise kogemus ning teoste toomine argikeskkonda aitab loodetavasti teha kunstnike ideed rahvale mõistetavaks.

MARIA-KRISTIIINA SOOMRE

Feministliku kunsti ja teooria foorum

16. – 24. IX on Dubrovnikus esimest korda rahvusvaheline feministliku kunsti ja teooria foorum "co.operation".

Ürituse keskseks osaks on presentatsioonid, millel oma töid või kohalikku naiskunsti esitlevad kunstnikud ja kriitikud-kuraatorid Ida-Euroopast, aga ka mujalt: nt. **Varsha Nair** Taist annab ülevaate naiskunsti praegusest seisust Aasias, **Martha Rosler** esitleb oma teoseid. Toimub filmiprogramm, video-screeningud, linnaruumi paigutatakse rida installatsioone. Nädala lõpul on ümarlaud, kus teoreetikut lahavad feministliku kunsti ja teooria probleeme laiemas kultuurilises ja ühiskondlikus kontekstis. Eestist osalevad **Kai Kaljo** ja **Katrin Kivimaa**. "co.operation", mille algatas Zagrebi naiskunsti keskus Elektra ja mille üheks initsiaatoriks on **Sanja Ivekovic**, seab eesmärgiks kujuneda püsivaks naiskunsti ja -teoreetike kohtumispaiaks.

Vt. <http://mama.mi2.hr/cooperation>.

KATRIN KIVIMAA

AVALI

Liisi üle läve

Liisi Ojamaa teos on õnnestavalt õhuke ja loetav. Kõik need lapsikused, mis räsivad noorpoete, on seljataga. Suhe oma põlvkonnaga, moed, kiimas kuklaga jäised hoiakud, sübariitlik sääreväristamine, maailma avastamine, ülepingutatud hirmud gnoseoloogia vallas, profaanlikud jumalaotsingud – need on läind. Ojamaad lugesin varem "pika hambaga", sest ta oli nii "punkarlik", nii väga eimiski manifesteerija, trenditootja vari, jubetis, igavus, fiktiivne tegevus. Nüüd ta on.

Ta on suurepärase. Hea on kohata meeldivat inimest. Selle meeldivuse pealt maksab luuletaja lõivu, mis oma piinlikkusest sarnaneb suguhaiguse ravimisele. Meeldivus pole kontrollitav. Head tähelepanu on võimatu kerjata. Ja kui see on võimalik, siis – kurat teab –, peab vist Langemetsa poole pöörama, kes oskab tõtt rääkida kirjaoskamatuse sukelde, absurdses poeetikas sobrades, filosoofe filtreerides. Liisi Ojamaa on järsku "parem" kui Jürgen Rooste (kes on vist eksiteel või vähe loenguil käinud, sest ta kuhjab oma mõõdetud andekust (h)ajakirjanduse praazdnikuil, kes hetkel ainsana pingutab üle mõistuse, et olla "hea poiss" ja pääseda praazdnikuile, fotodele, vähemalt ühele posterile). Aga eile ta parem olnud. Teab, mis sest Roostest saab, seltskonatundlik hea arvustaja on ta praegugi, luuletajaveri tas vemmeldab, kirjapildiga ta kavaldeb. Ojamaa teeb talle nüüd ootamatu konteksti.

See, et Ojamaa kasvab üle argipäevast, pole nali. Ta lõhub ju hierarhiad. Asja oli ta luuletav plika pika järje lastega, järsku luuletab ta midagi inimesele mõõdapääsmatut. Ta luuletab headuse valust, kui valus on headusega elada. Ta annab seda headuse valu tunda. Luule vorm, muide, päästab teda, sest silmast silma jutu puhul saadetakse ta anaalsetse sfääridesse. Headus on kõver viiesendine, mille eest mina ei liigutaks lillegi, sest ma ei ole hea, ei saa kunagi heaks, tajun headust "akadeemilise" loogikaharjumusena. Ma ei suuda taluda headust kui kohustust, aga head inimesed mulle meeldivad. Nende sõnavallikus on kaalutletud jõudu, sealt tunnetuse pealt edasi minnes peab rajama kodu. Veel nõks edasi on põhjendus suitsiidiks.

Liisi sai hakkama oma põlvkonna bravuuri lõhkumisega, mingi reetmine on ta luuletustes tunda, ta ei taha – ta luule ei sobi – enam peost suhu elamisega. Aga punkrimeeleolu pole päris kadunud ka. Ta luules on suure avameelsuse kõrval tunda hirmu – kaotada lähedased. Kui seda hirmu poleks, usun, oleks Liisi luule väljakannatamatu modernism.

Liisi peaks küünilise Tarmo Tedre pooleminutilise "memo" järgi olema linna-luule minimalistlik äpardus. "Lootus" räägib muust. Linn on Liisi luules täiuslik surelik keha. Või peaks ütleva "kehane"? Liisi on linnlane, tas on väga lihtsat linnapoeesiat – kõik see liikumine, seismajäämine, perspektiivid, istumine, kohtumine, "stammeldamine" kohvikuis ja nii edasi (viitan siin postuumselt professor Peebule, kelle jaoks fraas "jne." tähendas lauslollust, mida ma põhimõtteliselt ei väldi).

Liisi lööb õrnalt õrna kohta. Ta lausa algab sellest, et tal on kõik talle ja et ta on naine, naisena sootuks harjunud. Nii ma loen.

Grammatika on lihtne. Kuid riimide najal märkab luuletaja tänuväärt kavalust. Värsiirde, ka inversiooni kaudu jätab Ojamaa luule mulje väga tihedast proosatekstist. Lugega on lahe, mingi jutt jookseb. Ja sa saad äkki aru, et see jutt on sidumata kõne. See sidumatus on "turbo". See pole formaalselt luule, see on elementaarselt luule. Metafoorsus-enesemaskeerimine Ojamaa laadis elab üle mistahes mögina, Ojamaa käib tänavail ja ta näeb intiimsust. Varsti on ta üdini intimne ja tõeline. Kui ma ei eksi.

PEETER KÜNSTLER

Lootuse kõrgusest

Liisi Ojamaa, Lootus. Varrak, Tallinn 2000. 40 lk.

"Lootuse" esitlus linnamüüri tornis, mille ühest aknast avaneb vaade Balti jaama ümbruse mornile ja endasestõmbunud uusarhitektuurile, pani mõtlema sellele, et hoolimata kõigest maailmas vahepeal muutunud kuulub Liisi Ojamaa oma luulega vormiliselt nendesamade iidsete kivide juurde, sellesse ringi, mille linnamüür kunagi sulges. Me ei oska täpselt teada, milline vaade avanes sellest aknast tol ajal, ometi võib aimata, et tegu oli radikaalselt teistsuguse maailma või teistsuguste maailmadega. Meie mitmekordselt ümber kirjutatud ajaloo räägitakse ühest sellisest, kuid vahel selle kõige üle mõeldes tundub, et neid maailmu võis juba siis olla ja pidigi olema rohkem. See, mille L. O. joonistab, on üks võimalik, ajaloost väljaspool, meie sees.

Ise teist põlve tallinlasena, kelle esivanemad elasid kunagi Eesti ala poolitanud soode keskel, ei tunne ma endas vana Tallinnaga orgaanilist või geneetilist sidet, kuid "Lootuse" sümboliseerimise mõeldes usun end siiski üsna täpselt teadvat, millest seal räägitakse. Ja seda, et see puudutab meid kõiki – minu jaoks on see eelkõige raamat maailmade kokkupuutest, kus autoril on õnnestunud siia poole tuua tundeid, mis võiksid olla kantud meie kollektiivsest alateadvusest, aimdusi, millest ajalugu ei saagi rääkida.

Ehkki end vormiliselt vanalinnaga või üldse linna kui sümboliga sidudes, suudab L. O. sellelt tasandilt avada palju rohkem – osakese seda unenäolist, mida ehk vägagi

paljud oma hinges soovivad või sooviksid lähemalt tunda. Idee maailmade paljususest ruumis on ammu levinud, kuid idee aega läbivate maailmade paljususest meis endis või meie ümber on teistetooniline teema – ja selles suhtes on "Lootus" maailmavaatelist inspireeriv, võiks ka öelda, et lootust sisendav.

Tegu ei ole lahterdatava teosega, sellepärast eelistaksin jätta kirjutamata "Lootuse" võimalikust postmodernistlikkusest või kuulumisest mõnda muusse kirjanduskriitiliselt eristatavasse kategooriasse. Samuti usun, et kui L. O. loomingut võiski kunagi liigitada mingisse põlvkonda, siis nüüd on ta liikunud sellest eemale, ajast ära, ning "Lootus" on tema senistest kõige tugevam teos.

Võrreldes L. O. eelmiste luulekogudega, on "Lootus" keeleliselt kuidagi rikkam, sujuvam ja vahetum, säilitades oma intonatsiooni ja tundliku rütmi. Sisemiselt on see raamat ärapiisem, kaugenedes pelgast linnaromantikast. Kohatine rütmist ja kõlast toetatud nukker alatoon on siiski sügavalt isiklikku laadi ja kaugemale lugejale ehk suletum. Selle alatoon kohal kõrgub aga midagi palju võimsamat, see, mida inimesel vaevalt on võimalik lõpuni teiseks muuta:

"Tere, kallis, mu nimi on Katk. /.../ Minu suudlusest keegi ei keeldu. / Minu palet keegi ei näe. / See, et Sa mind ei karda, ei kaitse Sind minu eest sootux." (lk. 29);

või lihtsalt

"Tule: see tants on lõputa aga siia ei jää temast jälge" (lk. 37).

Sellesamasasse võiks mahtuda ka aegade/maailmade kokkusaamine, millele "Lootus" minu arvates keskendub. Mitmed luuletused on küllaltki hetkestatud – näiteks "Unelew aeg" (lk. 22) või "Aken" (lk. 23) –, kuid ei välista sugugi enda lõputa kestust, seostavat ja ühendavat funktsiooni mõnes järgmises mõõtnes.

Veel üks haakuv, "Lootuses" puudutatud sõnadetähtsuse küsimus on aja ja ruumi vahetamine ning ajaline ja ruumiline lõhesta-

tus või lõhestatus: "Teine teisel katusel seisame / vahel tänava hullutaw lahk /..." (lk. 5). Ka selles suhtes tundub paljugi taanduvat ühele, kestvale hetkele (näiteks luuletuses "Muutumata asjad" – lk. 9), aga ka tänapäevasse lainestuvatele apokalüptilistele meeldetuletustele – näiteks ridades "Sa oled loojanguaja kuningas." (lk. 6) või "Siis läheb merepõhja / linn nii pyha & kurb." (lk. 14).

Hoolimata L. O. ruumist, mis mahutab nii vana kui ka uue maailma ja tõenäoliselt teisigi, on see siiski midagi, kus "Nagunii pole teistmoodi paiku" (lk. 23). Just sellepärast tundub, et raamatus edasi antu on tegelikult kohtumine lootuses, värvaval aja ja ruumivälisesse mõõtnesse. Ruum on see, milles sündmused aset leiavad, aeg see, millesse need jäävad. Mõlemad on meie jaoks olemuslikult suletud. Lootus on aga avanev suund, midagi enam kui lihtne, mõtestatav tunne, ja selle aimamiseks on vaja käegakatsutava ruumi puudulikkust ja piiratust ning aja/aegade koondumist ühte hetkesse.

Sellepärast, suutes mõista anda sellise värava või suuna olemasolust, on "Lootus" tegelikult kõrgemal kui "kohalikust" ajast kui ka ruumist, mida seal on kirjeldatud.

Siinkohal on raske rääkida millestki nii aja ja ruumikesksest kui raamatu välisest seda füüsiliselt on. Ometi suudab Ly Lestbergi kaanekujundus minu meelest seista Liisi Ojamaa "Lootuse" kõrgusel, olgu see kõrgus mõõdetav meid füüsiliselt mahutavates dimensioonides või milleski vaevu tunnavas. Ma pole kindel, kas "Lootuse" kujus ja tüpograafilises kujunduses rõhutatud vertikaalsus, mida on käsitletud ka suurlinna kui tsivilisatsiooni monumenti või lihtsalt ruumi piiratud tähistava sümbolina, kannab L. O. raamatus just selliseid tähendusi. Ometi võib sellises vertikaalsuses, mis sümboliseerib kaanepildile vastandub, samuti aimata mõõdetate mitmesust ning aegruumi lage läbistavat kõrgust.

ANDRES AULE

Simultaan tulevikule

Martin Amis. Surnud lapsed. Inglise keelest Kati Metsaots. Olion, Tallinn 2000. 264 lk.

"Lihtsalt seks on ainus asi, millest sa midagi tead. Aga minu ja Diana puhul pole asi lihtsalt seksis. Kurat võtaks, siin pole üldse kuigi palju seksiga tegemist. Küsimus on hoopis kellegagi koosolemisest." Kingsley Amis, "Roheline mees".

Nõnda laseb Martin Amise veel mitte rüütliisusesse tõstetud isa ütlelda ühe oma romaani peategelasel. Paarkümmend aastat hiljem ("Surnud laste" tegevusaeg on paigutatav kuhugi 1980ndatesse aastatesse) pole seks, tunnetest rääkimata, üldse midagi tähelepanuväärset. Seks ajastub ja Martin Amise romaani Diana väljendab uue ajastu naiste tavaarusaamu, leiades, et seks "oli nupp tema eneseteostuse masinavärgis, teistega sotsiaalsel tasemel võistlemise vahend" (lk. 92).

Korra küll kõlavad romaanis ka tuntud võlusalad "Ma armastan sind", kuid kõrgeaulistele Quentinile (hea tahtmise korral saab ses nimekujus näha vihjet Quentin Tarantinole ja tema vägivaldafilmele) ja Celiale on need sõnad pelgalt käibevormel, omalaadne "psühholoogiline revüü".

Nii näivad siis asjad naiste prisma läbi vaadatuna. Paraku, andku võitlevad ja muud karva feministid autorile andeks, lähtub "Surnud lapsed" peaaegselt meeste vaatevinklist. Romaani naiskarakterid on uduselt visandatud ning täidavad tihtipeale statisti rolli, ehkki mõni neist, näiteks Roxanne, on niiditõmbajana alati kohal.

Meeste maailm aga on siin julm, lohutu ja vägivaldne, lisaks veel alkoholist ja narkootikumidest läbi imbunud. Selle maailma põhitõdesid kuulutab kõige häälekamalt Inglismaale külla saabunud ameeriklaste "trüaadi" liider Marvell Buzhardt – Columbia ülikooli aspirant psühholoogia, antropoloogia ja keskkonnateaduste alal, filmitegija, underground-ajakirjanik, ettevõtja popkultuuri valdkonnas. Ühesõnaga haritud ja teatavat sotsiaalset positsiooni omav mees.

Teadmistega ent annab edukalt manipuleerida ning seda Marvell teebki. Tema "trendi dikteeriv ameerika tarkus" resümeerib: "P e r s e (autori sõrendus – A. O.) kõik need surnud lapsukesed eesotsas armastuse, mõistmise ja kaastundega. Kasutagem uimasteid, et teadvust justkui pehmendada, juhtida, kaitsta, stimuleerida" (lk. 62). Narkootikumid, iseäranis tugeva toimeleisemad, tähistavad tema järgi vaid keemilist võimu psüühika üle. Seejuures esile tulevad ajukahjustused (siin romaanis mäluhallutsinatsioonid ning tänavakurbuseks kutsutav pidetu melanchoolia) laseb narkoideoloog pikema jututa meediahüstee-riaks kuulutada. Armastus visatakse ses ilmas ühes muude tunnetega üle parda, seks aga on lihtsalt füsioloogiline "miski, mida teeb su keha, nagu söömine ja situmine" (lk. 159). Et tablettide ja džinni, süstide ja brändiga lakkamatult toidetud organism keeldub korralikult funktsioneerimast, siis on tagajärg enamasti impotentsus ning "tühistatud seks". Vahetamine läheb kas luhta või selleni ei jõutagi.

Johtub see nüüd brittide igipõlisest kõrgusest või millestki muust, kuid kõik esitatud loosungitõed on kirjanik pannud jänkide huulile. Vana maailm kohtub nendega Inglismaa üksildases kolkas, mis kannab Üunaseemne Kirikla nime. See on erakordselt kitsas koltundvalgetest tellistest pimedavõitu hoone, millel kiriku ega Jumalaga pole õigupoolest mingit pistmist. Kui märulimees Andy pomisetud sajatus "Oh, Jeesus, kuradi Kristus!" välja arvata.

Toosama märulimees ongi Üunaseemnelaste kõige kõvem hääletoru. Vägivaldsus on tema arusaamist mööda kaasa sündinud, realiseeritud elusolemine, "justkui loov tegevus". Teised kaaskondsed ilmutavad vaikivat päriolekut. Isegi Quentin, kes toimetab Londoni ülikoolis mingit satiirilist poliitilis-kirjanduslikku ajakirja.

Üunaseemne Kirikla on "koht täis muutuvaid piirjooni, koht täis venivat aega (teisalt seletus: "see tuli äkitselt, potsatades laest alla nagu mingi tohtu ja nähtamatu sült") ja võltsmälestusi, koht täis tänavakurbust, ööväsimust ja tühistatud seksi" (lk. 31). Üunaseemned aga, teadagi, kas mäluetakse läbi ja neelatakse alla või siis sülitatakse välja.

Kõigepealt mäluvad "Üunaseemneid" Andy poolt kontseptualistideks nimetatud võikad vägivaldseid oma "žestidega" ning heidavad kõrvale. Raamatu lohus lõpuosas korjab nad üles "praktiliseks naljahambaks" tituleeritud nähtamatu vaim (?) Johnny, kes viib "žesti" oma jõhkra finaali. Surnud lapsed on surnud lapsed.

Ma karjusin LASKE MIND SIIT VÄLJA! juba enne, kui ma sündisin

Õigem Valem. Õigem Valem.
Tallinn 2000. 95 lk.

Õigema Valema/Valemi puhul on tegemist teravalt eesti kultuuri nüüdishetke markeeriva aktiga. Ma ei mõtle üksnes vastilmund raamatut, vaid kogu nende olemasolu – sõpruskonda, kust on välja kasvanud olulised nööri- või traadi- või minesateamis- või ninastõmbajad eestilisel ajakirjandusmaastikul (mudameedias?).

Neljast semust kolm on mõjukad lehetoi-metajad, vallates pea kogu mõeldava *mainstream*-kultuuri skaala: Juku-Kalle Raid ja "Kes-Kus" omalaadse kultusajakirjana, mille panus elavasse mõttesse on praegugi hoomatav, ent tõelist tähendust märgatakse arvatavasti alles siis, kui ta hääbunud või lõpend on; Jan Kaus ja pea akadeemiline "Sirp", mis lesib vast iga kultuurtöötaja laual; Fagira D Morti ja uuvenend "Meie Meel", kuuldavasti senini populaarne noorteleht – kõige vastuvõtlikumale publikule suunatud elava kultuuri häälekandja. Ning lisaks muidugi Kalju Kruusa – semiootilis-impresionistlikus Erakkonnaski figureeriv tipptekestitegija, kelle tegemised on viimasil aastail väikest närust asjakest nimega eesti kirjandus tubli tükikese edasi aidand. Ning kuuldavasti on temagi asumas toimetama, aga midagi tunduvalt vähem käegakatsutavat.

Vaevalt, et ajakirjandusline taust on andnud ÕV tekstidele mingi suuna või tõuke. Välja jättes ehk mõned pisikesed tüütud positivistlikud seigad, mis sunnivad kriitikuid ajuti mõtlema, kas kirjandusel siiski on äkki mingi seos (autori) eluga, ajalis-füüsilise tegelikkusega. Selliseid mõtteid ei tohiks kriitik endale lubada, sest siis tekivad kohe uitud ühiskondlikust vastutusest, kirjanduse funktsioonist, järsku mingist kohustusestki. Ent see on ebaeetiline – kriitikul pole õigust öelda autorile: kuule, siin sa oleks küll

pidanud kirjutama hoopis nõnda, sotsiaalselt. Või ilusasti. ÕV koguteos ei ole sügavalt ühiskondline, esmalugemisel tekivad pigem esteetilis laadi haakumised. Ehk vaid herr Kausi aforismides tolknab teravam ironia-poiss, kes kohe silma hakkab. Samas muutub raamatu toon omalaadseks kommentaariks laialivalguvale ajalõigule kuskil üheksakümnendate lõpul – ahistumus. Ma ei saanud sellest tunde terve lugemise vältel lahti: paranoiliselt tajusin tekstide varjus krampe, üksildust, trotsi, meeleheidet, paanikatunnet. Kuigi – miks küll? Keegi ei muutu üleliia süngeks, ükski autor ei sihi masenduspilduriga, pigem on teksti pikitud ironiat, huumorit, mõne stiili või ajalõigu pihta suunatud intellektuaalset pila.

Herr Raidi poeesides on vihjeid möödanikule, nihestatud kultuurimärke (propelleritega lapsukesed – nagu ingli ja Karlssoni sümbioos?), ta loob hajuvate ja haakuvate kujundite jada ja peidab sinna üliolulisi (teadvustamatuid?) lausungeid: Üks surnud mees nipsutas kuradeid/ teine, kes veel elab,/ näeb tee ääres nait ja tahab neid peale võtta,/ ehkki teeäär on tühi/ kui surnu kütusepaak.// Mina ei näe midagi. MINA EI NÄE MIDAGI. (lk. 19), ...Õlgadel ahne palitu – mälestused tsaariajast, sõjast,/ maisikasvatajatest, pasaimejatest,/ perse-lakkujatest ja kopivraiteritest.//Kuhu me niimoodi jõuame?/---/Oh, kuis tahaks karjuda ma kolme sõna, röögatada täieõiguslikult./ Ma ei vastuta. François Serpent oma "Valgete kaantega raamatus" muide küsib samuti, kuhu me niimoodi jõuame, ent see selleks.

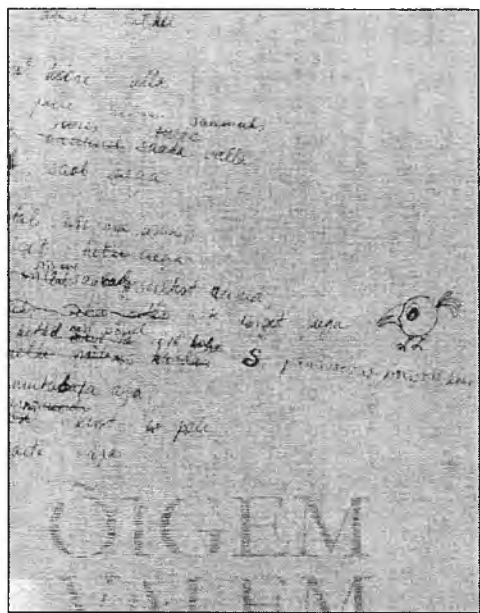
Herr Raidil on väga tabavaid tekste ning mõistekahureid oskab ta käsitleda küll, kuid mõnes tekstis esinevad riimiehitised on pisut konstrueeritud. Aga tulemus on siiski tunduvalt parem kui debüütkogus. Samas – mõni tekst jääb pisut kaugeks, see on juba peris kind-

lasti mu maitse-eelistuslik arvamine.

Jan Kaus esineb peamiselt lühildaste teravmeelsustega, mis kohati haakuvad koopiahuumoriga: TA EI TÖÖTA ENAM SIIN./ Aga sööb küll. või AHNUSE TAGAJÄRG/Kasum. Herr Kaus ei üritagi vaadata sügavamale kellegi hinge, tema aforismid rajanevad teravmeelsel leidudel ning sotsiaalse alaväärsuskompleksi ärakasutamisel. Mõnes üksikus tekstis tekib aimdus, et Kaus võib tulevses muidki kaarte välja mängida. Tänan,/ et mul on jalad ning et mul/ nagu ei tõmble, et mul pole/ kõikvõimalikke haigusi / ja unenägusid./ Tänan.// Aga elus pole mul vedanud!

Fagira D Morti lööb siin omalaadse rekordi – vaevalt on luules varem korraga pik-tograafiliselt sedavõrd palju erinevaid klaase ja pokaale kujutatud, kusjuures need polegi tühjad (nagu piktoograafilises diskursuses sageli kahjuks tavaks). Tema värsid voogavad dekadentlikult läbi alkoholi ja fataalse naise mõtlemise. Midagi paratamatult romantilist. Ja ahistunud. Frau Morti tekstide tooni ja õhustiku juuri tuleb otsida kuskilt mujalt kui üheksakümnendate steriilsusest särast. Vaid esimene tekst (erinevalt teistest pokaalistamata jäetud) haakub 20. sajandi lõpu kirjanduslis-metafüüsilise maastikuga. Viimasel Mutant diskol küsisin ma ühe blondi naise käest/ suitsu.// Tuli välja, et tal on kummaline nimi, ta on pisut üle/ kolmekümne aastane, ta peab ennast kohutavalt vanaks,/ talle ei meeldi suhelda, talle ei meeldi väljas käia, tal on laps/ ja ta on olnud töötu, aga praegu töötab kujundajana ja ta/ pole oma eluga rahul.// Ja et teda ei huvita miski.

Herr Kruusa kinnitab ankruna ÕV kindlalt eesti kirjandusvetesse. Ta ei ole jäänud pidama "Meeleolus" kirjeldusteks ja tajudeks hajutatud mina juurde – seekord lõhub ta end ekspressionistliku väljenduslaadi, terava

emotsionaalse kohaloluga. /---/ Kukkuda on kerge./ Tunnen end pigem tableti lahustumisenä veeklaasis. Ma ei/ naase ka nagu yoyo. Keskööl kihutan oma tulipunases/ pisikeste rattakestega keerdtugitooli tuhande õheksasaja/ õheksakümne õheksanda korruse rydult pilvitusse pide-/ tusesse. Enesetapjate tiptund. Ukse vahelt on kuulda/ Charlie Parkerit mängimas "Night In Tunisia", juhuslikult mängimas, sest ta lihtsalt mängib./---/ Vaimline vaimus-tatus või pühendumine kui meeleheite vorm. Herr Kruusa on seekord jõuline, mehelik, jazzuv, avaldab armastust lausa surmatoovalt ning fungib oömuusikas, kihutab roostes trammiga nimega iha läbi lõputult hulluksajava ja ärakulund linna.

Sellega astub ÕV (teadmatta, kas nad kujutavad endast lihtsalt paradoksaalset vastandust või tõesti paremat lahendust) euroopalise kirjanduse tanderile, ega jää sugugi häbisse. Nad haakuvad kenasti filosoofilis-impresionistliku trendiga, ent kuuluvad ometigi selle äärealale, müstilismasse ja põnevamasse ossa. Nad on kirjanduslik legaliseeritud salaviin – jah, just! – ilusa pakkepaberikarva sildiga pudelisse pakitud puskar. See on kõik mis ma tean – ja rohkem ma ei tea kah.

JÜRGEN ROOSTE

Ehkki õunaseemnelased ja nende küllalised kutsuvad inimlikke tundeid "surnud lapsukesteks" (*dead babies*), sobib see tähistus neile endile paremini. "Nad ei saanudki teada, mis oli neil seljataga, ega ka seda, mis oli tulemas. Minevik? Neil polnud seda. Nagu lapsed pärast pikka päevaränakut, kohaldusid nende elud end ümber haihtunud hommikute, kadunud pärastlõunate ja tõenäoliste eilsete kokkulepitud punt-ras", teeb autor lk. 211 kokkuvõtte.

Martin Amise romaani kogu tegevus mahub ühe nädalalõpu kolme päeva. Selles mõttes meenutab "Surnud lapsed" meie Toomas Vindi viimast teost "Nädalavahetusel. Mängides". Kuid probleemiseadelt ja mastaapsuselt on Vindi romaan inglasega võrrelduna vaid põgus lapsemäng.

Martin Amist on sageli nimetatud "Briti kirjanduse pahaks poisiks". Tõepoolest: ta ei

ole ehtinglaslikult suletud ja konservatiivne nagu Sir Kingsley Amis. Ning kuigi tema soontes ei voola tilkagi vene või juudi verd, peab Martin oma vaimseiks vadereiks just Vladimir Nabokovit ja Saul Bellowd.

Ehkki "Surnud laste" autori stiil ei ole nii raskepärane kui Nabokovil, vilksatab vaadel-davagi romaani kohal siin-seal "Lužini kaitse" või "Läbipaistvate asjade" vari. Londonis läinud sajandi lõpul avaldatud milleniumi valiksarjas ilmunud Bellow "Augie Narchi seiklused" ja Nabokovi nüüd mõneti hilinenult meilgi laineid lööva "Lolita" taas-trükid eessõnastas just Martin Amis.

"Surnud laste" eesti tõlke ilmumise aegu Argo Riistanile antud intervjuus selgitab autor: "Seks ja vägivald on minu romaanide pealispind ja pealegi suhteliselt ebaoluline osa". Raamatut lugenuna tuleb öeldu tõeks võtta.

Martin Amis componeerib oma romaani nagu simultaani andev malemeister. Esimesed käigud kombivad vastast, järgnevad, sõltuvalt partneri reageeringust, loovad teoreetilise algskeemi oma korrek-tiive. Kas tuleb rünnata või tõmbuda kait-sesse, on suuresti vastase teha. Kõiki kombinatsioone ei saa ilmasi ette näha ja iga eksimus lähendab kaotusele.

Sedapuhku kohtub kirjanik raske vastasega – ta annab simultaani tuleviku-le endale, lähenevale sajandi lõpu-le, mis nüüd-seks on juba möödanik. Postimehe Valle-Sten Maiste ütleb "Surnud laste" puhul 19. augusti Arteris juba oma välvavustuse pealkirjas: "Nekroloog tuleviku-le". Mina nii kategooriline ei ole. Simultaan võimaldab harva katkestusjärgseid salakäike, kuid mõnikord siiski. Ütleme, et tulevik kahis kirjanikule kvaliteet, ent vist asjatult. Simultaan

jääb pooleli tuleviku lohus, ent mitte täiesti hävinud seisus. Kas üksik ettur ebardliku kääbusest "õukonnarri" Keith Whiteheadi isikus suudab lipuks tõusta?

Autor laseb märulimees Andyl end liig-nimepidi Adornoks kutsuda ning mitte asja-ta. Romaani vaimne side Frankfurdi koolkonna filosoofiaga, täpsemalt Theodor Adorno ja Max Horkheimeri kohe pärast sõda lansseeritud "valgustuse dialektikaga", on tajutavad. Lähemalt markeerib neid kokkupuutepunkte (tõsi küll, inglise allikaile toetudes) Valle-Sten Maiste mainitud kirjatükk. Lisagem vaid, et haritud, valgustatud vaimu hääbumine autoritaarse tehnokraatia haardes ning usu minetamine mõistuse objektiivsusse ohustab meidki siin Eestis. Võtkem või tantsu akadeemilise raamatukogu ümber.

ARNO OJA

P. S. Nagu raamatu tiitellehe pöördelt näha, ei väsi ka kirjastus Olion andmast oma panust uue kirjandusžanri – tõeväärtuselt nullilähedase annotatsioonikirjanduse – loomisse. Mõnerealine autorit ja raamatut tutvustav kirjapanek võiks ikka kübeke tõtt sisaldada. Praegu ent tuleb hüüatada: lugeja, ära mine õnge! "Surnud lapsed" ei ole Martin Amise esimene romaan.

Ka võinuks lugupeetud annoteerija maa-või riigikeeli lahti seletada, mis imeelukas too disainervägivald on? Kas kaduma läinud "lainer, mille kujundas disainer", nagu öeldakse ühes laulujupis?

A. O.

Eugenio Barba ja tema missioon

(*Algae eelmises Sirbis.*)

Kõik kuus ISTA festivalil nähtud lavastust olid piisavalt eripargelised ega kutsu end küll kuidagi liigitama, kuid näitasid siiski teatriantropoloogilise mängumaa mitmesuunalisust. Barba paatos "kohtumisest kunsti pinnal" ning "eel-ekspressiivsusest" võib kõlada küll mõneti abstraktselt, kuid kõigi oma rahvusvaheliste projektidega (ei mõtle siin üksnes tema Odinit) teostatud lavastused näitavad ometi, et kasvõi Patrice Pavis' esitatud "liivakella teooria" (mis esitab kultuurinähtuste ühesuunalist ülekandumist allikultuurist sihtkultuuri läbi erinevate vaesestavate filtrite) ei saa mõista üksüheselt. Nr. lähtekultuuri ehedust ilmestades jaapanlased ja balilased, olgugi et esimeste puhul oli samuti Barba ise dramaturgiks, kuuekümnendate teatrisuundumusi aktualiseerisid **Gardzienice** ning **Odin Teatret**, interkultuurilisuse stiilinäiteks oli **Theatrum Mundi** "Ego Faust" ning kõik need võimalused võttis jõuliselt kokku brasiillaste "Othello" (Orô de Otelô).

“Ego Faust” mõjus omamoodi jätkuna 1987. a. Salentos toimunud ISTA seminaarile, kus Fausti müüti etendasid omade vahenditega india tantsija **Sanjukta Panigrahi** ning jaapani näitleja **Katsuko Azumo**. Nüüdne lavastus oli arvatavasti teemakesksem, samuti vaatamänguline (lavapealse ilutulestikuni välja) ega rõhunud kuigivõrd kehatehnikale eesmärgina iseeneses, kuid kujundiline leidlikkus, mis tekkis selles kultuuride vastastõimes, väärakis arvessevõtmist ka tavateatri mõttes, ilma igasuguse “Euraasia teatri” ideoloogiatagi.

Kontseptuaalse poole pealt esitas lavastus samu küsimusi, mida sellelaadne teater ikka on küsinud: mida see muut meile tänapäeval tähendab, mis on see, mis võiks meid selles erutada ja köita, millisel viisil leida oma suhe klassikaga ning seeläbi ühendada individuaalsed ja kollektiivsed kogemused? Lavastuse vorm omandas kultuuride sulamis aga kõikvõimalikke alatoone temaatika traagilisusest, meetodi interkultuurilisest tõsidusest kuni puhtesteetilise ironiani. Oma meetodit teksti ja näitlejatega töötamisel nimetab Barba "the Romanesque method", viidates keskaegsele romaani stiilile sakraalarhitektuurile, mis pidi alustama teatud mõttes "tühjalt kohalt" ning lõi Barba sõnutsi vanade kultuurielementide ja traditsioonide "montaazi", jõudes selliselt uuele ühtsusele. Metafoor või mitte, kuid ka Barba ise ei väsi kordamast, et Theatrum Mundis ei tegelda erinevat kultuurilist päritolu lavatraditsioonide hülgamise, vaid fragmentide selektsiooni ning ühenduslülide otsimisega.

"Ego Fausti" puhul see kõigele vaatamata ka sellisena mõjus. Videoajastul on veedasti kirjeldavad loetelud ehk mõttetud, kuid ühe näitena võiks mõned Fausti loo tege- lased siiski nimetada. Selles figureeris muu hulgas Barong (bali teatri traditsiooniline lõvi), Shishi (jaapani lõvi), Garuda (Višnu kull) ja Kleisti karu. Bali ning jaapani klounidele sekundeeris ka Odini kloun ning vaimse tervise kaotanud Margarethet mängis bali, brasiilia ning taani päritolu kolmik. Kõige põnevam oli aga peategelaste näitlejavalik, kuna Fausti etendas odinlane **Torgeir Wethal**, Mefistofelest **Augusto Omolu** ning Margarethet **Kanishi Hanayagi**. Nagu Barbal enamasti, toimus kogu tegevus elava muusika saatel ning selleks oli laval viis eri päritolu koosseisu ning helitaust ulatus kantrist Candomblé trummideni, sageli üheaegselt. See ei tähenda ülivaimustusest lakkehüppamist, kuid viidates veel kord eelmises osas esitatud problemaatikale vana ja uue ning avastatu ja unustatu vahekorra üle, mõtlen siiski kahetsusega, miks analoogiline suund meie teatrimõttes senini kandepinda pole leidnud. Mitte välisvormi

"Mythos".
Sisyphos (Frans Winther).

või laval oleva rahvuste hulga eesmärgiga, vaid pigem üldpõhimõttes ja otsingusuunas, mida annab teostada ka hoopis teiste vahenditega.

Näiteks nõnda, nagu seda tõestas nii esteetiliselt kui emotsionaalselt kõige mõjuvama brasiillaste "Othello", mille lavastajaks oli küll samuti Eugenio Barba, kuid mis ei sundinud lavastuse etniliste traditsioonide osas nende eheduses kahtlema. Lisaks kõigele näitlikustades veenvalt ka seda, mida pidas kunasti ehk silmas Artaud, kui kõneles nn. transietendustest. Võiks öelda, et selle esitaja Augusto Omolu koondab ka oma isikus mitmeti interkultuurilise kogemuse, olles oma päritolu tõttu kasvanud üles Candomblé religiooses maailmas, kus ta on ka tseremooniatega läbiviija, kuid lisaks sellele on ta õppinud balletti, töötanud nii tantsija kui koreograafina. ISTA-ga seovad teda viimased kuus aastat.

Nähtud on taas raske ja mõttetu sõnade-
ga kirjeldada, kuid mõningad selle
põhiprintsiibid väärisksid siiski tutvustamist,
kuna, nagu juba öeldud, elustas "Othello
ISTA tööpõhimõtteid "õilsamas" mõttes.
Candomblé on Brasiilia mustanahalise
kogukonna tõenäoliselt tuntuim kultuuri-
element, kuna XX sajandi keskpaiku, olles osalt
väljunud oma rituaalsest kontekstist, muu-
tus inspiratsiooniallikaks ka esteetilis-
tähenduses, saades aluseks nn. "afrobrasi-
ilia stiilile" tantsus ja muusikas. Just välis-
maalaste kõrvus loovat Candomblé trum-
mirütm põhiseoseid Brasiilia olulisima
kaubamärgi sambaga. Seda võib nimetada
nii kultuuri rikastamiseks kui religioossete
traditsioonide lahendamiseks, kuid siiski
osutati nähtud etenduse kaudu sellele, et
antropoloogilise teatri interkultuurilised
otsingud võivad toimida mõlemas suunas
ning võimaldavad ka arhailisust alal hoida.

Candomblé on selleks viljakas pinnas, sest ka religioosses ja rituaalses mõttes on teda Aafikast pärineva Brasiilia elanikkonna poolt muutumatuna edasi kantud. Sisuliselt seisneb see väe omandamises Orixá (üldnimetus erinevaid loodusjõude ja inimlikke omadusi esindavaile jumalustele) tantsus. Iga Orixá jaoks on konkreetne tants ning trummirütm (*toque*), millega ta rituaalis enese "peale" kutsutakse ning end transi-seisundis viiakse. Selle välisvormi demonstreeris Omolú ka sümposiumilil. Lavastuses olid ühendatud Shakespeare'i näidend kui algeimpulss, fragmendid Verdi sama-

“Ego Faust”.
Mefistofeles (Augusto Omolú) ja Faust (Torgeir Wethal).

nimelisest ooperist Luciano Pavarotti ning Kiri Te Kanawa esituses (mõistagi fonogrammilt), mille taustal esitasid kolm Candomblé trummarit rituaalseid rütme ning Omolú Orixá tantsude kaudu näidendi põhitegelasi, nende suhteid ja emotsioone, otsides kahe paralleelliini kaudu nende rituaalset ühisosa.

Bali trupp **1 Made Djimati** juhtimisel oli nähtute seast ainus, kes esitas oma teatripärandit traditsioonilisel kujul. Bali muusikarühma *gamelani* saatel kanti ette kaks "Ramayanal" põhinevat tantsuetendust, *Legong Jobog* ning *Baris*, mis on bali meestantsija esimeseks õpitavaks põhitantsuks ning maskietendus *Topeng* kui ilmselt üks kuulsamaid ning õhtumaiste teatriuurijatele huvipakkuvamaid sealseid teatritorme.

Vahest isegi rohkem kui igasugusest interkultuurilisest teatrisündmusest lahutamatu ning õhtumaalasele seetõttu teatava "populaarsuse" auraga bali teater, nõuab aga mõningast tutvustust Kanichi Hanayagi trupp, kelle "The snow that never melts" ei esindanud lavalises ning traditsioonikasutuse mõttes samuti interkultuuriliselt kombineeritud sulamit, kuid põhines siiski Barba ja Taviani loodud tekstil. Hanayagi esindab Nihon Buyo tantsutraditsiooni, mis on eurooplasele tõenäoliselt vähem tuntud kui klassikalised jaapani teatrivormid. Seegi on kultuurielement, mis aegade vältel oma rituaalsest sünnitaustast eemaldunud ning muutunud pigem vaid kunstiligiiks (tähe- nadeski tõlkes jaapani tantsu). Kuna nelja sajandi tagusesse *kabuki*-teatrisse nais- näitlejad ei kuulunud, kandus naistantsu traditsioon peamiselt teemajadesse, kuid pärast vastavate koolide loomist sai sellest korraliku hariduse eeltingimus. Tantsu taustaks on traditsiooniliste keelpillidega laulud, mille tekstid põhinevad *no*- ja *kabuki*-teatrist pärinevatel teemadel.

Omamata küll isiklikku vahetut kogemust Jerzy Grotowski lavastustest, mõjus ebamäärase ettekujutuse järgi kõige "grotowskiikumalt" poolakate Gardzienice Apuleiuse-lavastus "Metamorfoosid ehk Kuldne eesel". Kuigi neid on peetud just eeskätt Grotowski "parateatri" suuna jätkajaks, on nad selle kaudu jõudnud ometi just viimase "lavastuste teatri" põhimõtete lähedale, tõestades veel kord, et Grotowski rituaalsuse puhul ei maksa teatrilooliselt tema tegevuse ranget periodiseeringut üle tähtsustada. Võib-olla sarnaselt Grotowski

lavastusega "Apocalypsis cum figuris", oli ka konkreetne Gardzienice lavastus üles ehitatud omamoodi siirderiituse põhimõttel, milles Apuleiuse tekst on toodud esmalt vigase ja poolearilise külarahva keskkonda ning mängu käigus muutub nende staatus pühaduse suunas, tegelastest saab dionüüsiline koor ning ülejäänud lavastus põhiniski ekstaatilisel tantsul ning peamiselt antiikse päritoluga laulul, õigemini selle oletataval rekonstruktsioonil. Nii sedasorti teatriantropoloogia kui nende tegevuse teljeks olevad bahtinlikud teooriad pühaduse ja rituaalse mõnituse temaatika ümber võiksid ehk nooremale teatripublikule kõige selgemat aimu anda, millega tegeles kuuekümnendate rituaalteater, mõjumata seejuures ometi mistahes mõttes vanana.

Tollase vaese teatri õhustiku ning tööpõhimõtetege haakub ilmselt ka Odini "Mythos", mis tegeleb taas Barba lemmikküsimustega, kuid sedapuhku mitte enam geograafiliste, vaid ajarännakute kaudu. Kui eelmise trupi lavastust sai võrrelda Grotowski "Apocalypsisega", siis "Mythose" puhul võiks viist paralleele tõmmata "Akropolisega". Lavastus põhines **Henrik Nordbrandti** luulel ja Odini enda tekstil ning tegelasteks on sõdur Guilhermino Barbosa ja antiikmütide kangelased. Nende saatuse kaudu mõtestab Barba enese sõnust si revolutsiooni olemust. "Müüdilisele" aegruumile lisaks kannab lavastuse lineaarset telge ajavahemik 1917 – 1989. "Mythoseski" on keskseks muusikaline kujund ning selle luulel ja laulul liikuva intensiivse kehateatri käigus arutavad ohvrituuali osalistest antiikkangelased selle üle, mis on müüt, mis on revolutsioon, mis on ajalooline metsikus ning millised müüdid sunnivad sellega leppima.

Barba on jäänud kõiges Grotowski õpilaseks ning sellel, kes viitsib veel tänapäeval arutleda, mis võiks olla ta missioon, tasub nii ISTA kui Odini tegemiste vastu aeg-ajalt siiski huvi tunda. Igasuguste lavastuste puhul võib vananeda nii nende vorm kui edasikantav ideoloogia, kuid siiski ei tähelda ma teatritropoloogias ühtki põhjust, mis vastavat arengupeatust kuidagi ette kirjutaks. Pigem näen tema võimalustes (millest enamus veel kindlasti kasutamata) elustavat potentsiaali. Ka meie teatripildis.

ESIETENDUS

Täna esietendub Eesti Draamateatri väikeses saalis Jaan Kruusvalli "Mälestused. Ainult ei tea mildest". Lavastaja Mikk Mikiver, kunstnik Ervin Õunapuu, kostüümikunstnik Mare Raidma. Osades Guido Kangur, Epp Eespäev (Tallinna Linnateater), Madis Kalmel (külastajana).

Jaan Kruusvalli ja Mikk Mikiveri pika viljaka koostöö ühe tippkõhena mäletatakse küllap lavastusi "Pilvede värvid" ja "Vaikuse vallamaja" 1980ndatel. Neist lavastustest ei saanud mitte ainult teatrisündmus, see oli uus tõlgendus 1940ndate aastate traagilistele ajaloosündmustele.

"Mälestused" on aga stiililt ja tundetoonilt lähedane pigem järgmisele Kruusvalli-Mikiveri edukale ühistööle, nimelt paari aasta eest Eesti Draamateatri väikeses saalis mängitud minimalistlikule meistriteosele "Hulumeelne professor. Tema elukäik".

Siingi on maja keset metsa, mees ja naine, Mattias ja Naima. Ja aednik André, salapärase kolmas. Tekst on väga napp ja tegevus väliselt lihtne, kuigi ees seisab naise elu lõppvaatus, haigus ja surm. Me kuuleme ainult mälestuste üksikuid kilde, igapäevaseid jutte, unenäokirjeldusi, lühikesi mõtisklusi – neist kildudest visandub maailm, mis pole siiski vaid nukker ja pessimistlik. Ühe maailma taga on peidus teisi maailmu, inimese hinges on peidus teisi maailmu.

Suhteid ja tundeid ei öelda laval otsesõnu välja – ja ometi on lavastus just täpselt sellest, elus tihti sõnastamata jäävast kõige tähtsamast.

Naima: "Ma pole niikuinii kunagi muinasjutte uskunud. Ma sain liiga vara aru, mis on vale... mis on õige... vist. Sõnjalad, näib, õitsevad alles praegu, kunagi varem pole ma osanud märgata, kuidas nad, nii rohelised kogu suve, nüüd üleni erkollaseks tõmbuvad, nagu oleks neil sügisel pidu."

Täna esietendub Tallinna Linnateateris Johann Wolfgang Goethe näitemäng "Clavigo". Lavastaja on Andrea Moses, kunstnik Jan Pappelbaum, kostüümikunstnik Christine Mayrhofer. Lavastusgrupp koosneb noortest saksa teatritegijatest, kelle on Eestisse kutsunud Tallinna Goethe Instituut.

Mosese lavastatud "Clavigo" töötab kujuneda maiuspallaks neile teatrihuvilistele, kellel on tavapärase eestimaise psühorealismi kõrval soovi näha teiselaadset teatrit – teatrit, kus valitsejaks ei ole mitte sõna, vaid kontseptsioon, kujund, situatsioon, plastika. Noore Goethe kirjutatud näitemäng on siiras, traagiline ja kirglik, peategelane heitleb valikute ees, suutmata selgusele jõuda, kas elus on olulisem armastus või karjäär – või on ehk võimalik neid kaht omavahel ühitada? Küllalt ajakohasena tunduv problemaatika nihestub aga kaasaegsete tegijate käe all omalaadset, muutudes küüniliseks mänguks lootuse ja lootusetuse vahel.

Täna esietendub Vene Draamateateris Michael Frayni "Lavalised segadused".

Vene Draamateateris tõi näidendi lavale Peterburi lavastaja Aleksandr Issakov, kes täiendab iga hooaega komöödiatega. Tema kõige edukamate tööde hulka kuuluvad N. Gogoli "Naisevõtt" ja B. Shaw' "Pygmalion". Uues lavastuses osalevad Eduard Toman, Tamara Solodnikova, Sergei Tšerkassov, Olga Penner, Oleg Rogatšev, Dmitri Reitman, Kirill Káro, Natalja Murina ning Julia Popova. Lavakujundus ja kostüümid on Marianne Kuurmelt, muusikaline kujundus Galina Sorotsanilt (Peterburi). Frayni näidendeid, mille hulgas on varasematest töödest "Lavalised segadused" ja viimane, "Kopenhaagen", on korduvalt pärjatud maa parima draamateose tiitliga. 1982. aastal valminud näidend "Lavalised segadused" pidas Londoni lavadel vastu neli hooaega järjest. Eestis on seda mängitud kahel korral, mõlemal juhul oli lavastaja Priit Pedajas: 1987. aastal Endlas ja 1992. aastal Eesti Draamateateris.

Lapsepõlve muretud mängud, jajah...

Astrid Lindgreni "Meisterdetektiiv Blomkvist". Kriminull kahes osas. Dramatiseerija ja lavastaja Üllar Saaremäe. Kunstnik Jule Käen. Helilooja Kalevi Kaskelainen, arranžeerija Nipi. Osades Hannes Prikk, Maria Taimre, Tarmo Prangel, Toomas Suuman, Erik Ruus, Helgi Annast, Kersti Tombak, Urmas Lennuk, Tarvo Sõmer, Reigo Tammjärv. Esietendus 2. septembril Rakvere teatris.

Seiklus algas sellest, et leidsin postkastist eriti salajase kirja eradetektiiv Kalle Blomkvistilt: "Rakvere linnas on toime pandud jõhker riisumine. Linna ainsast teatrist on röövitud karp juveelidega ning teatrit juhid koos uue hooaja repertuaariportfelliga." Loomulikult liitusin organiseeritud luureoperatsiooniga, andsin oma tagasihoidliku panuse salakirjade dešifreerimisse teatri parkis ja kadunud aarete leidmisse linnuse varemetest. Kuna laste ja politsei koostöö sujus ladusalt, algas teatritööaeg õigel ajal, "Meisterdetektiiv Blomkvisti" esietendusega. Teatri fuajees võis osta peotäie kompekke Blomkvisti koloniaalkauplusest ning kogenud uurijad võtsid publikult sõrmejälgi. Pärast paljutöötavaid eelsündmusi algas viimaks Kalle Blomkvisti lavaelu.

Õigluse nimel olgu kohe öeldud: lapsed jälgisid esietendust pingsa elevusega. Nii et päris-publik sai oma elamuse kätte – mis sa, hing, veel tahad! Kui nüüd nähtut kriitiliselt vaen, siis ainult sellepärast, et sõندان ennastki pidada iga Lindgreni-lavastuse sihtauditooriumiks. Lapsea lemmikteoste maailma naasmine on alati tähtis hetk, nostalgiline ja ootusärev.

Ei ole põhjust kahelda lavastaja Üllar Saaremäe lapsehangelisuses, sellest on märku andnud tema muinasjutulavastused täiskasvanutele. Millegipärast olid Müncheni ja don Quijote lavaseiklused usu-

tavamad, heas mõttes lapsemeelsemad kui Kalle, Andersi ja Eva-Lotta juhtumused. Esietendusel torkas silma, et noored osatäitjad etendavad lapsi lapsikul moel. See aga on üks tõsisemaid apse lastelavastuste puhul. Kas oli viga kohmakas dramatiseeringus (eriti esimene vaatus kippus lohisema), lavastaja antud ülesande ebamäärasuses, näitlejate veel kasinas mängukogemuses – mine võta kinni! Hannes Prikk oli "Connemaras" palju orgaanilisem, Kalle Blomkvisti rollis mõjus ta nagu näitleja, kes mängis last, kes omakorda mängis detektiivi. Ka Tarmo Prangel oli "Ihnuris" nõtkem kui Andersina sarnaseid poose võttes... Maria Taimre hüpenööriga amatsooni Eva-Lottana oli poistest loomulikum, aga jäi kuidagi üksinda. Lootkem, et partnerlus ja ühine mängurõõm veel tekivad. Muuseas, õpetlik oli jälgida, kuidas esietendusel läks nassu väike katse flirtida täiskasvanud vaatajaga: poiste reageering Eva-Lotta vanasõnale "Kui voores magab, peavad inglid vahti..." püüti lavastada sutsuke pikantseks, aga publik ei haakunud.

Raamatus nii haarav Rooside sõda taandus laval juveelivaraste püüdmise fooniks: Punaste Rooside leerist oli platsis vaid Sixten (uljas poisijõnglaseroll Kersti Tombakult), Benka ja Jonte olid kupatatud "maale tädi juurde" ja sõda algas homme...

Ka suurte inimeste rollid olid tavalisevõitu, sisima särata ära tehtud. Kõige rohkem suutis oma osast eluehdedust välja pigistada Toomas Suuman halli juukselakaga onu Einarina, kes heitles süümeepiinode koorma all. Tema saatus oleks finaalis väärinud rohkem tähelepanu, mingitki märki, kas Einar jääb suliks või

tahab ümber kasvada.

Etenduse ajal häirisid mind pidevalt pisiasjad. Näiteks: miks lossivaremetesse viiv raske uks lukus ei püsi, vaid vael ajal valla vajub? Miks rauakauplusest ostetud plekk-karp, kuhu peidetakse juveelid ja Valge Roosi salajane ürik, on lihtlabane küpsisekarp, mida ei saaks kuidagi lukku keerata? Teater on mõistagi üks tinglik värk ja ma olen saalis endaga sõlminud kokkuleppe mängu uskuda, aga natukene ehtsuse illusiooni ei teeks ju kurja. Või sisulisemad asjad: kuidas võib Eva-Lotta emal nii ükskõik olla, kus tema tütar tundide või suisa päevade kaupa viibib? Miks on mitu põnevat stseeni hooletult lükatud "kaadri taha": eriti vahvaid mänguvõimalusi oleks andnud Kalle öine seiklus, sõrmejälje võtmine onu Einarilt (ja kuhu jäi puäntlause, et Einarile unustati unerohtu anda?); aga ka laste põgenemine lossivaremetest. Üksjagu vaeestas mänguvõimalusi ka kujundus. Algul tundus punaste majakestega lavapilt vägagi õdus, eriti veel lossivaremed

Onu Einar (Toomas Suuman).

taamal, mis samastasid Rootsi väikelinna Lillköpungi Rakverega. Aga tervikmuljes ahendas kujundus lavaruumi ja muutis eeslavale tõugatud misansteenid üpris abituks – õnneks laienes mäng viimaks saali. Muusikaline kujundus pani end kuulama ja lisan reipust.

Ega ma siis lakkamatult kah ei norinud, sekka ikka vaimustusin lustakate atraktsioonide üle: laste naljakas tsirkuseetendus ja poksimatš ning sulide-võmmide action-stseen moodustasid humoorika vaatamängulise süsteemi.

Pipi Pikksuka ja röövlitütar Ronja tasemele see Kalle Blomkvist esialgu ei jõudnud, aga eks meisterdetektiivi elu olegi argisem. Ja ometi – justkui kogemata jäi kõlama midagi peamist. See juhtus siis, kui onu Einar pakkus oma abi Rooside sõjas. Onu on valmis osalema Andersi – Sixteni kakluses. "See poleks ju aus!" jahmuvad lapsed. "Aga kasulik!" väidab onu küünilise muigega vastu. Äsja vaatasin Ugala külalisetendust "Mary Poppins": iseäranis ajatundlikult mõjus seik, kuidas lapsed tahavad penni anda linnumembele, osta lindudele toitu – isa ja tema kolleegid aga kinnitavad autoriteetselt, et hirmus kasulik on panna see penn pankka, teenima. Likvideeritud Tartu Lasteteatri kohta väitis hiljuti üks täiskasvanud mees, et seal valitsenud eluvõõras vaim. Kui pakusime lastele ainult seda va "kasulikku" suurte inimeste mõõdupuu järgi ja välistaksime enesekindlat igäühe oma muinasjutumaa, mis juhtuks siis lapse hinges ja täiskasvanu lapsehinges? Nii küsides on hea vanamoelise rahumeelse lastekriminulli lavastamine igal juhul üks õilis vastus. Mängurõõmsat lapsepõlve edasiavastamist, härra meisterdetektiiv!

Kalle (Hannes Prikk), Anders (Tarmo Prangel) ja Eva-Lotta (Maria Taimre).

PILLE-RIIN PURJE

L A V A U U D I S E D

Royal Courti "Exposure:

Young Writers 2000" võitjad selgunud

Londonis Royal Courti teatris lõppes dramaturgiavõistlus "Exposure: Young Writers 2000". Enam kui 400 teksti hulgast valiti välja kaheksa noore kirjutaja näitemängud, mida mängitakse ja loetakse ette Royal Court Upstairi teatris festivalil, mis toimub 13. oktoobrist 11. novembrini.

Ettemängimisele tuleb neli näidendit: **Holly Baxter Baine'i** (15) näidend "Good-Bye Roy", mille tegevus toimub tunnelisse kinni jäänud metroorongis, kus kerib ennast lahti ühe naise mälestustelugu vaesest ja alandust täis lapsepõlvest Indias, kulmineerudes vapustava looga mineviku ja oleviku kokkupõrkest.

Leo Butleri (25) "Made of Stone" analüüsib kolme venna ja nende ema hapraid suhteid hetkel, mil ollakse kogunenud isa puusärgi ümber.

Emmanuel De Nasciemento (16) "Drag-On" on kahe noore inimese kokkusaamise lugu, kus läbi olemise ja näimise mängude jõutakse enese äratundmiseni. **Arzhang Pezhmani** (23) "Local" on lugu Iraanist pärit poisist, kelle lapsepõlve varjutas sõda ja kelle kujunemise määrab hilisem elu Inglismaal. Näidendis on vaatluse alla võetud kultuurierinevusest põhjustatud kohanemiskasvatused, mis on probleemiks nii poisile endale kui inimestele tema ümber. Kuna Royal Court on tuntud draamakirjanduse tähtede taimelavana, on nende autorite nimedel ilmselt põhjust pilk peal hoida.

Improvisatsiooniline teater ja teatrisport

Improvisatsiooniteater **Stella Polaris** korraldab 3. – 8. oktoobrini Helsingis Aleksandri teatris improvisatsioonilise teatri maailmavõistluse (Improv Theatre World Games 2000) tähistamiseks Helsingi kultuuripealinna staatust. Näha saab Stella Polaris ja nelja rahvusvahelise improvisatsiooniteatri tippu üksteiselt mõõtu võtmas. Korraldajate sõnul püütakse üritusega kaardistada improvisatsioonilise teatri võimalusi: kasutatakse kõiki keha ja hinge väljendusvahendeid, pakkudes üllatusi inimese füüsiliste võimete ja taju piiril. Etteastetes on põnevaid ideevälgatusi, pulbitsevaid tundeid, põnevust, dramatismi, farsilikkust, usumatuid lugusid, ennekoike aga totaalset kohalolekut "siin ja praegu" ja selles sündivat loomise ilu.

Helsingis astub üles kaasaegse improvisatsiooniteatri isa **Keith Johnstoni** trupp **The Loose Moose Theatre Company** Kanadast. Praegu on Johnstone, kes ka ise Helsingis kohal, Calgary ülikooli teatriprofessor. Ta on olnud kümme aastat Royal Courti kirjanik, lavastaja, dramaturg kui ka haridusprogrammide juht. Oma esimese improvisatsiooniteatritrupi The Theatre Machine asutas Johnstone Inglismaal, kus ta töötas ka Kuningliku Draamakunsti Akadeemia õppejõuna. Johnstone on ka improvisatsioonilise teatri võtmeteose "Impro" autor. Improvisatsioonilise teatritrupi suunas Johnstone'i tõdemus, et kaasaegne teater ei paku "inimesele tänavalt" midagi sellist, mille pärast teatri uksest siseneda. Ta tahtis teatri tuua publikuni, kes jälgib huviga spordivõistlusi. Johnstone leidis, et üks viis seda teha on ühendada teater ja sport, ning lõi hübriidvormi teatrisport, milles kasutatakse võistkondliku spordi elemente improvisatsioonilise teatri väljendusvahenditena. Väga lühidalt öeldes seisnebki teatrisport kahe näitevõistkonna vahelises improvisatoorses võistluses – on olemas kohtunikud ja iga etteaste eest saadakse punkte. Teatrispordis on väga oluline roll publikul, kes demonstreerib häälekalt oma poolehoidu.

Helsingis astuvad üles veel **Impropera/Operacircus** Londonist, kes esitab improvisatsioonilise ooperietenduse, milles võib leida elemente barokkooperist modernse muusikakeeleni ja teatrivõtteid melodraamast farsini, **Lega Italiana Improvisazione Teatrale** Bolognast ja **True Fiction Magazine** San Franciscost. Iga improvõistluse etendus koosneb kahest osast: esmalt võistlevad kaks truppi omavahel ja seejärel etendab üks trupp oma kava. Kõik on oodatud kaasa elama!

EESTI NÄITEMÄNGUAGENTUUR

Mäluvärskenduseks Meistriklassist

Eesti teatrihuviline on Pjotr Fomenko nimega kokku puutunud juba vähemalt neli aastat järjest: eelmisel sügisel P. Fomenko Meistriklassi külalislavastusega "Hundid ja lambad" ning "Baltoscandali" festivalidel, kus on astunud üles tema uued õpilased. Tegelikult isegi veel varem, sest osaliselt võib pidada Toruni teatritestivali žüriiliikme Priit Pedajase teeneks nende sealset peapreemiat 1993. aastal, mil saadi ametlikult ka teatriks, kuigi reaalselt teatritööd on trupp teinud juba üle kümne aasta.

Pjotr Fomenko lõpetas GITise lavastajana 1961. aastal ning asus kahe aasta pärast tööle Moskva draama- ja komöödiateatrisse, töötades seejärel Peterburi komöödiateatri peanäitejuhina, 1981. aastast GITise õppejõuna. Oma nelja tegevuskümneni vältel on ta lavale toonud üle viiekümne teatritööd ning samuti tegutsenud filmirežissöörina.

Kuuekümnene kaheksa aastast lavastajat peetakse mitmeski mõttes guru tüüpi teatritühiks: neil on oma kindel *fan-club*, samuti on Peterburis peetud koguni P. Fomenko Meistriklassi festivali. Kuid ka tema enda teater formeerus suuresti jüngerlussuhte alusel, kuna üks osa 1988. a. GITisesse astunud õpilastest koondus ka edasiseks oma õpetaja ümber. Näitlejate koosseisu on Fomenko uutest kursustest ka täiendatud ning hetkel on P. Fomenko Meistriklassi näitetrupis viisteist liiget (lisaks kunstnik ja neli lavastajat), kel pea ametlikuks staatuseks "fomenki".

Mäletatavasti võeti aastatagust "Huntide ja lammaste" gastrolli Eestis vastu ülivõrdeliselt. Lisaks muudele eel-

"Kuu aega maal".

nimetatud kokkupuutepunktidele Priit Pedajasega võib vastavusi täheldada ehk ka lavastajakäekirjas, mistõttu võib see mõjuda muu teatripildi senini paraku psühholoogilise realismi taustal tõepoolest eksperimentaalsena (Pedajase "ugrikkusele" vastandab Fomenko väidetavalt *commedia dell'arte*i ning Mihhail Tšehovi mõjutusi), olemata seejuures mittepsühholoogiline.

Üheks P. Fomenko Meistriklassi eesmärgiks on olnud noore dramaturgia avastamine ning tänu teatri kahele lavastusele debüteeris edukalt ka Olja Muhhina.

kelle "Tanja-Tanja" on teatavasti eesti-keelselegi publikule tuttav ning mida nüüd on võimalik näha "originaalis". Lisaks Fomenko lavastusele tuuakse kaasa Ivan Turgenevi "Kuu aega maal" Sergei Ženovatši lavastuses. Ženovatš on GITise Fomenko meistriklassi õppejõud ning endine Malaja Bronnaja peanäitejuht. Tema tööga saame tutvuda 26. septembril Ugalas ning 28. septembril Eesti Draamateatri, vanameistri enda lavastusega sealsamas 30. septembril ja 1. oktoobril. Jäägem siis meistrite ootele.

MADIS KOLK

Muljeid Draamateatri pressikonverentsilt

Eesti Draamateatril on kena tava hooaja algul oma plaane ka vaatajaga jagada. Sedapuhku leidis pressikonverents aset 18. septembril ning mitmel põhjusel külastasin seda erilise eelhuviaga.

Teatavasti on Draamateater korduvalt (ja õigusega) sattunud kriitikute hammaste vahele selle eest, et publikumulje seisukohalt ei kujunda teatri ilmet mitte "Moondundi Vassel", "Lõppmäng" ja (siiski üsna paljud) teised lavastused, mis seda tõesti vääriskid, vaid avalikkusele esitletakse end meelelahutajatena. Tendents, mis võib-olla polegi üheselt taunitav ja mõne teise teatri puhul koguni normaalne, näib esindusteatri puhul siiski andestamatu, seda enam, et andepotentsiaali puudumist nende majas just täheldada ei saa. Pressikonverentsil anti üsna veenvalt lootust, et

lisaks uutele sisekujunduselementidele tahetakse ka sisemiselt muutuda, uskudes, et see edaspidi ka kusagilt välja hakkab paistma.

Märksõnadena jäi kõlama kaks hooaja põhiideed: esiteks võetakse jõuline suund klassikale ja teiseks püütakse kommertsiaalsus lava pealt seda jõulisemalt lava taha, täpsemalt "kulisside taha" suunata. Esimesest annavad tunnistust "Kuningas Lear" (Ita Everiga peas) Calderóni "Elu on unenägu" ja muidugi ka klassikasse mittekuuluvad väärtteosed, nt. Boguslaw Schaefferi "Siin-seal". Teine puudutab aga teatri majanduskontseptsiooni, mis teeks Draamateatri publikule küll atraktiivsemaks, kuid seinte vahel sündivat loomingut hoopis toetaks, ise sellele vähem toetudes; teisisõnu oma ülesandeid

komöödiante kaela veeretamata. See tähendaks siis ehk mitmeid reklaamüritusi.

Suurt huvi äratas ka peanäitejuhi Priit Pedaja valmisolek ja soov Draamateatriga ühenduses suurprojekte läbi viia, olgu selleks siis viimasel ajal hoogustunud vene teatrite gastrollid või ka kohalikud, põneva lavastajaideega, kuid teatrit otsapidi välja ulatuvad ettevõtmised.

Kuuldu põhjal tahaksin siiralt loota, et suur teater, mis ei saa küll olla ülieksperimenteeriv, kuid see-eest peab esindama eesti teatrimaitse läbilõiget, suudab seda edaspidi ka kujundama hakata, sest näiline mittesekkuv kujundamata jätmine teeb seda omal viisil ometi. Paraku aga suunas, kust varsti raske välja rabelda.

M. K.

MÕJUNUD RAAMATUID

Kooli ajal kohustuslikku kirjandust enamasti välditi, kuid kui lugesin Šolohhovi "Vaikset Doni", oli see tõeline elamus. Vaimustav kirjandusteos. Ma ei ole seda hiljem üle lugenud, küll aga olen teraselt jälginud poleemikat selle kohta, et ta tegelikult seda ise ei kirjutanud.

Kindlasti on olnud väga mõjuvad teosed Kafka "Ameerika", "Protsess". "Loss", Grassi "Plekktrummi" ja Salingeri "Kuristik rukkis" – kolm teost, mis minu jaoks astusid sammu kõrvale nõ. ilukirjanduse üldtuntud olemusest. Lugesin neid pikalt, sest nad ei andnud ennast kergesti kätte, maadlesin tükk aega. Kahjuks ei ole neid originaalis lugenud, kuid ka tõlked olid head.

Täiesti põrmustas Goldingi "Kärbestejumal". Raskekahurväe juurde kuulub muidugi ka Dostojevski.

Kuigi ma pole kunagi luuleinimene olnud, tuleb eesti kirjandusest kõigepealt meelde hoopis Alliksaar, tema kaudu jõudsin luulele palju lähemale. Tänu tema keelemängudele tajusin keeleliste võimaluste avarust puudutamaks paagu hoomamatuid asju.

Krossi ei julgeks ma nende kõrvale tõsta. Kooli ajal "Wikmani poisse" lugedes sattusin küll vaimustusse suurepärasest Westholmi kirjeldusest, kuid ma ei saa öelda, et tema romaanid mind mõjutanud oleks. Samal põhjusel ei tahaks panna siia ritta Tammsaaret. Võib-olla puudutab ta mind hiljem, inimesed ju küpsevad kirjanduse jaoks. Näiteks nagu ka Bulgakovi "Meistri ja Margarita" puhul, kus läbi korduva lugemise hakkad midagi taipama selle tõelisest sügavusest.

Kenderi ja muu uuema eesti trendikir-

VEIKO TÄÄR

janduse fenomenist saan ma küll aru, kuid võib-olla ei jaga ma seda täielikult.

Enneolematult vaimustavad on Lindgreni "Kumalase mesi" ja "Mao tee kalju peal", mida olin lugenud juba enne, kui seda teatris tegema hakkasime, kuid näitekirjandusest polegi siin loetelus hetkel midagi..... Tšehhov.

Eks ka Hemingway ja Fitzgerald on olnud minu kirjanikud. Kuna olen isegi pisut vagabundliku maailmavaatega, siis võiksin öelda, et nad on minuga.

Norman Foster. Sir ja arhitekt

Eestis armastatakse Fosteri arhitektuuri. Meie viimase aja arhitektuurisaavutused tõestavad olümpiallikku pürgimist kiirema, kõrgema ja tugevama poole – just sinna, kus *high techi* võtetest kaunistatuna peitub tituleeritud inglase edu saladus. Kawe Plaza, Ühispanga ja Radisson SASi hoonete fassaadidelt võib tähelepanelik vaataja küll leida tagasihoidlikku tsiteerimist: on olemas nii Faber&Dumas' büroohoone *wet look* kui Hongkongi panga raudkonstruktsioonid ja teravad siluetid. See pole mingi ime. Norman Foster ja tema arhitektuur justkui sümboliseerivad kaunist kõrgtehnoloogist tulevikku, uusimate materjalide ja konstruktsioonide kasutamise ajastut. See on tee, mis viib peatusteta Euroopasse.

Loominguline geograafia

Fosteri loominguiline biograafia meenutab geograafiat: tema projekteeritud hooned kerkivad Prantsusmaal ja Hongkongis, Ameerikas ja Hispaanias. Fosteri projektibürood, kus töötab ligi 500 inimest, asuvad Londonis, Berliinis ja Singapuris. Vaatamata tehnilise progressi postmodernistlikule diskrediteerimisele, leidub tänapäevani maailmas palju neid, kes soovivad näha tehnilise progressi saavutusi – Fosteri abiga, loomulikult.

Tegelikult ei hoia Foster mitte kunagi ühest ideest – näiteks kõrgtehnoloogia printsiipidest – jälgalt kinni. Ta ei kummarda pimedalt tehnikat, vaid loob uusi kunsti arenemisvõimalusi tehnika abil. Arhitektuur ei ole talle puhtesteetiline mäng siledade pindade ja teravate nurkadega, ta püüab pigem mõista selle olemust, hoone funktsioneerimist ruumis ja ruumi funktsioneerimist hoones. Fosteri kasutatud kõrgtehnoloogial on alati sügavalt motiveeritud rakendus, kuna ta mõtleb progressiga seotud ökoloogilistele ning sotsiaalsetele probleemidele. Paljudel tema hoonetel on unikaalsed energiasäästusüsteemid, näiteks Hongkongi pangal konditsioneerimissüsteem, mis kasutab jahutina otse merest pumbatud vett.

Sir Norman Foster sai hariduse Manchesteri ja Yale'i ülikoolis, ning on seega tänapäeva üks haritumaid arhitekte. Enne seda jõu-

dis Foster teenida kaks aastat kuninglikus lennuväes – sealt tema tehnika- ja kõrguse-armastus. Kõrguse ja kiiruse metafoor läbivad kogu tema loomingut, kulmineerudes paljaks jäetud konstruktsioonide esitamises ja estetiseerimises Hongkongi panga (179 m), Frankfurdi Maini ääres Kommertspanga (299 m), Barcelona teletorni (288 m) ja Hongkongi Chek Lap Koki lennujaama puhul, rääkimata Millenniumitornide projektidest Londonisse (385 m) ja Tokiosse (849 m!).

Fosteri klassika

1970. aastate projektid on nagu ettevalmistusetapp – Foster püüab pigem kohandada tehnoloogilisi uuendusi keskkonnaga kui muuta keskkonda. Peamine on aga see, et nii Frankfurdi pilvelõhkuja kui IBMi peahoone madal klaaskarp (Hampshire, 1970–71) esindavad täiesti uut töökeskkonda, kus domineerib erinevaid funktsioone ühendav avatud ja paindlik siseruum.

Willis Faber&Dumas' büroohoone (Ipswich, 1970 – 74) on arhitektuurimälestusmärk: seda moodsat maja kaitstakse nagu katedraali. Selle projektiga tegi Foster sotsiaalse revolutsiooni provintsilinnas, Suffolki krahvkonna keskuses, kuhu esimest korda ehitati polüfunktsionaalne hoone, kus sai teha tööd ja puhata – päevitada katuseaias. Tsiteerides postmodernismi teoreetikut Charles Jencksi, sulandub "suur must klaver ideaalselt argisesse linnaruumi päeval, kuid valgustab tühjaks jäänud tänavaid öösel".

Fosteri üks esimesi avalikke hooned on Sainsbury visuaalsete kunstide keskus Norwichis (1971 – 77) East Anglia Ülikooli territooriumil. Selle hoone (tösi, ka paljude teiste) kirjeldamisel on oht kalduda statistikasse, kuna selle eest sai arhitekt mitu preemiat, nende hulgas aasta muuseumi ja RIBA (Briti Arhitektide Instituut) auhinnad. Polüfunktsionaalse hoone struktuur on tuletatud XIX sajandi raudkarkassiga jaamahoonest, tuletades meelde J. Paxtoni Kristallpaleed. Lahenduse lihtsus, materjalide otstarbekus ja ruumi funktsionaalne kasutus lasevad hoonel korraga funktsioneerida uurimiskeskuse ja kunstigaleriina.

Kontekstualismist rekonstrueerimiseni

Fosteri loomingut ei iseloomusta mitte alati sirgjoonte kompromissitu otsekohesus, nende kõrval kasutab ta tihti ka sujuvate siluettide biomorfisust ja plastilisust. Viimastel aastatel ehitatud Bilbao merekarbikujuline metroopaviljon ja Duxfordi lennumuuseumi poolkera tõestavad veel kord Fosteri paindlikkust ja oskust töötada mitmes laadis.

Inglismaa tõsine postmodernistlik mõtteviis eesotsas Q. Terryga on sealjuures ehk avaldanud ka oma mõju: Jaapanisse ehitatud hoonetest aimdub juba kontekstualismi hõngu. Kansai lennujaama projekti pagoodikujulised raudkonstruktsioonid ja etteulatuvate lamekatustega madalad elamud on suunatud traditsioonilise jaapani arhitektuuri ümbermõtestamisele.

Huvitav on see, et suur tehnikaarmastaja Norman Foster võidab pidevalt tähtsamate arhitektuurimälestiste rekonstruktsioonide konkursse. Reichstagi ja Briti Muuseumi rekonstrueerimisprojekti idee on üsna sarnane: avara aatriumi loomine klaaskatuse abil. Ultra uute vormide sobitamine klassikalise konteksti on delikaatne ülesanne. Fosteril õnnestub ühendada ühendamatut vana ja uut. Ta toob sisse uusi rakursse ja kaasaegseid vorme, kuid säilitab hoone identuse. Sellepärast on Fosteril roheline tee ajaloolistesse keskustesse ehitamiseks – klaasist Carré d'Art Nîmes'is asub roomlaste ehitatud kuulsa Maison Carrée vastas.

1999. aastal sai Norman Foster Nobeli pree-

Norman Fosteri Briti muuseumi rekonstrueerimisprojekt võib kujuneda Londoni arhitektuurielu sündmuseks 2001. aasta kevadel.

REPRO

mia arhitektuurianaloogiks peetava Pritzkeri auhinna. Kuid erinevalt Nobeli omast, mida antakse tihti peale ka arenevate maade rahuvõitlejatele, on prestiižikaim Pritzkeri auhind mõeldud eelkõige kõrge loomingulise potentsiaaliga loojale, uute ideede ja radikaalsete ettepanekute kandjale. Selle laureaadi on Aldo Rossi ja James Stirling, Hans Hollein ja Frank Gehry.

Kuid vaevalt, et see on Fosteri mastaabiga arhitekti lõppsaavutus. Sotsiaalse optimisimiga jätkab Foster arhitektuuri ja maailma muutmist, arhitektuuri ja tehnika ühendamist. Võib loota, et Fosteril ehk õnnestub viia ellu selle aasta Veneetsia biennaali loosung: vähem esteetikat, rohkem eetikat, allutada esteetilised printsiibid eetilistele normidele.

MARIA ORLOVA

Sainsbury keskus kui postmodernistlik projekt.

REPRO

Sainsbury keskus kui igas mõttes postmodernistlik projekt

Kuigi Sainsbury Visuaalse Kunsti Keskus oli Norman Fosteri üks esimesi suuri avalikke hoonete projekte, sisaldas see kõiki neid ideid ja väärtusi, milleni arhitekt on jõudnud viimase kümnendi jooksul: julgust mängida uusima kõrgtehnoloogiaga – paljastada kontrastseid klaaspindu ja metallkonstruktsioone – ning sobitada see omas ajas, 1970ndate keskpaigas üllatav ehitist nii looduslikku kui arhitektuurilisse – East Anglia Ülikooli linnaku keskkonda, arvestades sealjuures pieteeditundeliselt Robert ja Lisa Sainsbury kunstikogu tähendusega.

Inglismaa on rikas kõikvõimalike külastamiseks mõeldud losside, paleede, mõisate, aga ka lihtsalt korralike kodanlike elumajade poolest. Enamik neist kuulub rahvusliku pärandi alla, mis vähem või rohkem sarnaneb meie muinsuskaitse all olevate hoonete seisuga, ning enamik neist sisaldab ka korralikku kunstikogu. Kuid Sainsbury Visuaalse Kunsti Keskus pole pelgalt ühe rikka ja maineka perekonna kunstikogu säilitamise paik. Norman Fosteri projekteeritud hoone on tõeliselt polüfunktsionaalne: see töötab kui muuseum, mille kogud on küll peamiselt loodud Sainsburyde kunstikollektsiooni põhjal, kuid täiendatud ka ülikoolile kuuluva suhteliselt väikese, kuid hea XX sajandi alguse abstraktse kunsti valikuga; kui vahelduvate näituste galerii, kui maailma kunsti uurimise ja museoloogia kool, kus saab omandada nii kõrgharidust kui magistri- ja doktorikraadi, ning lõpuks kõike eelnevat ühendavalt ka kui teadusasutus, mille huvi-

kese on taas suunatud väljapoole Euroopat, et panna reaalselt alust siiani isikliku utopiilise tunduval maailma kunsti ajalole. Ja nii kummaline kui see ka esmapilgul ei tundu, see postmodernistlik polüfunktsionaalsus sisaldab juba Sainsburyde kunstikogus. Ikka sellesama perekonna, keda vahest laiemalt tuntakse kui toidupoode keti suuromanikku ning kelle arhitektuurimaitset kiputakse vahest ülekohtuseltki siduma supermarketite massehitusega.

Kunstikogu sünnilugu

Lord Robert Sainsbury (1906 – 2000) armastas rõhutada, et nende pere kunstikogul pole midagi tegemist ei suure raha ega ka suure kunstiga. See ei tähenda, et Sainsburyde kogust ei leiaks suuri nimesid nagu Pablo Picasso, George Braque, Fernand Leger, Edgar Degas, Alberto Giacometti, Henry Moore, Francis Bacon, vaid seda, et Sainsburyde kogu loomisest on kõige olulisem olnud omanike isiklik – emotsionaalne lähtepunkt. Sainsburyd pole kunagi spetsiaalselt otsinud mõnda kunstiteost, kunstiteoseid ja kunstnikuid on neid leidnud – nii on sellel kogul kunstiväärtuse kõrval ka väga tugev isikliku puudutuse, isiklike kohtumiste, mälestuste, toetuste tähendus. Laias laastus võib Sainsburyde kogu jagada kaheks. Esiteks euroopa, iseäranis inglise modernistid, kellest iseäranis Moore'i ja Baconiga on perekonda sidunud pikaajaline sõprus ning Sainsburyd võiks pidada ka nende metseenideks. Teiseks traditsionaalne kunst, iseäranis hiina, aafrika ja

ameerika kunst. Selle eelistuse taga on seisnud Lisa Sainsbury, kes risti vastu oma patriarhaalsele isale, araabia filosoofia professorile, ei huvitunud Pariisi kuulsate muuseumide, vaid Montparnasse'i väikeste galeriide kunstist, millestki, mida korralikud kodanlased veel XX sajandi 20ndail ja 30ndail pidasid isevärki inimeste, boheemlaste veidraks hobiks. Iseäranis käis see muidugi tollaste inglase kohta, sest alles 1990ndate lõpp on suutnud murda kunstihoiakuid ning panna ka korralikud kodanikud külastama Damien Hirsti, Tracey Emmeti ja teiste "skandalistide" näitusi ning teinud Tate Modernist kõige külastatavama muuseumi.

Emotsionaalne tervik

Sügavalt isiklik suhe kunsti, kunstikogumisse ning selle eksponeerimise iseloomustas Sainsburyd ka 1970ndail, kui mitmed mainekad muuseumid olid olnud huvitatud nende kogust, laenanud sealt töid oma näitustele. Muide, alates 1959. aastast kuulus Robert Sainsbury Tate'i galerii toetajate nõukogusse ning 1969 – 73 tegutses ta seal nõukogu esimehena. Emotsionaalselt isiklik hoiak oli ka hoovaks, kui nad otsisid arhitekti, kes võiks luua galerii nende kunstikogu säilitamiseks. Robert Sainsbury esmane valik oli Alvar Aalto, kuid kuna Aalto oli juba surnud, siis avastas ta Londonis Millwalli dokkidel Olseni hoone ja selle looja Norman Fosteri.

Ka Sainsbury keskuse põhiekspositsioon on üles ehitatud kunsti ja vaataja emotsionaalsele

ja isiklikule suhtele: ei mingeid eraldavaid vaheseinu, vaid paindlikult liigutatavad stenid, nii et vaataja haarab korraga kogu ehitise, on aga ka vahetus kontaktis üksiku tööga. Ja loomulikult ei mingit kronoloogilist ega ka paikkondlikku eraldatust: Picasso tüdruk pea kõrval on aafrika maskid, maiade skulptuurid, vastas Giacometti väljavenitatud figuur. Ikka sama emotsionaalne laeng nagu Sainsburyde kodus Londonis Charing Crossil, nagu lord Roberti ja leedi Lisa magamistubades. Harjumatu, aga emotsionaalne, just nii, nagu on seda ka Fosteri traditsiooni ja innovatsiooni sümbioos, ülemlaul metallile ja klaasile ning aupaklikkus kümnete tuhandete aastate vanuse tsivilisatsiooni vastu.

Ka Eestis pole headest kunstikogudest puudus – meil pole küll Sainsburyde toidupoode ketti ja rikkust, kuid meil võiks olla Sainsburyde eneseusaldust ning pühendumist, sest nende kogu sai alguse ju sellest. Miks ei võiks kasvõi Tartu ülikool mõelda sellise polüfunktsionaalse keskuse loomisele, sest algkomponendid on ju olemas, need oleks vaja vaid mõistlikult, aga ka vääriliselt ühendada.

10. septembril lõppes Sainsbury keskuses suur ja atraktiivne Norman Fosteri näitus, mille kreodo oli: "Arhitektuur on funktsionaalsuse ja vaimsuse abielu, arhitektuur on inimestest, nende vajadustest ja püüdlustest". Aasta lõpul on see näitus väljas Briti muuseumis, sest selle juurdeehitus on inglastele sündmus.

REET VARBLANE

"Ars Electronica" on muutunud aasta-aastalt kodusemaks (<http://www.aec.at/nextsex>). Tuttavad näod, sekka uusigi. Septembri alguse festival on Linzi kultuuritoode. Linn on sellega samastunud ning see toob tulu turismindusele ja renomeele. "Ars Electronica" keskus on festivali produktsioonikeskus, sündmus on nende siht ja eesmärk. Lisaks leiab keskuses aset meediakunsti püsinäitus "Museum of the Future". Tulemused on muljetavaldavad, latt on kõrgele seatud. Kuna maine on hea, siis imeb koht professionaale erinevatest riikidest, kes loovad oma nime ja CVd töötamisega "Ars Electronica" Future-Labis või osaledes satelliitprojektides.

Millenniumilõpu vaimustunud tõttamine kujuteldava ajaserva poole aastaks 2000 on lõppenud. Tänavune teema oli inimene biotehnoloogilise reproduktsiooni ajastul. Tehnoloogiline sekkumisvõimalus on põhjalikult lahutamas seksi lapsesaamise funktsionist. Sünnikontrollist katseklaasilasteni, spermapankadest, munarakudoonorlusest kuni kloonimise ja kunstliku emakani – need trendikad teemad olid päevakorras.

Rõhutati poliitilise dimensiooni tähtsust. Kas pole tegu mitte uue feministliku enesemääratlemise ajastuga? Kas mehe kodeeritud naisekeha ei kuulu minevikku? Kuid teaduslikud edusammud on ka väljakutse naiste reproduktsioonimonopolile. Reprodutivsete tehnoloogiate areng peaks tähendama ka maailma patriarhaarse palge muutumist. Uues androgüünses ajastus ei jookse võimupiir enam mööda soolist eraldusjoont.

Bioloogiline ja geneetiline temaatika seoses tehnoloogilise arenguga on moeteema. Ka skandaal müüb ja suurtes areaalides ei ole inimesed nii tihedalt omavahel seotud, et need ei võiks sündida. Pommi lõhkemiseks pannakse kõik välja. Skandaalide allikaks on teravad teemad, mis puudutavad otseselt paljusid inimesi.

Spermaralli

Tänavune "Next Sex" oli pearõhkude poolest eelmise aasta "Life-Science'i" jätk, peale eelmainitu ka bio-, geenitehnoloogia ja küberseks. Sündmusega kaasnes kahepäevane konverents ja interaktiivne ehk pistikukunst oli esil kõikjal. Sel aastal ületas festival ka Eesti massiajakirjanduse uudiskünnise. Eesti Ekspress pajatas läbi Wired'i tõkeloo spermarallist (<http://web.aec.at/nextsex/spermarace/>). See toimuski kolmel päeval täie hoo-ga, kogudes üle 70 doonori. Linzi keskvaljakule olid üles seatud laboratooriumi-konteinerid, kus vabatahtlikud andsid sperma-proove. Spermanäidiseid hinnati erinevate teaduslike parameetrite järgi. Mõõdeti ejakulaadi tihedust milliliitri kohta ja liikuvuse alusel jaotati spermatooside-mehikesed nelja gruppi: 0 – kiired, 1 – hea liikuvusega, 2 – aeglasel-unised spermatoosid, 3 – surnud. Nende protsentuaalse osakaalu alusel määrati kvaliteeti. Peaaühinnaks oli spermanäidise külmutamine maailmakuulsas

"Ars Electronica" "Next Sex", spermaralli ja vägistamine "kunstiloome strateegiana"

spermapangas. Iga päev kuulutati välja võitjad. Igal doonoril oli võimalus vaadelda oma rakke läbi raadiomikroskoobi. Ainult naised said teha rahalisi panuseid (20 šillingit). Paljus sarnanes spermaralli aastataguse bugraceiga, kus võistlejateks olid hiiglaslikud tarakanid. Spermatooside "võistlemine" oli oma absurduses koomiline, mõne kriitiku arvates väljendas "ralli" ennekõike doonorite impotentsihirnu.

Esimesel päeval võitis keegi Rocketman ja kuigi tal oli võimalus anonüümseks jääda, kargas poiss naiste kiljumise saatel rahva hulgast esile. Ta rikkus kõiki reegleid, oli suitsetaja, tarvitas parasjagu alkoholi, magas aluspesus (alasti magamine olevat spermatootlikum), tal polnud autot ja sõitis jalgrattaga. Kuna iga osaleja kohta tehti tunnuste profiil, siis püüti selgitada sõltuvust automargi ja selle hobujõudude ning sperma kvaliteedi vahel. Uus kontekst tekitab ka uue keelelise plahvatuse, võistlejate hulgas võis leida Sperminaatori, Ben Huri, Genomgnomi, Mr. Sillypantsi, kohal oli ka Luke Skywalker ja Speedy-Gonzales.

Vägistamise evolutsiooniteooria

Vägistamine on teema, mis riivab igaüht ja sellega mängimine tõestab "julgust" ja tahtmist inimesi irriteerida. Naised on küsimuse suhtes tundlikumad.

Isegi head konverentsid võivad olla unised. Ka "Next Sex" oli seda paljudes ettekannetes, lõpp seevastu pörutav. Plahvatus toimus konverentsi teisel päeval. Randy Thornhilli ettekanne vägistamise evolutsioonibioloogiast äratas viimasedki tukkujad. Soliidne härrasmees selgitas publikule enesekindlas teaduslikus maneeris mütooloogilisena kõlavat lugu vägistamisest kui darwinistlikust kohanemiskäitumisest. See põhines tema ja ta kolleegi Craig T. Palmeri raamatul "A Natural History of Rape: Biological Bases of Sexual Coercion".

Ta kõneles, et vägistamine on evolutsiooni kaastööde nagu arvutid. Ja et selle teema mõistmisel on suured probleemid – arusaadavalt inimesed väldivad seda – siin on puudused haridussüsteemis. Kuid et sotsiaalse probleemiga tegelda, tuleb seda mõista ja saada aru selle juurtest. Tema esindab loodusteaduslikku seisukohta, astudes vastu varasemale feministlikule ja sotsiaalteaduslikule. Sotsiaalteadlased ei ole näidanud, et vägistajad on seksuaalselt motiveeritud. Vägistamise puhul on räägitud võimust. Kuid ei ole seost selle vahel, mis on jäänud püsima loodusliku valiku tulemusena ja mis on moraalselt õige või vale. Ehk vägistamine on jäänud püsima loodusliku valiku tulemusena (vt. "The Evolutionary Biology of Rape"). Vägistamise vältimiseks juhtis ta tähelepanu ka keskkonnafaktorile ja püüdis lükata ümber süüdistust "geneetiliste" põhjuste otsimises.

Stefan Weber Salzburgist ei pidanud vastu ja hakkas koha pealt vahele karjuma: puhas skandaal, ebateaduslik jaburuse! Nagu oleks sõna "vägistamine" kasutamine võrduvägistamisaktiga. Siis küsiti, kes esineja kut-sus, ja isegi tolerantne moderaator Marie-Luise Angerer raputas õudusega pead, et tema mitte, tema andis vaid soovitusi. Lõpuks asi laabus, korraldaja Gerfried Stocker astus lavale ja põhjendas diplomaatiliselt konfliktsete teemade vajalikkust ja mille muu kui vaidlustega see konverents peaks tegelema. Kui kasvõi üks protsent sellest on tõde, siis on ettekanne oma otstarbe täitnud, väitis Stocker. Oponentide arvates sellises annuses tõtt võis seal ehk ollagi. Kõige krooniks oli kaasmoderaatori Stahl Stenslie' ettekande lause "ka vägistamist võib mõista kunstiloome strateegiana" ("Even rape can be con-

sidered as an art-creational strategy", vt: "Terminal-Sex", mis viis Angereri lõplikult endast välja.

Huvipakkuvaim oli konverentsi publiku käitumine ja korraldajate oskus asjast välja tulla. Saal oli puupüsti täis. Publik vibreeris ühest äärmusest teise, halvaks panu jõmina-test heakskiitva aplausini.

Weber üllitas netiväljaandes "Telepolis" juba järgmisel päeval raevuka vastureaktsiooni (Ars Electronica 2000: Schauderhafte Reden beim Symposium "Next Sex", "Telepolis", süüdistades Thornhilli bio-fašismis ja totalitaarse bioretoorika salongikõlblikuks muutmises).

Biomeditsiini hype

Weberi hämmastunud küsimustele selliste mõtete päritolu ja leviku kohta on Marie-Luise Angerer vastanud, et need on ju alati kohal olnud, meenutagem 1996. a. "Meme-sist", 1997. a. "Fleshfactory't" ja 1999. a. "Life-Science'it" (Stefan Weber. Vergewaltigung als kunstschaftende Strategie? "Telepolis", <http://www.heise.de/tp/deutsch/inhalt/konf/8658/1.html>). Ent aasta-aastalt on need hoiakud ägedamaks lõõnud, nii et vahel jääb suu lahti. Angereri arvates tema viis mõelda, kirjutada ja ennast argumenteeritult väljendada on täielikult liiva jooksnud. Kuid sellised arutelused toetavad teatud ringkondade huvid. Bioloogia ja biomeditsiini hype on hiigeltööstusharu surve märk. Kui oleme uskunud keha looduslikku päritolu, siis nüüd tuleb "nupulevajatuse kehalisus". Tõenäoliselt on olemas majanduslikud hoovad, mis toetavad küberseksi prohvetite hoiakuid – see vajaks uurivat ajakirjandust. Stenslie' väljendid "DNA-jockey", "Genoshop" ja "Terminal Sex" meenutavat milleski Haideri väljastumisi.

Konverentsi lõpetas Sandy Stone, kah üks pööraseid tegelasi. Ligi 70aastane memm nimetab end Goddess of Cyberspace'iks, peab end transseksuaaliks ja on segu performancei-kunstnikust, kirjanikust (kirjutanud mitu raamatut), kunstnikust ja pedagoogist – et iga transvestiit tahaks näha toanurgas soomuttmise masinat, et pubekad tahavad abielluda arvutiga, et tema tütar vihkavat arvuteid jne. Siis demonstreeris, kuidas on kliitor võimalik "mäppida" mõne teise kehaorgani peale ja orgasm saada. Otse lavalt ta seda kummikindaga ka esitas, taustaks kaasaalava publiku ergutused. Lõpetas

laules, kuna Donna Haraway olevat talle öelnud, et kui ei suuda rääkida, kirjutada, siis laula. See oli pesuehtne ameerikalik show ja näide dimensioonist, mille võivad "tõsised" konverentsid võtta. Hiljem põhjustas see iroonilisi reaktsioone netiväljaannetes: ameeriklaste šoulembeline ekshibitsionism ja lapsemeelsus on Euroopa kontekstis naeruväärne.

Kunst

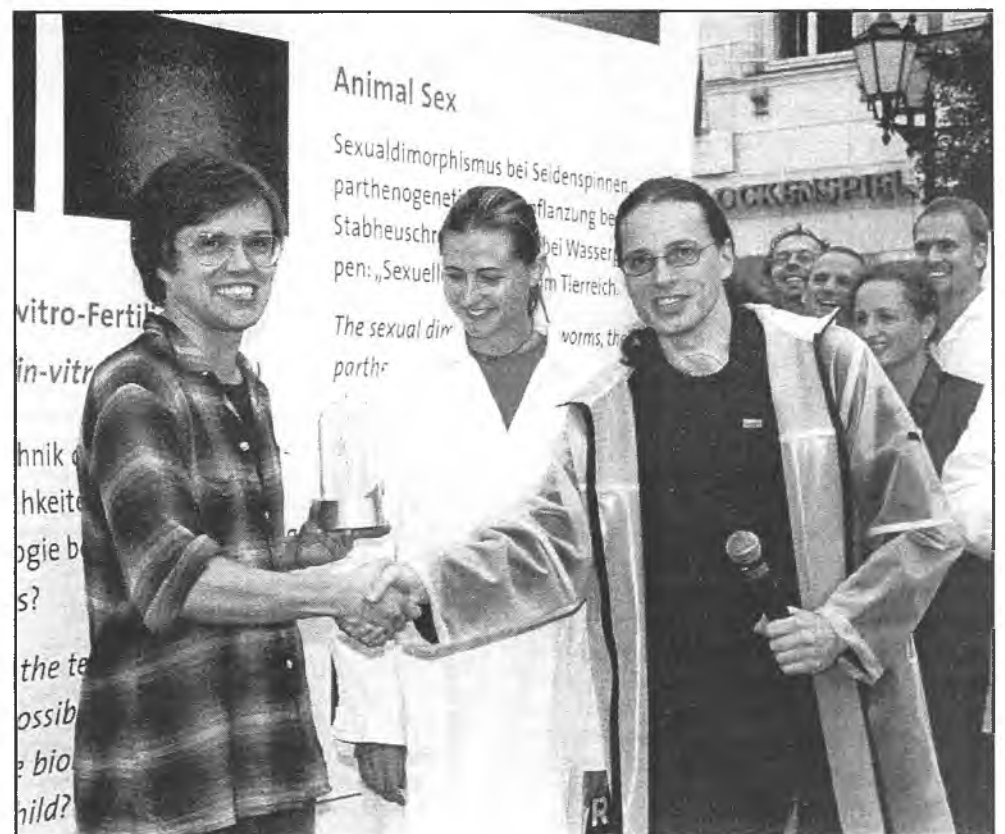
"Ars Electronica" on kokkuvõtte jaoks haaramatu, ka konverentsile sai eespool vaid põgus pilk heidetud. Esitati "in vivo" kunsti, mis sellises mahus oli esmakordne. Marta Menezese projekt "Nature?" looduses mitteesinevate liblika tiivaplekkide saamiseks oli disainitud joonistuslaval, kuid tulemuse poolest olid plekid naturaalsed. Istvan Kantori mehiselt jõuline ja mürarikas performance kopuleerimisest arhiivikappidega teenis naistelt iroonilisi märkusi: mõned kunstiteosed on selleks, et demonstreerida selle autori mehetunnust ja potentsi. Natacha Merritt oli meediamull. Tegu on veidi üle kahekümne "kuulsusega", kes on oma "digitaalset päevikut" edukalt müünud Tascheni abil. Tüdruk seksib koos digikaameraga, pil-distades ennast samal ajal eri poosides ja ammutades täiendavat erutust jaheda digifotokaamera puudutustest. Ta kuulutas reipalt, et "seksieluga on tal kõik korras".

Isiklike lemmikute hulka liigitaksin vormiliselt vaoshoitud, kuid sisusügavuselt küllaldase Orit Kruglanski "As Much As You Love Me" (vt. samuti: <http://www.iaa.upf.es/~okruglan/>). Interaktiivse luule projekt oli teeninud honorary mention ja füüsilises mõttes seisnes vaid lauarvutiga liidetud uues ForceFeedback hiiretäienduses. Kasutaja peab "Don't forgive me" saatel korjama kokku "süü", mille vältel hiir "kleepub" üha tugevamalt aluspinna külge, et vabane-da sellest teatud ekraani piirkonnas.

Viimane töö on vastuseks küsimusele "mida vaatab AEC žürii". Innovatiivne interface on kõige selgem kriteerium, iseasi, kuidas seda defineerida. See tähendab vaatata pakutavat uutmoodi ja teistsugust suhet arvutikeskkonnaga ja selle koostöös tekkitav esteetiliselt elamust.

Preemiaprojektidest täiendavalt vt. samuti: <http://prixars.orf.at>.

RAIVO KELOMEES

Spermaralli võitja.

Naise maailmapilt ja ehted

Kärt Summataveti isiknäitus "Lapsepõlv ja tüdrukuiga" rahvusraamatukogu peanäitusesaalis 30. septembrini.

Metallikunstnik Kärt Summatavet on üks esimesi eesti kunstnikke, kes valmistab ette kunstnikuprojektina doktoritööd. Helsingi Tarbekunsti Kõrgkooli juures kaitstava töö teema on "Naise maailmapilt ja loomingu kujutamise traditsioonilises ehtekunstis".

Juulis toimus Helsingi tarbekunstimuuseumi näitusel selle esimese osa "Lapsepõlv ja tüdrukuiga" eelkaitsmine. Doktorandil tuli paari tunni jooksul kõrge komisjoni ees vastust anda oma töö probleemidest. Komisjon koosnes aga Soome kõrgkoolide professoritest, nii teoreetikute kui kunstipraktikutest.

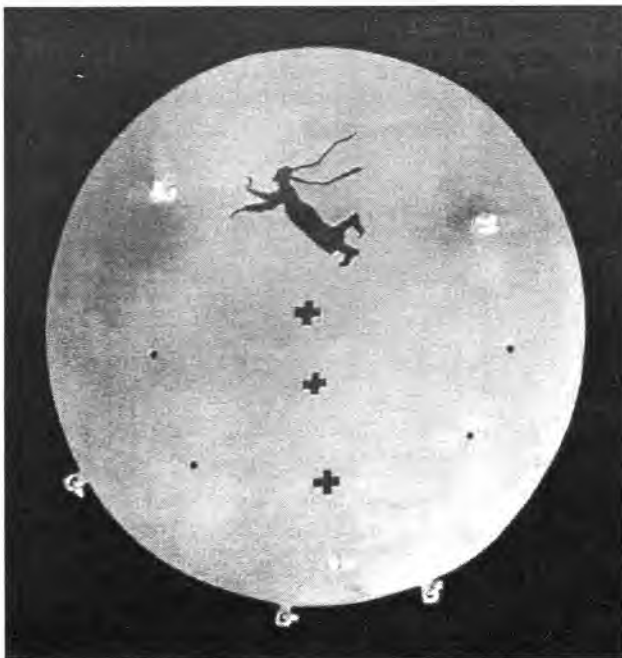
Eelkaitsmine kujunes eelkõige elavaks teoreetiliseks aruteluks, milleks Kärt Summataveti doktoritöö teemaasetus pakkus ju palju võimalusi. Eesti ehtekunst tunneb kunstnikku kui eesti ja soome-ugri rahvakunsti ja mütoloogia kiindunud uurijat ja oma loomingus nendest traditsioonidest vaimu jõu ammutajat. Diskussiooni käigus, milles osalesid nii komisjoni liikmed ise kui ka doktorant, püüti sõnastada rahvakunsti traditsiooni mõistet selle ajaloolises arengus. Arutati küsimust, kuidas kaasaja inimene suudab lugeda rahvakunsti sümbolite lühendit, millised on kaasaja kunstniku teed ja ülesanded selle avamiseks – seega oli jutuks traditsioonide ja kaasaja suhestumine. Näis, et see teema pakkus nüüdki soomlastele huvi kui kunstnikult väga suurt loovust nõudev ülesanne. Pealtvaatajana tundus mulle, et kõrge professorid läksid nende probleemide teoreetilises arutelus sedavõrd põlema, et doktorandi kunstiloomingu analüüsile jäi suhteliselt vähe aega. Küllap seisab see ees Kärt Summataveti doktoritöö järgmiste

osade – teemade "Mõrja ja naiseiga" ning "Vana tark naine" esitamisel. Doktorandi töö senise kuluga oldi üldiselt rahul. Küll aga kujutab Soomes kunstnikuprojektina doktoritöö esitamine pikka ja küllalt vaevarikast protseduuri, mille reeglid Eesti peab enda jaoks veel välja töötama.

Ehete

monotoonne vorm

Kärt Summataveti doktoritöö esimese osaga "Lapsepõlv ja tüdrukuiga" on eesti publikul võimalus praegu tutvuda rahvusraamatukogu peanäitusesaalis, kus on välja pandud ligemale 80 vastavateemalist ehete. Autori kinnitusele on nende loomise algtokeks traditsioonilise hällilaulu mõtekujudid, märgid ja värvid. Hällilaulu teatava monotoonsusega põhjendab autor ka oma vasest ja hõbedast kohrutatud sõlgede, oma ehete põhivormi teatava monotoonse korduse. Seda on toonitamas ka esemete faktuurilise töötuse sarnasus. Muide, vormikäsitlemise küsimus tõstatas ka Helsingi arutelu. Vaheldust ja teisenemist toovad Kärt Summataveti sõlgedele vaid maalingud, põhiliselt sümbolid – käsi, kala, lendav figuur, aga ka kirjatud käpik. Sagedane on spiraal kui elukulg. Sinna vahele väiksemad salapärased märgid, mis suurematel ehetele on ilmunud ka nende tagaküljele. See on nagu loitsimine, mida kunstnik toimetab aga väga leebel, taas ühetoonilisel häälel, rõhutades seda ornamendi arenduse tagasihoidud dünaamika,

Aare. Tagakülj. Hõbe, granaat, akvamariin. 2000.

kompositsiooniliste süsteemide kordusega. Tundub, et kunstnik on maalinud peamiselt üht ja sama hällilaulu. Kuid ka neid on ju minoorseid, mažoorseid, isegi ulakaid. Julgen soovida doktoritöö edasises loomingu osa töötuses siiski mitmekesisemat, vahest ka oma individuaalsuses jõulisemat väljenduslikkust, mida rahvuslik traditsioon kui kollektiivse kogemuse peegeldus ju ei tauni. Kärt Summatavetil on selleks suured eeldused kas või juba kasutatud, koloriidilt nüansirikka emailtehnika töötuses. Värvi näib olevat üks autori põhilisemaid väljendusvahendeid. Emailidega, ka salapäraselt läbipaistvatega, on kunstnik nii ilusasti maalinud, joonistanud, nendega eksperimenteerinud, et siit võiks välja kasvada teine, metallikunstile mitte vähem tähtis doktoritöö teema.

INGE TEDER

P E A L E L E N D

Mis seisus on kunstnike doktoriope kunstiakadeemias ja milline peaks olema kaitsv doktoritöö?

Käesoleval hetkel on EKA doktorantuuris viis inimest, kõik kunstiteaduse erialal. Doktorantide keskmine vanus on 39 aastat, noorim neist 29-aastane. Ükski EKA kunstiteaduse doktorantuuris õppija ei ole veel doktorikraadi kaitsnud, küll on EKAs kaitsnud doktorikraadi eksternina neli inimest, kõik arhitektuuriajaloolased. Enamik olulistest kaasaegse kunsti ja kunstiteooria tundjatest Eestis töötab küll viljakate publitsistidena ja annab värvi kohalikus kunstiruumis, doktorikraadi aga ei oma. See on EKA-le tõsine probleem, sest välistab korralised kaasaegse kunsti professorid ja paratamatult jätab oma jälje õppetööl.

Kunstnikel ja disaineritel Eestis tavaliselt doktorikraadi ei ole. ENSV ajal ERKI lõpetanutel on küll magistristaseme haridus, aga spetsialisti diplom, magistrakraad on vähestel EKA lõpetanutel (52 inimest), saadud aastatel 1995 – 2000. Doktoriope kunsti, arhitektuuri ja disaini erialadel EKAs praegu veel ei toimu. 7. jaanuaril käesoleval aastal saatsin haridusministeeriumi teaduse ja kõrghariduse osakonda riikliku koolitustellimuse taotluse nüüd juba alanud õppeaastaks 2000/2001. Seal sisaldus ka taotlus alustada doktorioppega kunsti ja arhitektuuri erialal. Lisana oli esitatud EKA nõukogus 21. detsembril 1999 vastu võetud kunstierialade doktorioppe kontseptsioon. Riiklikku tellimust doktorioppe avamiseks meil saada ei õnnestunud. Lisaks taotlesin haridusministeeriumilt 10. jaanuaril käesoleval aastal ka

2000/2001. õppeaastal vähemalt ühe doktori koolitamist välismaal kunsti alal ja ühe doktori koolitamist kunsti-managementi alal. Kahjuks tulemusteta.

Kunstnikule on doktoriharidust vaja, sest paradigmat on muutunud, tekkinud on uued kontekstid. Innovatiivsete teooriate ja meetoditeta ei olegi enam võimalik tajuda, milline on kunsti roll tulevikus nii kultuuriliste kui majanduslike muutuste taustal. Selleks, et leida oma koht ja roll globaliseerivas, immaterialiseerivas, urbaniseerivas maailmas, on vajalik nii enese loomingu, oma eriala, kunsti, aga ka kultuurifilosoofia monitooring ja analüüs. See pädeb täiel määral ka Eestis, kus mitte ainult kunst, vaid kultuur teravikuna on viimasel kümnendil kaotanud oma tasakaalustava ja ühiskondlikus elus kaasarääkiva rolli. Doktorikraadiga kunstnik on teistsugune kunstnik.

Püüan lühidalt kokku võtta EKA ettekujutuse kunsti doktoriopest: doktorioppe nominaalaeg on kunstiis nagu teaduserialadel 4 aastat (160 AP). Sellest iseseisva kunstnikutöö ja doktoritöö kirjaliku osa maht on 100 AP ja kunstialaste õpingute maht 60 AP. Iseseisva kunstnikutöö tulemuseks peab olema loomulikult kõrgetasemeline kunstiproduktioon, s.o. sari küpset loomingulisust osutavaid kunstiteoseid, mis eksponeeritakse avalikult ja kaitsakse. Sellega kaasneb dokumenteeriv portfolio ja publikatsioon, milles autor esitab kokkuvõtte oma uurimistööst ja selle tulemused. Uurimistöö aines, sisu ja eesmärgid formeervad kunstnikutööst tulenevalt ja on selle loomulik osa.

Kunstiõpingud koosnevad nii teoreetilistest kui praktilistest eri vormis õpingutest (seminarid, loengud, stuudiotöö).

Olulisim neist on seminaritööd, kus osalejad asjatundjate ja rahvusvaheliselt tunnustatud kunstnike osalusel, kus käsitletakse kunsti seisukohalt olulisi filosoofilisi ja ühiskondlikke küsimusi. Kord aastas toimub doktoriseminar, kus esitatakse ülevaade oma doktoritöö seisust, iga doktorant korraldab õpingute jooksul ka sümposiumi käsitlemaks oma uurimisainet liitvat. EKA käsitleb doktoriopet ka kui akadeemia muud õpet süvendavat ja arendavat ressursi.

Kirjeldatud õppekorraldus eeldab, et doktorant ei ole üksi: seminarid saaks sisuliselt võimalikuks ja neid oleks võimalik ka rahastada 3 – 5 doktorandiga alustades, kahe aasta pärast võiks gruppi lisanduda veel 2-3 inimest jne. Doktorioppesse pääsemise eelduseks on paraku see, et juba ollakse hea kunstnik ja oma ala asjatundja, samuti peab kunstniku loomingus sisalduma uurimuslik element. Isikuna peab doktorant omama teadlikku suhet oma väljenduskeelde ja soovi uurida ja arendada kunstnikutööga kaasnevaid strateegiaid ja tegevusi. Loodan, et doktoriope EKA-s saab lähitulevikus reaalsuseks.

LYLIAN MEISTER

Pliatsi ja pintsliiga

Vaatamata tehnoloogilistele kataklüsmidele, mis on tugevasti mõjutanud sajandivahetuse kunsti ja kultuuri, jäävad mõned kunstnikud ikka oma liistude juurde, kasutades traditsioonilisi kunstivahendeid – pliiatsit ja pintsli. Maal ei ole veel surnud ning pliiatsijoonistus kunstimaailmas devalveerunud. Joonistamist ja maalimist võib XXI sajandil pidada peaaegu kunstniku omamäolisuse manifestatsiooniks. Seda väidet kinnitavad Mats Õuna joonistuste väljapanek "Best Before 36" Raatuse galeriis ja Ado Lille maalid "Tuhk ja laava" Hansapanga kunstigaleiis.

Lille puhul tuleb nõustuda kunstikriitik Harry Liivraa fraasiga, et Ado Lillel on Teise maailmasõja järgse eesti modernismi arenguloos positsioon, mille kaalukuses pole mõtet kahelda. Pärast lühiajalist figuratiivse maalilaadi perioodi 1960. aastate esimesel poolel pöördus Lill abstraktse väljenduse poole, kuid on nüüd uue sajandi hakul jõudnud taas figuratiivsusse. Ta suhtleb lõuendiga vabalt, kohati lausa destruktiiivselt, kuid mitte enam nii improvisatsiooniliselt kui 1980. aastatel. Värvide ekspressiivsus ja närvilisus on taandunud ja võtnud rahulikuma ning korratatud kuju, kus mõjule on pääsenud ikka Lillele omane dekadentlik koloriit. Kunstniku enesetunnetus ja eneseteadvus ning aastatepikkune maalikogemus on näitusel ühinenud meeldivaks sulamiks lõuendipinnal.

Tallinnas pole just palju avaraid galeriisid, kus eksponeerida monumentaalmaale ideaalses valguses, kuid Hansapanga kunstigalerii on pakutavatest üks paremaid. Tänu distantsile, mida ruum pakub, tekib vaataja ja teoste dialoog, mis vallandab publiku meeltes erinevate assotsatsioonide ahela. Maalide suurt formaati võimaldab tundlik värvivalik, mida on mõjutanud Joseph Albersi värviteooriad. Prioriteediks on Lillele jäänud ikkagi lõuend, millega manipuleeritakse, ja raam praktiliselt puudub. Kuigi Lille tööd olid esindatud ka presidendi patroneeritud näitusel Tallinna kunstihoones, saavutavad tema maalid täieliku imposantsuse ja kommunikatiivsuse alles pangaruumides.

Mats Õun on Tartu Kunstikooli õppejõu ning sealjuures ambivalentse ja mitmekülgse isikuna näitusele välja toonud pliiatsiga paberile skitseeritud omamoodi kubistlikke lahendusi, ühendades need absurdsetes seostes figuratiivsete kujunditega. Tema tööde lihtsuses peitubki nende elegantsus. Kuupide ja joonte rägakstikust kerkivad Õuna sõbrad ja tuttavad ning teised Tartu vaimu kandjate portreed. Just fiktsiooni ja reaalsuse elementide vaheldumine tekitab publikus põnevaid pingeid. Kõige selle põhjus võib olla ka Õuna heast maitsest alguse saanud süüvimine harmooniasse. Sellised käeharjutused ja spontaansed alateadlikud eneseväljendused paberil on raami asetatuna seinal saavutanud peaaegu kunstariteedi seisundi. Ülim tähenduslikkus on tööde puhul välistatud ja alles on jäänud vaid Õunale omane teatraalsus. Näitusel on määravaks muutunud tööde arvukus ja seda efektiivsemalt funktsioneerib ja kommunikeerub sõnum publikuga.

Nii Lille kui Õuna väljapanekute puhul eksisteerib teatav *deja vu* efekt: ei Lille ega Õuna teosed ole oma aja vaimu kollektiivne väljendus, vaid kunstniku subjektiivse sisemaailma avaldus. Kui viimaste aastate tendents on selline, et stiilid ja ajastutrendid loovad kunstnikke, siis nii Lill kui Õun on erinevaid väljendusvahendeid kasutades loonud oma stiili. Ei Õun ega Lill ole kunagi alistunud ja kaasa läinud ideoloogiad tulenevate seaduspärasustega ning neil puudub paranoiline hirm jääda maha ajastu kiirrongilt. Õun on järjekindel vastuvoolu ujuja, kes on lõõnud käega keskkonda haaranud küberkultuurile ja -kunstile ning tõmbab *outsiderina* ikka pliiatsiga kriipse valgele paberile. Mõlema kunstniku töödes on laiahaardeline globaalsus ning poliitiline ja sotsiaalne problemaatika välistatud ning jäänud vaid kunst kunsti pärast. Kui Lille iseloomustab eelkõige maalispetsiifiline eksperimentaalsuseiha, siis Õunale on omane järjekindel üllatusmoment. Need kunstnikud on jäänud ausaks nii enese kui areneva kunstisuitsiooni suhtes.

RIIN KÜBARSEPP

P O L E E M I K A

Suu laulab, süda muretseb

Eelmises Sirbis sai alguse muusikapoliitiline mõttevahetus. Toimetuse hoiaks teemat meelsasti edaspidigi tähelepanu all. Täna avaldame ühe vastuse esitatud neljale küsimusele: 1. Kas Eesti muusikapoliitika vajab kindlamat juhtimist ja suuri muudatusi? Kui jah, siis milliseid? 2. Kui muusikakollektiivide ja -asutuste eelarveline toetus ei kasva, kas peaks siis olemasolevat raha otsustavalt ümber jagama ja kui, siis millest lähtudes? 3. Milliste kriteeriumide järgi hinnata loominguliste kollektiivide töö tulemuslikkust? 4. Muusikapoliitilised otsused teeb kultuuriministeerium. Milline peaks olema muusikute ja neid esindava Eesti Muusikanõukogu osa arengusuundade initsieerimisel?

TIIA TEDER:

1. Igal sügisel kordub jutt, et see või teine kollektiiv paneb nüüd pillid kotti, kuna eelarve ei tõuse. See on kindel märk, et finantseerimise alused on segased ning loomingulist tööd planeeritakse aastakaupa. Üldjuhul loetakse Euroopa riigi muusikalisteks näitajateks ooperiteatrit ja sümfooniaorkestrit, millele tulekski stabiilsuse huvides tagada eelarvevõimalused pikema perioodi peale (koos kohustustega publiku ees). Teisi riiklikku toetust saavaid muusikakollektiive ja festivale tuleks finantseerida lühemate perioodide kaupa ja tulemuslikkuse järgi. Kõigile natuke andmine tekitab rahulolematust ja kahjustab kõige rohkem tippe. Keskpärased suudab enda eest seista, korraldab ringkaitse ja on agressiivne, aga tiipitase jääb mingist hetkest lihtsalt sündimata. Väga paljud eredad muusikasündmused toimuvad tänapäeval ühekordsete projektidena, muusikud teevad koostööd ühes ansambliis, siis teises. Kas ongi tarvis, et kõik orkestrid jõuaksid juubelinii ja kestaksid igavesti?

2. Raha tuleb jagada tulemuse ja ootuste järgi, soodustada noori ja andekaid, soosida värskeid ideid ja meie väheseid maailmakuulsusi. **Väga tähtis on kultuurile raha juurde hankida erasektorist. Eesti praegused maksuseadused ei näe ette soodustusi kultuurisponsorlusele. Ministeerium peaks algatama vastavasisulisi seadusemuudatusi.**

3. Loomingulist tööd on tõesti raske hinnata. Kas "mustad" noolid ja "kala" on objektiivsed või subjektiivsed näitajad või kuidas tõestada, et teos on igav ja 25 aastat ajast maha jäänud helikeeles? Paljudele eesti muusikutele on iseloomulik suur rahulolu iseendaga ja usk, et konservatooriumi diplom annab alati professionaali nimetuse. Kahjuks domineerivad väikeses Eestis isiklikud sümpaatiad peaaegu kõigi otsuste üle. Seetõttu on rahvusvaheline mastap (konkursivõidud, festivalid, plaadid, rahvusvahelise pressi hinnangud jms.) oluline objektiivne näitaja. Võõra publiku ees ei ole tähtis, kes on sõbra isa õpilane või muidu tore inimene. Seal loeb ainult muusika ise, mitte kulissidetagused inimsuhted ja rahvustunne. Seepärast tuleks siinset muusikaelu hinnata ka rahvusvahelisest tasemest lähtudes. Eesti publik tahab samamoodi kuulata parimat esitust, parimat teost. Kui tuua paralleel spordist, siis olümpiamängude ülekanded on nauditavad vaatamängud, kuid vaevalt huvituks suur vaatajaskond näiteks eesti maakondade spartakiaadi teleülekannetest, kuigi sooritatakse justkui samasuguseid hüppeid ja jooksmisi. Ministeeriumi töötajad võiksid uurida, kuidas käib kunstikollektiivide taseme hindamine mujal, millised on kogemused ja tulemused. Raha pole kusagil piisavalt ja paratamatult tuleb valida, keda toetada. Näiteks Hollandis, mis on kuulnud moodsa mõtlemise ja avangardmuusika poolest, atesteeritakse muusikakollektiive iga nelja aasta järel. Kui teistes riikides saadakse tulemuse hindamisega hakkama, siis on see siingi võimalik, kuigi Eestit vaevab laia silmaringiga ekspertide nappus. Olen täiesti nõus Andres Mustoneniga, kes siinsamas Sirbis kurtis, et eesti muusikaspetsialistid pole kursis maailmas toimuvaga. Ometi on praegu enneolematud võimalused enesetäiendamiseks. Näiteks interneti vahendusel saab iga päev lugeda maailma suurimaid kultuurilehti, plaadid on saadaval, internetis saab kuulata kogu maailma raadiojaamu, satelliidi vahendusel vaadata kultuurikanalit ARTE jne. Maine kad klassikalise muusika ajakirjad BBC Music Magazine ja Classic CD on Tallinnas müügil lausa ajalehekioskites ja Gramophone tasuta lugeda rahvusraamatukogus.

4. Keda muusikanõukogu esindab? Kõrvalseisja arvab ilmselt, et muusikanõukogu on läbilõige eesti muusikast, isiksustest ja suundumistest, mis on Eestis olulised, kuid kahjuks pole see niimoodi. Nagu selgub ka siinsest küsitlusest, pole mõned juhtivad eesti muusikud EMNist kuulnudki. Muusikutel pole võimalik EMNi kaudu oma tahet ellu viia, kui nad pole just EMNi juhatuse liikmed. EMNi lihtliikmena pole mul informatsiooni juhatuse tegevuse kohta, kuid nähtavasti on muusikanõukogu Vardo Rumesseni näpunäidet järgi keskendunud muusikapoliitika mõjutamisele ning ressursside ümberjagamisele, mitte nende rohkendamisele. Vahetevahel võitleb muusikanõukogu omaenda liikmetega (Eesti Kontsert, muusikamuseum), ja kummatigi ei näe EMNi põhikiri ette oma liikmete õiguste eest seismist. Võimalik, et tekib mõni teine eesti muusikuid ühendav organisatsioon ja viib ellu rahvusvahelise muusikanõukogu (International Music Council) tolerantsi ja muusikaarmastuse rohkendamise ning kõigi rahvaste kultuuride tutvustamise põhimõtte. Aga ministrit võiks nõustada muusikutest ekspertgrupid, mille koostavad ministeeriumi kogenud töötajad.

Credo in unum Deum...

Õigeusu Muusika Kammerkoor esitas Valeri Petrovi juhatusel umbes tunnise osa Arvo Pärdi hiiglaslikust liturgilisest koorikompositsioonist "Kanon pokajanen".

ANDREI BELOV

Lõppes VII rahvusvaheline õigeusu muusika festival "Credo" (14. – 17. IX), mille korraldas Viivo Muusika. Neljal päeval esinesid Tallinnas (osa kontserte toimus ka Stockholmis) Õigeusu Muusika Kammerkoor, Sankt-Peterburgi Koori Kolleegium, Moskva Püha Taanieli kloostrid Pidukoor (vene k. *prazdnitsnoi hor*) ja lastekoor Raduga Jumalaemale pühendatud kirikuviiside kavaga. Eesti Kontserdi korraldatud lõpetaval festivaliõhtul kõlas Andres Mustoneni juhatusel Aleksander Knaifeli vaimulik suurteos "Kaheksas peatükk", mille ettekandest võtsid osa neli eesti koori ning tšellist Ivan Monighetti.

"Credo" hingeiks ja kunstiliseks juhiks on Valeri Petrov (1960), kes on koorijuhtina lõpetanud EMA ning tundub olevat siinse venekeelse elanikkonna üks aktiivsemaid kultuurielu tegelasi. Festivali eesmärk on kristliku kultuuripärandi uurimine ja propageerimine ning et tegemist on kreeka-katoliku konfessiooniga, siis kõlaski nädala lõpuni õigeusu kirikumusika. Tegelikult pole kreeka-katoliku traditsioon ajalooliselt ka eestlastele võõras, eriti setudele ning samuti XIX sajandi lõpu saarlastele, kes astusid õigeusku küll venestamise survele. Eesti heliloojatest on kreeka-katoliku konfessiooniga tähelepanuväärselt seotud Arvo Pärt.

Festivali avas Linnateatris (14. IX) muusikaline esitendus "Andreas passion" (lavastaja Alan Berg), kus Õigeusu Muusika Kammerkoor esitas Valeri Petrovi juhatusel umbes tunnise osa Arvo Pärdi hiiglaslikust liturgilisest koorikompositsioonist "Kanon pokajanen" ("Patukahetsuse kaanon"). Oli muidugi pisut koomiline asjaolu kokkulangemine, et Pärdi "taevastele sfäärile" pühendatud teos kõlas Linnateatri Põrgulaval. Miks etendus "Andreas passioniks" nimetati? Õigeusu liturgias tähendab *kanon* hommikuse jumalateenistuse palvete ja laulude tsükli ja selle "Suure patukahetsuse kaanoni" teksti, millest Pärt oma teoses lähtus, on VII sajandil kirjutatud Kreet piiskop Andreas. Etenduses tuleb sümbolistlikul tasandil mängu veel üks Andreas, kes oli Jeesuse esimene jünger ning keda õigeusu traditsioonis nimetatakse Esikusutuks (vene keeles *Pervozvannõi*). Seetõttu oligi vaatamängu kujunduslikest momentidest kõige olulisemal kohal Andreas rist, mis on teadupärast x-tähe kujuline ning mille külge seotuna märter Andreas lõpetas ka oma maise teekonna.

"Andreas passioni" puhul tuleb vaadelda eraldi muusika esitust ja lavastust ning ka seda, kuivõrd üks toetas teist – kuidas moodustus tervik. Lavastus seisnes kostümeeritud koorilauljate protsessioonitaolises liikumises, nende ümberpaigutumises ja misantseenides. Siin oli õnnestunud leida, näiteks moodustasid solistid spetsiaalsel platvormil mõnikord elava ikonostaasi või altari grupi. Liikumises oli ka liturgilisi motive, näiteks lauljate kõrgelt poodiumilt allatulek kui õigeusu *katavasija*, mis tähendab kirikukoore protsessiooni ka tänapäeva kloostrites. Lõpus tekkis Andreas rist põlevatest küünaldest ning lauljad varjasid siis seda musta looriga. Visuaalselt oli etendus igal juhul terviklik.

Muusikaliselt on Pärdi "Patukahetsuse kaanon" isegi tiipitsemel koorile ülimalt raske teos: äärmised registrid, pikad soololoigud ning veel pikemad burdoonid eeldavad märkimisväärselt vokaalset kandvust ning perfektsuseni viimistletud intonatsioonilist ühiskeselt. Just viimane kipus ettekandes kõige rohkem kannatama. Isegi kui sisetulekud olid koos, ei suutnud lauljad pikki kooskõlasid kaua ilma "ujumata" hoida. Eriti lõpupoole oli tunda, et koor hakkab ilmselgelt väsima. Huvitav oli siiski Petrovi tõlgendus: dirigent rõhutas suuri dünaamilisi kontraste ning muusika atraktiivset poolt, mida esmapilgul selles teoses nagu ei näegi. Selles mõttes lähenes nüüdne etendus Pärdi "Patukahetsuse kaanonile" kahtlemata uuest ja värskest vaatenurgast.

Moskva Püha Taanieli kloostrid Pidukoor esitas regent Georgi Safonovi juhatusel Nigulistest (16. IX) vanavene kirikumusikat ning õigeusu kloostrite kirikulaule XVI – XIX sajandist. Püha Taanieli klooster on Moskva vanim (asutatud XIII sajandil) ning 14 meeslauljast koosnev Pidukoor tegutseb seal aastast 1983. Kollektiiv võlus kohe tämbraalse ühtsuse ning vokaalkultuuriga. Vanavene kirikulauludes võib muuseas leida ka teatud ühisjooni Lääne-Euroopa varajase sakraalmuusikaga. Nii tundub Suprasli kloostrid viis "Tulge ja kummardagem" oma monoodiaga olevat lähemal ambroosiuse hümnile kui gregooriuse koraalile. Nagu järgnevatest lauludest kuulda võis, on vanavene kirikumusikale omased ka melismaatilise organumi laadsed burdooniga vormid. Ning mitte ainult – "Jumal on meiega" (Suprasli klooster, XVI sajand) meenutas pigem paralleelset organumit, ainult et hääled liikusid paralleelsetes tertsides, mitte kvartideskvintides (nagu Lääne-Euroopas). "Patukahetsuse troparid" (*tropar* on väike kirikulaul mõnele pühakule) eksponeeris aga tämbraalselt kuulama panevat baritonaalet solisti. Suure Reede antifonid kõlasid koori ja eeslaulja vaheldumisenä, mis on üldiselt omane õigeusu liturgilisele antifoonilisele esitusele. Esmaordselt piases nüüd mõjule polüfooniline tekstuur; huvitav oli seegi, et üks burdoonhääle paigutus üles tenoritele (tavaliselt on see meloodia madalamal). Hiljem kõlanud stihhiirides (*stihhiir* – piiblikestiga kirikulaul) võis aimata koguni vene rahvaviisidele iseloomulikke intonatsioonipöördeid. Ka esitus oli siin kuidagi flegmaatilisel pikaldane, nagu see vene eepilis-muusikalises folklooris iseloomulik. Kokkuvõttes mitmekesine kava ilmselt ka neile kuulajatele, kes polnud õigeusu kirikulauludega varasemast tuttavad.

Festivali lõppkontserdit Nigulistest (17. IX) kõlas Aleksander Knaifeli (1943) vaimulik suurteos "Kaheksas peatükk" ("Ülemlaul", 1993) kirikule, neljale koorile ja tšellile – esitajaiks tšellist Ivan Monighetti, tütarlastekoor Ellerhein, Tallinna Poistekoor, Vanalinna Segakoor ning Eesti Rahvusmeeskoor Andres Mustoneni dirigeerimisel. Moskva konservatooriumi kasvandik Knaifel kuulub nende heliloojate ringi (Schnittke, Denissov, Gubaidulina jt.), kes sattusid 1970ndail Venemaal kommunistidest võimumeeste põlu alla, kaheksakümnendaist kirjutab ta peamiselt religioossetel teemadel. "Kaheksanda peatüki" (tekst Vana Testamendi ülemlaulu 8. peatükist) alapealkiri on "Ajatu mõtisklus kiriku elavast vaikusest". Teost kuulates tuli tõdeda, et täpsemini enam öelda ei saaks. Ehk võiks ainult küsida, kuidas portreerida igavikku? Knaifel läks seda teed, et maalida helides kirikut, küllap seepärast oligi märgitud kavalehele: "Ülemlaul" kirikule ja kooridele... Teos on küll väga pikk (tund ja veerand), kuid oma teraapilises meditatiivsuses siiski kerge kuulata. Vähemalt ligi tund, kuna kauem ei pruugi kuulaja ehk suuta keskenduda. Muidugi peab end eelnevalt häälestama lainele, kus muusikat ei tajuta mitte lineaarsel ajateljel kulgeva protsessina, vaid pigem mitmemõõtmelise **ajaväljana**, millel pole ei konkreetset algust ega lõppu. Kohati oli siin vaikust, mis kiriku võlvide all järelejääd kaikus ehk rohkemgi, kui helisid. Ei mingit meloodiat ega tajutavat vormi – ainult pidevalt teisenevad kooskõlad, neli ristikujuiliselt paigutatud koori üksteist tämbrivärvidega täiendamas ning harmooniahelised komplementaarselt jaotamas. Vaikselt voogavas helikangas näisid nüüd omavahel põimuvat iidsete vanavene kirikulaulude intonatsioonid, keskaja monoodiline mõtlemine ning XX sajandile iseloomulik rafineeritud harmooniakultus selle polütonaalsetes avaldustes. Lõpuhelide saatel mattus kirik pimedusse – eks ikka selleks, et valgus saaks taas süttida. *Credo in unum Deum...*

IGOR GARŠNEK

K O N T S E R D I P E E G E L

Hooaeg algas Tartus

Vanemuise Sümfooniaorkester (peadirigent Mihkel Kütsoni juhatusel) avas 15. septembril Vanemuise kontserdimajas uue hooaja ja ühtlasi seda läbiva kontserdisarja "Kuu kuningat".

Orkestril (dirigendid M. Kütson, L. Sirp ja külalisena E. Klas) on septembrist aprillini kavas kuus kontserti sümfooniilise muusika klassikast: lisaks avakontserdil kõlavale P. Tšaikovski Kuuendale sümfooniale mängitakse järgmistel kontsertidel E. Tubina Viendat sümfooniast, G. Mahleri Neljandat, L. van Beethoveni Kolmandat, J. Sibeliuse Teist ja D. Šostakovitši Esimest sümfooniast. Selliselt kavandatud sari on julge (kui mitte hulljulge) ettevõtmine. Publikut ei rahulda siin enam lihtsalt tubli teostus – orkestrilt nõutakse sisu ja kvaliteeti, mis vastaks autori loodule. Mõlemad noored dirigendid ja orkester (mille koosseis on sel aastal samuti oluliselt noorenenud) on seega ühe raske, ent ahvatleva tee alguses.

Esimese teosena kõlas avakontserdil A. Ljadovi sümfooniiline pilt "Kikimora" op. 63. Helilooja loodud miniatuuri aluseks on slaavi mütoloogiale tuginev muistend tigidast ja kätemaksumihuliseist olevusest. Tundus, et Ljadov on muusikas edasi andnud pigem lüürilis-fantastilisi kujundeid kui tõeliselt saatanlikku maailma. Kuri Kikimora on siin kehastunud salapäraseks, vaimukaks ja efektselt tegelaseks. Ühtviisi põnev oli avastada nii teose meisterlikku helikeelt (Ljadovi muusikat mängitakse meil teenimatult vähe) kui ka nautida orkestri poolt pakutud värvikaid kõlakoloriite ja kujundlikku mängu.

Kontserdi I pooles esitati veel H. Vieuxtemps'i Viulikontsert nr. 5 a-moll op. 37, solistiks kunagine tartlane, nüüd Põhja-Hollandi Sümfooniaorkestri kontsertmeistrina tegutsev Arvo Leibur. Heameel oli selle andeka muusikuga taas kohtuda. Leiburi mängus on omadusi, mis iseloomustavad teda kui kammerlikku tüüpi interpreeti: valdavalt lüürliline musitseerimislaad, veidi sisepoole suunatud, efektiivne mäng. Vieuxtemps'i muusika puhul oleks kasuks tulnud isegi suurem teatraalsus (joon, mis pälvis küll helilooja kaasaegsetelt terava kriitika tema teoste aadressil). Kontsert on kompaktne, osadevahelised *attacca*-üleminekud moodustavad kergesti jälgitava, tervikliku vormi. Samas tundub teose sisukülg tehnilisele alla jäävat ja nõuaks ehk heas mõttes forsseerimistki. Viuldajal jäi kontserdi alguses veidi vajaka sisseelamisest, teatavat kammitsetust põhjustasid intonatsioonilised väärtused. Leiburi tõelist inspiratsioonipuhangut võis kuulda I osa kadentsis ja sellele järgnevas lüürilises osas. Siin leidis interpreet temale ainuomased kõlavärvid, mis hingestasid melodiliselt, kaunitult kujundatud fraase. Järjest efeksemaks muutus mäng III osas, lõppedes heas teineteisemõistmises orkestriga.

Kontserdi teises pooles kõlas P. Tšaikovski Sümfoonia nr. 6 h-moll ("Pateetiline"), helilooja elu ja loomingut kokkuvõttev suurteos – ülisubjektiivne muusika, täidetud kannatuste ja hingevapustustega. Just selle teose kavvavõtmine tekitas skeptilisi küsimusi, millele seekordne esitus pidi vastused andma. Siin tahaks tõepoolest kiita orkestrit põhjalikult ausa lähenemise eest teosele. Orkester oli saavutanud märkimisväärselt hea tehnilise taseme, mis võimaldas esituse muusikaliste väärtuste õnnestumist. Muidugi on Tšaikovski Kuuenda sümfoonia puhul õnnestumisest rääkides pea igal asjatundjal oma kindel nägemus. Üldkriteeriumiks võiks ikkagi jääda emotsionaalne mõju, veenvus. Seda suudeti pakkuda. Eriti hea kompaktse kõla saavutas orkester *forte*-kulminatsioonides. Kui midagi vajaka jäi,

siis just *piano* nüansse (I osa algus ja lõpp tundusid liiga avatud, tugeva kõlaga). Igatseks kuulda tšellorühma ilusamat tämbrit ja ka paremat koosmängu. Nii kaotas II osa algus just tšellomeloodiates oma graatsia ja paindlikkuse (repriis koos viulitega oli fraseerimine märksa õhulisem ja nüansirikkam). Vaskpillidel oli kohati raskusi akordide alustamisega *pianos* (I osa kõrvalteema, I osa lõpp, II osa keskmine episood). Väga meeldis orkestri ja dirigendi täpne koostöö sümfoonia III osas. Hästi valitud ja valitsetud tempo ei lubanud ulatuslikul ja tehniliselt keerukal materjalil laguneda. Sümfoonia finaali on Tšaikovski kirjutanud juba otsekui teispoolest tunnetades. Muusika reekviemilaadne põhimeeleolu vajutab painajaliku jälje selle osa nii kaunistele meloodilistele teemadele. Orkester mängis sugestiivse jõuga – isegi üllatas, et teose lõpus oli suudetud säilitada niisugune emotsionaalne jõuvaru. Publik jäi rahule, orkestrilt aga ootaks sama aupaklikku kaaskonda ka kõikidele järgmistele kuningatele.

PILLE TANILOO

...ja Tallinnas

Eesti Kontserdi 60. hooaja suurepärase avakontserdiga (15. IX) iäksid ERSO ja Arvo Volmer välja täispangale – selliste trumpidega nagu säravad teosed ja särav solist.

Avakontserdi avateosena kõlas Erkki-Sven Tüüri "Lighthouse" ("Tuletorn", Ans-bachi Bach-festivali tellimus 1997), mis ERSO keelpillikoosseisuga kõlas märksa sümfooniilisemalt kui varem kuulnud kammerorkestrite esitused. Suure koosseisuga tuleb teistmoodi esile ka teose tekstuuriline peenreljeef – rohked *divisid* ja faktuuride-tailid satuvad siis justkui luubi alla. "Tuletorni" kompositsiooniplaanis võib tajuda üsna konkreetseid neoklassikalisi vormikonstrukture. Selles mõttes oli eriti nauditav tšellode vaba *rubato*-hingusega sooloepisood, mis selle konstruktivistliku mõtlemise nihutas justkui teise dimensiooni. Volmer oskas kõik need kõlaväljad modelleerida harmooniliselt tasakaalustatud tervikuks.

Chopini Klaverikontsert nr. 1 e-moll pikka orkestriekspositsiooni kandis romantiline sümfooniiline hingus, mis kandus kohe ka klaveri algusakordidesse; Ivari Ilja mängus oli siin koguni märgatavat impulsiivsust. Mažoorne kõrvalpartii sai aga märksa läbi-paistvama värvingu, solist kujundas sillerdavaima helikaskaade lausa imetlusväärse sundimatusena, millele kontrastiks lahvas ootamatult massiivne orkestri-*tutti*. Edasine arendus jäi juba pianisti kujundada, mida Ilja tegi üsnagi dünaamiliselt. Dirigent pidas siin solistiga tähelepanelikult silmsidet, nii et kahe interpreedi teineteisemõistmine tundus laitmatu. Kui peenelt nad klaveri lõpueelse G-duur episoodi ette valmistasid: õhkkerge tsesuuri kui hingetõmbega romantilises muusikavoos. Järgnev *Larghetto* kujunes tundeliseks romansiks, kus klaveri tabamatult haprad emotsionaalsed helgid värelesid kord melanhoolses, siis jälle nokturnes tundeskaalas. Nii kõlaski keskmine osa kui vaikselt unelev muusikaline idüll, kus orkestri *pianod* mõjusid läbipaistvamalt kui vesi. Finaalis tegi solist mitmeid artistlikke žeste, mistõttu lõpuosa sai esimestest helidest mänglevalt tantsulise karakteri. Klaverifaktuuri pisimadki detailid omandasid kristalse sära ning see, kuidas dirigent ja solist fantaasiarikkalt tempodega mängisid, oli lihtsalt imetlusväärne. Nagu ka Ilja tekstuari selgus ning orkestri fraseerimine.

Sibeliuse Esimese sümfoonia e-moll avaosa atmosfäär sai ootuspäraselt saagalikud jooned – muinasjutulised kujundid

muinasjutulistes värvides, võimsad hoovused ja dünaamilised tõusud. Volmeri tõlgenduses oli seda suurejoonelist eepilist avarust, mille tagant võiks kujutleda tervet "Kalevala" tegelaste galeriid. *Andantes* on puhkpillidel üks iseloomulik polüfooniiline löik, mis valmistab ette suuremat traagilistes värvides tõusu. Vaid korra, sest siis kandus muusika saagade maailma tagasi. Volmer varieeris siin huvitavalt temposid, see kandis muusika voogamise justkui ühest pingekoldest teise. Aga kuna Sibelius neid konfliktideni ei arendanudki, suubus ka esitus viimaks pastelsetesse toonidesse. Tervusi väldib Sibelius ka skertsos, küll aga kasutab siin imitatsioonilist polüfooniast. Energiliselt mänglevad kujundid kõlasid nüüd tänu orkestri täpsele artikulatsioonile kõrvuteritavalt eredalt ja reljeefelt. Polüfooniilist tekstuuri kuuleme sümfoonia finaalski, kuid siin on see juba puhtalt dramaturgia teenistuses. Seetõttu sai lõpuosa kulminatsioonikujundus ka erilise väljendusjõu, seda kindlasti ka tänu dirigendi läbitunnetatud tempodele. Avakontsert oli igal juhul täistabamus ning Arvo Volmerit pole varem nii emotsionaalselt dirigeerimas tegelikult näinudki.

Seekord vaid suurepärestest kontsertidest juttu tulebki. Nimelt jätkub Veljo Tormise juubeliaasta tähistamine – Linnateatri Põrgulava tubateatri õhkkonnas möödus Tõnu Kaljuste juhatusel Eesti Filharmoonia Kammerkoori "Tund Tormisega" (18. IX), millest sai õnneks küll poolteist tundi Tormise muusikaga. Peale helilooja viibis kohal ka tema suurtsükli "Unustatud rahvad" ristiisa president Lennart Meri.

Linnateatri nähtu-kuuldu (kava on kõlanud ka pärimusmuusika festivalil Viljandis ja EXPO maailmanäitusel) polnud tavapärase kontsert: publik nägi lauljaid ringis istumas, siis atraktiivselt liikumas ning Kal-

justet šamaanitrummi löömas. Teater on teater ning lavaline liikumine tubateatri õhkkonnas annab Tormise muusikale palju juurde. Kuulajaid "äratati" hakatuseks looga "Lindude äratamine" tsüklist "Liivlaste pärandus", solistiks liivlanna Julgi Stalte (tuttav nimi ka viimaselt "Jazzkaarelt"). Laulus on kõrvuti ehe rahvaviis ning selle väga ekspressiivne töötlus (isegi mitte enam seade). Laulu "Orjana Virus" tsüklist "Karjala saatus" (solist tenor Erkki Targo) pani kohe huvitavalt elama ebaregulaarne taktimõõt, ütle siis veel, et soomeugrilased tunnevad vaid labajalarütme. Kontserdi esimeseks kõrgpunktiks kujunes aga "Pikse litaania" (solistideks tenor Mati Turi ja bass Allan Vurma). Teos algas tohutult ekspressiivse energialaenguga, mis kogus üha uut jõudu tenori vaikselt "tule, tule"-kutseni. Hüpnootiline loitsimine jõudis läbida äärmuslikke kontraste, kaotamata hetkekski midagi oma eksalteeritusest. Veel sisendusjõulisemaks muusikaliseks vaatamänguks kujunes aga "Raua needmine" (samade solistidega). Eriliselt "ahastava" artistlikkusega paistis siin silma Mati Turi – tema eksalteeritud karjed koori ja šamaanitrummi kurjakuulutava rütmi saatel kerisid pinged äärmuseni. Tõeline needmine, mille tagant võis aimata iidsete aegade ürgset väge! "Lõpetus ja koju-minek" tsüklist "Ingerimaa õhtud" oli kui märguanne publikule, et varsti tuleb koju-minek. Efektselt lavastatud lugu, kus koor hakkab lauldes lavalt ära minema, kuid sopran Eha Pärn tõrgub – tema ei taha ega taha minna, muudkui laulab. Kuulajad said asjast muidugi omamoodi aru ega läinud nemadki. Nii tuligi kooril esitada veel "Jaani-laul" "Eesti kalendrilauludest". Suurepärase õhtu, mis muu hulgas kinnitab, et iidne runolaul elab edasi ka uuel aastatuhandel.

IGOR GARŠNEK

Uus CD Eespere kooriteostega

Saksa heliplaadifirma Christophorus on andnud välja CD, millel kõlab valik René Eespere koorimuusikast. Christophorus kuulub nende saksa firmade hulka, mis ei ole küll nii suured ja võimsad kui näiteks Deutsche Grammophon, ent mille eripärane, mitmekesine huvitering tagab CD-ajakirjade ja ka ostjate pideva tähelepanu. Allakirjutanu õppis Christophorust tundma tänu intrigeerivale CD-le romantismi naisheliloojate (Clara Schumann, Fanny Mendelssohn-Hensel, Johanna Kinkel) lauludega. Christophoruse kataloogid sisaldavad alati midagi põnevat ja tundmatut, firma CDd on kauni kujundusega ja hästi toimetatud.

Eespere CD, mis kannab üldpealkirja "Invokatsioon. Uut koorimuusikat Eestist" ja mida ehib Jüri Arraku pilt "Kolmekesi", näitab üht suunda helilooja koorimuusikas: universaalsuse taotlust, mida toetavad ladinakeelsed tekstid. Viimased pärinevad enamasti Anne Lille ja Malle Talveti sulest. Ent mitte sõna ei ole lähtepunkt helilooja loomeprotsessis, vaid abstraktne muusikaline idee. Tekst on valminud hiljem, helilooja tihedas koostöös teksti autoriga. CD-l esitatud teostest varaseim on "Kaks jubilatsiooni" (1985), hilisem "Riitus" (1999), mis on kirjutatud Jüüti Kammerkoori ja selle dirigendi Mogens Dahli tellimusel. Eespere on kooridele tänuväärne komponist, ta tunneb hästi

koori kõlavõimalusi ja vokaalipiire. Oskusest kirjutada koorile annavad tunnistust ka rohked auhinnad koorilaulude konkursidelt ja tellimustööd võõrsilt.

Eespere kooriteoseid esitavad Eesti Rahvusmeeskoor Ants Üleoja ja Tallinna Muusikakeskkooli Kammerkoor Evi Eespere dirigeerimisel, solistideks Rando Pihho, Kaia Urb ja Tiit Kogermann. Eriti tihedalt on René Eespere tegevus seotud Tallinna muusikakeskkooli kammerkooriga: juba üle kümne aasta on ta selle kunstiline juht ja president. Kammerkoor kujundab muusikaliselt ka René Eespere uue CD esitlust 26. septembril kell 17 Tallinna raekoja saalis.

KRISTEL PAPPEL

Satanist Polanski üheksandat väravat otsimas

"Üheksas värav" ("The Ninth Gate" USA-Prantsusmaa, 1999). Režissöör Roman Polanski. Osades Johnny Depp, Frank Langella, Lena Olin, Emmanuelle Seigner jt. Esilinastus Eestis 15. septembril, 133 min.

Ajalugu on näidanud, et aastasaja vahetumise kasvav hirm kõikvõimalike eshatoloogiliste küsimuste vastu. Mis siis veel rääkida, kui uueks saab aastatuhat. Ususektid ja poliitilised rühmitused kuulutavad üha veendunumalt oma ainutõde ja nägemust maailma tulevikust; prohvetid, nõiad, selgetnägijad, soolapuhujad ja kompuutriga ennustajad võivad poolehoidu; satanistid ja põrguinglid aktiveerivad oma tegevust inimkonna ohjamisel.

Reaalne elurütm seab aga paraku ette teatavad piirid ning aktsiooni tulemus nihkub ajaliselt lähemasse või kaugemasse tulevikku. Kuid kinoekraanil võib saavutada kõike ja kohe. Mida küll pole näha saanud viimaste aastate filmides: maailmalõppu Marsil ja galaktikate sügavuses, dinosaurusi ja putukaid inimesi õgimas, antikristusi ja langenud ingleid, põrguvürste ja saatana kummardajaid või kehastusi jne.

Satanismi teemasse kinolinal annab filmiga **"Üheksas värav"** nüüd ka arvestatava panuse Roman Polanski. Ei ütleks, et ainese valikul oleks tegemist üksnes konjunktuuri arvestamisega.

1968. aasta kõmulises filmis "Rosemary

laps" Polanski juba käsitles saatanakultust – ja mitte vähem usutavalt kui William Friedkin mõned aastad hiljem "Manajas". Võib lisada, et koguni liiga veenvalt, sest aasta hiljem toimunud Polanski naise, näitleja Sharon Tate'i ja tema sõprade elajalik tapmine Manson'i vennaskonna poolt tulenes otseselt filmist. Tegelikult olid traagilised tagajärjed ka "Manajal" – peaosa mänginud tüdruk hullus.

"Üheksas värav" on kuuekümnendate lõpu – seitsmekümnendate alguse satanismi filmidega kõrvutades siiski samm teisele. Põnevuse ja irraalse hirmu illusiooni tekitamisele lisaks mõjub lugu intellektuaalse mänguna. Film lähtub tänapäeva Hispaania ühe tõlgituma ja populaarsema kirjaniku Arturo Pérez-Reverte romaani "Dumas' klubi" ("El Club Dumas"), mis on soome keeles ilmunud just pealkirjaga "Üheksas värav", seda vist küll Polanski filmist sõltuvalt. Pérez-Reverte romaane on juba ümber pandud paarikümnesse keelde enam kui kolmekümnel maal. Tuleval aastal viiekümneks saav kirjanik töötas kaua aega ajakirjanikuna, seega teab ta, mis peale läheb, lisaks võrreldakse tema raamatuid Umberto Eco omadega. Niisiis tuleb põnevusele ja intrigeerivale süžeele juurde ka populistlikku semiootikat.

Raamatute maailmas kulgebki Polanski "Üheksanda värava" tegevustik. Vanadele ja haruldastele teostele pühendunud raamatukaupmees Dean Corso (Johnny Depp) on tänapäeva noor äriees, parajalt hooli-

matu ja jöhker, hea välimusega ja elegantse lohakusega riietatud, ärihunt, keda eelkõige huvitab raha, kuid samas võrratu professionaal ja asjatundja oma alal. Järjekordse rikka kliendi Boris Balkani (Frank Langella) ülesandel, kes on enda valdusse saanud harulduse "Varjude kuningriigi üheksa väravat", peab ta kindlaks tegema, kas raamatu see eksemplar ja kogu maailmas veel säilinud kaks ülejäänut on originaalid või millised neist siis võltsingud. Teekond viib teda seejärel Ameerikast Prantsusmaale, Hispaaniasse ja Portugali.

Rarireetse teose saatana elluäratamisest olevat kirjutanud 1667. aastal nõiana põletatud Aristides Torchio, väidetavalt koos Luciferi endaga. Ega selle raamatu sõnalisest küljest eriti palju teada ei anta, intriig keskendub gravüüridele, mis igas säilinud eksemplaris mõneti erinevad ja viivad mõistatuse lahendamisel sisse üheksandast väravast. Mitmed rivaalitsevad saatana käsilased või isegi otseselt end saatana kehas-tuseks pidajad saadavad Corsot tema uurimusretkel kaaslasena või varjatult. Ja mõistagi ripub noore mehe elu igal hetkel juuksekarva küljes.

Polanski on tuntud võrratu hirmuatomosfääri kujundajana, ilmaasjata ei kõrvutata tema suutlikkust Hitchcocki oskustega. Varasemates filmides tekitas ta isegi üsna vähese sündmustikuga kinosaalis istujas klaustrofobia, nüüdki pole tegemist tavalise

ameerika märuliga.

Polanski näitlejate valik on enamasti väga täpne, ta oskab neid peensusteni avada – igal juhul on mitmed filmiartistid teinud Polanski linasteos oma parimad rollid või saanud kuulsaks just seal. "Üheksanda värava" puhul täidab filmi Johnny Depp, oma põlvkonna vahest isikupäraseim näitleja. Pole peaaegu ühtki filmi, kus tema mängitud äraspidine, kummaline, nagu teisest ilmast tulnud tegelane mällu poleks süüvinud. Deppi juures või tema mängitud tegelaste puhul on pahelisus külgetõmbavalt võluv. Vahest ei saagi Deppi tegelaskujusid paheliselt pidada, nad lihtsalt otsivad olemise piire ja siis võib kõike ette tulla, ka antud juhul "Üheksandas väravas".

Polanski filmides on suurrolle teinud põhiliselt naised, erandiks Jack Nicholson "Chinatownis" (1974). "Üheksandas väravas" tõuseb Deppi kõrval esile Frank Langella, satanist missugune, peaaegu lõpuni ettearvatu ja oma tegelikke kavatsusi ainult endale hoidev pealtnäha teadlase tüüp. Kui Deppi teab igaüks, siis Langella on üllatus, kuigi tegemist innuka Broadway näitleja ja filmis Draculana särana.

Naisnäitlejad jäävad sedapuhku kahvatu-maks. Rootsi päritolu, kunagi Phillip Kaufmani "Olemise talumatus kerguses" silma paistnud ja seejärel põhiliselt Ameerikas mänginud Lena Olin ei saa Deppi vastu ei loo tegevustikus ega ka näitlejana. Polanski

Jekyll ja Hyde ihade hämara objekti kallal

"Mina, ma ise & Irene" ("Me, Myself & Irene", USA 2000). Režissöörid Bobby ja Peter Farrelly. Osades Jim Carrey, Mike Cerrone, René Zellweger jt. 116 min., Eesti kinodes 7. septembrist.

Tuleb tunnistada, et viimane siinmail nähtud Carrey ("The Truman Story", rež. Peter Wier) oli päris korralik asi, nii mehe kui filmi osalt. Nüüdne "Irene" seda enam (taas?) ei ole. Pigem on tegu jätkuga Carrey "Ace Ventura" tüüpi palaganidele. Millega täpselt, on raske öelda. Kellaaja järgi ongi tegu justkui laia profiiliga lastekaga (seansid Tallinnas 12.30...20.00, Tartus 12.45...19.45), samas aga peletab/meelitab publikut märke "Lastele ei soovitata". Igatahes on tegu eelmise nädalavahetuse vaadatuima (kino)filmiga Eestis, nii et võta kinni.

Vaimne siiami kaksik

Taksonite kokkuleppelisel hierarhiaskaalal riik-(hõimkond-klass-seltskond-sugukond-perekond)-liik on Carrey kehastatav politseinik muidugi madalaim. Nagu me kõik oleme. Antud filmi liigutavaks jõuks saab aga tõsiasi, et seesinase madalaima taksoni sees on veel kaks alamastme taksonit: memmekas (Charlie) ja kaabakas (Hank). Memmekas ja kaabakas on nad muidugi selleks, et saaksid vastanditena tõmbuda ja ühist ema(isa)organismi koos hoida. Sest kui kellegi sees elaks 2 (3, 4, 5...) identset memmekat, siis vaevalt neid arstiteaduski välja peiliks; ning selline multipleks elaks ka ise õndsas monoliidina elu lõpuni. Monoliidina saab muidugi ära elada ka siis, kui tegelikult kaks vastandlikku ennkalmu su sees maid jagavad. Seesinast "harmooniat" harrastame me ise ju päevast päeva (gangster või vaps, munk ja sübariit), ilma et miski peale kummaliste keerdkäikude CV-s sellist kooslust kõrvalseisjatele reedaks. Mingit väliselt efektselt kahe/võitlust taolise alalhoidlikkuse najale muidugi ei ehita. Ja seepärast ka meie igapäevane lahja sisedialoog Hollywoodi ei koti. Neil on vaja, et visuaalselt efektset jekyll ja hyde teineteist ümber oma ihade hämara objekti vähemalt kirvestega taga ajaksid.

Charlie vahib poistega telekat.

REPRO

Seepärast antakse Carrey politseinikule diagnoos kohe filmi sõlmistuseks ära: isiksuse lõhenemine, skisofreenia. Ning seda fakti ei jäta filmitagijad mitte tegelase sisse hauduma, vaid, tegelast piltlikult öeldes pahupidi keerates, toovad ka vaatajale vaadata. Ohtrate illustatsioonidega. Nagu kooliõpikus.

Nii on konflikti olemus kohe hakatuseks selge ja üheselt haaratav, kammajaa võib alata. See, et sellesama ühemõttelise haaratavuse nimel on kogu konflikt taandatud ühele kinnisideele ja kahele-kolmele emotsioonile, mida Hank ja Charlie jagama peavad, ei puutu enam asjasse. (Eestlane saab aru, et suvaline Arno suurplaan "Kevades" kannab enamast siseheitlust kui kogu Carrey šimpansimimika; ameeriklane üldjuhul ei saaks.) Et tegelaskujude tasandil on Hanki (Jim Carrey) ja Charlie' (Jim Carrey) kehaline sarnasus nõ. homoloogilist laadi, siis on mõistetav, et kõike, mis nende ühises füüsis mahub suu ja suguti vahele (nood kaasa arvatud), rakendavad nad erisugustel eesmärkidel, tuues vastastikku üksnes

tüli kaasa. Nii nagu valutab Hanki purukslöödud nina ka Charlie' näos, nii peab püstitoru ees seisva Charlie' päästmiseks tapelusse kippuma Hank. Põhierinevus muidugi on see, et kui Hank tahab teha sugu, tahab Charlie pigem igapäevatööga korralikult hakkama saada. (Kui nad ka muud tahavad, siis seda me ei näe, ning selle filmi püsiseisund just nimelt see ongi, et sisemiste tahtmist ja väliste tegemiste vahel on võrdusmärk.) See, et meie muud siin päikese alla tahame/teeme vaheldumisi mõlemat, meid Hollywoodi kineastide jaoks igavaks teebki.

Naljakas ja lollakas

Charlie, nagu nimigi ütleb, on filmiajaloolise juurega südamlilik tobu, Hank, nagu nimigi ütleb, on arrogant kuubis. Charlie on luuser, Hank ruulib – selle filmi (puust ette ja punaseks) märgikorpuse ei luba vaataja aju kurnama ühtki mõtet, mis võiks kesta kauem kui tegelase repliik. Teatud tasandi huumori puhul on see hädavajalik, vältimaks kaelkir-

jaku efekti. et vaataja küll naerab, aga paraku üle-eelmist gagi. Mehharism, mida filmitagijad selle saavutamiseks kasutavad, on lollikindel. Kõigepealt tehakse Carrey kestasisene rollivahetus kokkulepitud märkidega selgeks vaatajale ja alles seejärel visatakse ta järgnevas episoodiks pahaaimamatute episoodikaaslaste sekka. Need muidugi ei oska algul paha aimata, vaataja aga juba teab ja juba naudib (?) toimuma hakkavat moosise eelmõnuga.

Tegelastena kasutavad Hank ja Charlie oma keha(sid) erinevalt, näitlejana on Carrey nende erinevuste edasiandmiseks kasutada (üksnes?) oma mitmesajast lihastest koosnev tänuväärne grimassiaparaat. Ja eks just sellesama "komplitseerituse" tõttu pea ka filmi stoori eriti hõlpsalt "kaasa elatav" olema; et selle kulgemisse "süvenemine" ei viiks mõtteid eemale Hanki/Charlie' haigusloo jälgimiselt; nii polegi see stoori muud, kui monotoonne stereotüüpide rida, millesarnase kirjutaksid kümnest abiturientist üheksa, kui kirjandi teemaks oleks "Hollywoodi mängufilmistsenaarium".

Et konkreetne keiss meile komöödiana esitataks, on mitmel põhjusel arusaadav.

Aeg on pilaks küps, kes see jekyll-hyde (teljel inimene-inimene) laadis psühhoklisme ikka enam tõsiselt jaksab võtta (jaksamiseks läheks vaja vähemalt "Alieni" stiilis alteregostumist teljel inimene-inimene peaks režissööriks olema vähemalt Buñuel). Paraku – kui probleem ise oma mitmetahulisuses võiks filmist teha kogupereka – on nali selline kaval asi, mis armutult iga publiku segmenteerib. Võiski retooriliselt küsida, et kelle tarvis kubiseb film nii visu- kui verbaalsetest riista, tagumiku ja keppimise naljadest (sest nii see on, ühtegi *penise*, *anuse* ega *coituse* nalja filmist ei leia)?

Two in one, kolm kahe hinnaga

Et kaks ei saa jääda ilma kolmeta, siis tuleb muidugi märkida, et ingliskeelsena parafraasib filmi pealkiri kõnendit *me, myself & I*, seda eriti hääduspildilt, kui kasvõi Irene'i

Elegantne ja intellektuaalne ärihunt Dean Corso (Johnny Depp).

REPRO

viimane primadonna ja abikaasa (tihti mängivad tema filmides naispeaosid just elukaaslased), temast poole noorem, kolmekümnekolmene **Emmanuelle Seigner** jääb Deppi kaitsjana küll silma, kuid ega nooriku Jackie Chani laadis jalaga vehkimised küll eriti veenvalt mõju. Pigem prevaleerib filmi *action*-tahu pidevalt kolgitav Corso, kes lõpuks blondeeritud mulatile ise tappa annab.

Loomesühholoogia seisukohalt on eriti tähelepanuväärne Polanski kui inimese suhe oma filmidesse. Põgenes ta ju lapsena Krakovi getost (kus suri tema ema), oli seejärel sakslaste mõnitusobjekt, jõudis Pariisi ja

tagasi Poolasse ning võitis õige noorelt režissöörina ülemaailmse tuntuse. Ning seejärel Sharon Tate'i tapmine, hilisem seksuaalskandaal 13aastase mannekeeniga ameleamise pärast Jack Nicholsoni korteris, sellele järgnenud kohus ja Ameerikast pagemine, mis pole õigustühine kakskümmend aastat hiljemgi – kõigest sellest tehakse kahtlemata kunagi värvikas film.

Täna aga hoiab Roman Polanski viieteistkümnend täispikk mängufilm "Üheksas värav" üleval ootusi tema järgmiste, kergelt šokeerivate, kuid igal juhul meisterlike teoste kinoekraanile tulekul.

SULEV TEINEMAA

Väike mees hakkab Charlie pruuti pruukima.

REPRO

esimesele silbile mõelda. Ja korra, tervise-restaurantis, Irene sellele ("kolmanda" kohalolekule) poolkohustuslikus korras ka vihjab, aga ei enam. Nimelt siis, kui ta avastab, et Carrey politseinik Charlie/Hank hetkeks oma minadest distantseerub ning endast – mõlemast endast – kolmandas isikus räägib. Aga et edasiminek kolmeks lõhestunult osutunuks hilsmelgesti hõlmatuks nii publikule kui mõttetuks maskiväanamiseks näitlejale, jätkas film ikkagi turvalises vasak-parem (charlie-hank-charlie-hank) rütmis.

Draamareeglite kohaselt peab seesinane turvalisus finaali eel muidugi otsa saama, vasak ja parem sassi minema. Nii et ühel hetkel ei valitse Charlie ja Hank ühist politseinikukeha enam vaheldumisi, täna sina, homme mina, vaid aktiveeruvad korraga. Et siis oma ühise lihakeha pärast kaklema hakata. Ühelt poolt annab see seik Jim Carrey võimaluse sooritada oma järjekordne nimevääriline pantomiimishow ka selles filmis, sedakorda skiso-llett, kus pooled

jäsemad etendavad Hanki, pooled Charlie't. Teisalt aitab filmitegijatel tegelaste jõu-aheldid didaktilises plaanis pea pealt jalgadele pöörata. On ka aeg, et tegijamees Hank paljastaks endas argpüksist luhvikusti, kes tõelise surmaohu ilmudes pigem sääred teeks. Et need sääred aga ühtlasi ka Charlie reite küljes kinni on, siis mõistagi ärkab selleski mõkus viimaks aumees, kes põgenemise asemel rõõvitab pruudile appinimist eelistab. Kuidas *last man standing* selles filmis lõpeb, mingi igaüks ise vaatama, oi kui põnev on.

Kui lõpuks Carrey politseinik Charley/Hank oma *me* ja *myselfi* vahelise harmoonia taastabki (muutudes piltlikult öeldes takson Chankiks), selgub, et kolmas, *I*, kulaks sellegipoolest kah marjaks ära. Nii tuleb "Chankil" ikkagi Irene'iga abielluda, et kodanlik nirvaanaleping legaalse pitsati alla saaks.

PEEP PEDMANSON

M E E D I A

Ootusärevuses

XXVII suveolümpiamängude avamine Sydneys, otseülekanne ETVs.

Olümpiastuudiosse kogunenud kommentaatorid korrutasid: ootusärevus, ootusärevus. Seda stradiipalavikku omistati miljarditele televaatajatele. Üldse olevat plaanidil võimalik telerit vaadata 3,9 miljardil inimesel ja neist 3,5 miljardit vaatavad olümpiat, mis teeb jälle ühe "tervet maailma ühise mütsi alla" toova rekordi.

Sirbis ja naabertoimetuses oli Sydney OMi avamise aegu tööl viisteist inimest, neist kolm-neli jalutasid teleri eest läbi ja peatusid mõneks hetkeks kiikama, ainult üks jälgis pidevalt. Kuid küllap ka ülejäänud kümme eelolevail nädalail nii mitmekski hetkeks oma pilgu olümpiaekraanile viskavad ja nõnda oma panuse 3,5 miljardisse annavad.

Ootusärevate kommentaatorite küsitlust juhtis Anu Säärts. 20 olümpiat kommenteerinud Tiit Rääk meenutas Mexico olümpia aega, mil ainsaks infoallikaks oli võõrkeelne raadio. Gunnar Paali ootusärevuse sisuks on Eesti tagasipöördumine olümpiapepper: et lipp ikka õigetpidi masti tõuseks. Marko Reikopi lootused ja närvipinge on seotud Erki Noolega: hästi on siis, kui Eestisse kasvõi ükski medal tuleb. Seoses Noolega tundub, et rahvas ja ajakirjanikud närveerivad palju rohkem kui Erki ise, iga kümne ala peale oleks vaja välja kirjutada üldrahalikud südametabletid. Riho Västriku ei leia maailma kultuurist olümpiaiga võrreldavat kultuurisündmust.

Eestlasele pole ju jalgpall midagi erilist, kultuur ammugi mitte. Kui aga MMi finaali kätte jõuab, ütleb reporter, et vahest ainult olümpia suudab maailmas jalgpalliga võrset tähelepanu tekitada. On ju samuti iga nelja aasta tagant peetav jalgpalli-MMi finaaltuuri ja matšid sportlikust pingest, eelkõige võitlevast vaimust rohkem laetud kui postmodernistliku paradigma küüsis aina paisuv ja paisuv ja samas olemuslikult laialivalguv olümpia. Olümpia on muutunud amorfseks telekaubanduseks, kus püütakse müüa iga liigutust; võitluslik hasart lahustub kümnede alade peale, neliaastaku sportlik-patriootlik totaalse ülevaatus paistab rahvaste sõpruse ja rahu peona, kus sajad ja sajad näitajad maksimumturuakse. Kes on suurriik, see olümpial selleks oma statistilise keskmise loogika ja massiga lüües ka jääb. Seda, et Norra Brasiilial moka veriseks lööb või Portugal Saksamaale kuiva sauna korraldab, olümpial naljalt ei juhtu. Kokkuvõtvalt nn. näitajatega on need mängud paljuskki ette määratud. Üllatusi jätkub vaid üksikadel, mingi kell kusagil nurga taga võisteldes sünnib ajalooliselt meeldejäävat draamatikat ja mängu ilu. Tänu tehnikale tõstetakse need seigad korra ka olümpia üldvalgusse, et siis suure podiseva katla suppi tagasi kukutada. Olümpia tapab oma määratu meluga nagu kaunisõnaline kommunistlik propaganda. Kes meist mäletavad veel NLKP XXV kongressi või Müncheni olümpiamänge? Ainult paadunud kommunistid ja spordifanaatikud.

Arvud. Tänavu osaleb olümpial 199 riigi 15 000 sportlast, lisaks ajakirjanikud, ametnikud ja turistid. Olümpiastaadion Homebush Bay tribüünid mahutavad 110 000 pealtvaatajat, kokku lähevad XXVII suveolümpiamängud maksma 6 miljardit Austraalia dollarit ehk 60 miljardit Eesti krooni. ETV 180-tunnist olümpiaprogrammi täidavad Sydneys seitse eetrijakirjanikku, otseülekanneid teeb 220 riiki, teleülekanete õigused maksavad 1,35 miljardit USA dollarit. Päike tõuseb Sydneys üheksa tundi varem kui Eestis. Natsisümbolikas tähtis tuli toodi olümpial välja esmakordselt 1936. aastal Berliinis, mis on Eestile kõigi

aegade edukaim olümpia, kui mitte arvestada 1939. aasta maleolümpiat Buenos Aireses, kus Eesti oli kolmas. Tänavu läbis olümpiatuli 27 000 km, seda transportis 14 000 kandjat, tulega joosti ööl ja päeval, lennati ja ujuti ka vee all! Muide jalgpalli 2002. aasta MMil osaleb samuti 199 riiki, kuid Sydneys marssis ROKi lipu all viimaks sisse veel Ida-Timori individuaalvõistlejate koondis. Edaspidi tasub olla ootusärev Palestiina ja Baski atleetide suhtes.

Sydney mängude vabaõhuetendus venis 20 minutit üle ettenähtud aja. Mastaapse ja sümbolistliku asja avas 180 ratsutajat tugevatel Austraalia hobustel, käes lõõmavad tõrvikud. Tüdruk rannaliival nägi und merest ja veelusest maailmast, staadioni kohal hõljusid kalad ja kaheksajalad. Tulid aborigeenid, hõimud ja maa vaimud. Süüdati tõrvikud ja süljati tuld, etendati maa tsiviliseerimise ajalugu, Rohelisele Mandrile astusid Aafrika, Aasia, Ameerika, Euroopa ja Okeania rahvad, viimaks kõndisid aborigeen ja valge tüdruk sõbralikult käsikäes. Kokkuvõttes mütoloogilis-maaliline etendus rohekuldse Austraalia loodusest ja rahvast.

Riikide sissemarsis oli nagu ikka omamoodi moedemonstratsioon: helesinises Kreeka, väga pilkupüüdvalt mõjus Angoola mustiline vorm, Kamerun oli ühendanud rahvusliku kirevuse ja üleilmse traditsionalismi, millele järgnenud punavalge Kanada tundus kui publi teenijate kokkutulek. Hoopis teisest riidepuust paistis üks maailma vaesemaid riike – Kesk-Aafrika Vabariik soliidses hallis, muvalgelt jingi ja jangi sümbolitele viitas dopinguskandaalne Hiina. Eesti lippu kandis purjetaja Tõnu Tõniste, kuid grupp koosnes vanakestest, sportlasi polnud kolonnid üldse näha. Astus maitsekalt värviefektne Jaapan, väga tugeva aplausi pälvisid ühise delegatsioonina sammuvad Põhja- ja Lõuna-Korea, kes riikide arvestuses siiski lahus rebivad. Kõrgõstan üllatas 49 sportlasega (Läti 45), pretensioonitu elegantsiga patseeris beež-blond Rootsi.

Tribüünidel lehitati saja tuhande taskulambiga, asi läks kanoonilise stsenaariumi järgi: kõned, sõpruse ja rahu laulud, ametlik avamine, sümfooniilise ambitsiooniga estraad, mille võimas ülevus masse peab haarama, olümpialipu sissekandmine, auditiivne pateetika, lipu heiskamine, sportlase ja kohtuniku vanne, tõrvikukandjate ahelik, daam ratastoolis, Betty Cuthbert – kahekordne olümpiavõitja, sajandi naisujuja jookseb, väga pärjatud 72aastane proua jookseb, 60aastane daam jookseb, 44aastane naine jookseb, Atlanta 400 meetri jooksu võitnud aborigeen Cathy Freeman süütab keset vett tule, mis kerkib ja sõidab vastu kaskaadi üles staadioni kohale. Idee pole paha, aga ahtal teleekraanil eriti ei haara. 1984. aasta Los Angelese reaktiivlühikeses tribüünil kohal lendav mees skafandris viis muvalge teleri ees infarkti äärele; 1992. aasta Barcelona ammukütt ratastoolis pani samuti ahhetama, tuli pandi siis üheplaaniilise efektiga paika. Naised on ikka lõkettuld hoidnud, kui mehed... Sydney naiste teatejooks olümpiatulega lahjendas lahvatust, astmeliselt venitatud süütamisega mängiti natuke üle, kuid vee ja tule koostoime mõjus huvitavalt, ses oli ürg-elementide metafüüsilist ilu.

XXVII suveolümpiamängudel on esindamata Tiibet, Taiwan, Tšetšeenia, Tuva, Kurdistan jpt. Olen nende delegatsioonide sissemarsis suhtes ootusärev. Seni pole neid OMil näha. Küll aga võistlevad seal Hiina, Venemaa, Iraak jms. suurriigid mingi ammujuurdunud iseenesestmõistetavusega. Seni kuni Venemaa Tšetšeenias tapab ja Hiina Tiibetit hävitab, peaks neile "alalis-tele liikmetele" olümpial ust näitama, nagu tehti omal ajal rassistliku Rodeesiaga.

TARMO TEDER

Tänapäeva briti argielu

Katkendeid Warwicki ülikooli prorektori Susan Bassnetti ettekandest Tartu ülikoolis

Tõlkijalt. Warwicki ülikooli prorektor ning Briti ja Võrdlevate Kultuuriuuringute Keskuse juhataja professor Susan Bassnett on maailma tunnustatumaid õpetlasi mitmel erialal: tõlketooria, võrdlev kirjandusteadus, naisuuringud ja loomulikult ka briti kultuuriuuringud. Järgnevad katkendid pärinevad ta 21. augustil peetud ettekandest Tartu ülikoolis, briti uuringute konverentsil "British Studies in the New Millennium: The Challenge of the Grassroots". Nagu mitmed teised kõnelejad (sh. lahkuv suursaadik Timothy Craddock), rõhutas professor Bassnett põhiliselt staažikatest keeleõpetajatest koosnevale publikule vajadust oma ettekirjutusi lihtsamaitsi briti kultuuriga seotud asjus pidevalt revideerida. Kipub ju siinmail levima arusaam briti kultuurist kui hiigelmuseumist või siis, vaid veidi paremal juhul, kui hiigelklubist.

Küsige mõnelt võõrkeele õppijalt, mida ta tahab saavutada, ja vastuseks saate näiteks versiooni: Ma õpin inglise/prantsuse/jaapani keelt, et suhelda teistest rahvastest inimestega. Küsige, mis on lõppeesmärk, ja küllap öeldakse teile – kõnelda niivõrd soravalt, et õpitud keelt peetaks kõneleja emakeeleks.

Keelekursused reklaamivad keeleomandamist soravuse, kohandumise, täieliku ühtesulandumise mõttes. Teadmised kultuurist eeldavad vastava keelepädevuse süvendamist.

Vahel aga väidetakse, et enne peab õppima keelt ja alles seejärel saab omandada teadmised kultuurist. Absurdne, kõlab vastuväide: kuna keel ja kultuur on lahutamatud, kuidas siis õpeti saab üht õppida teiseta?

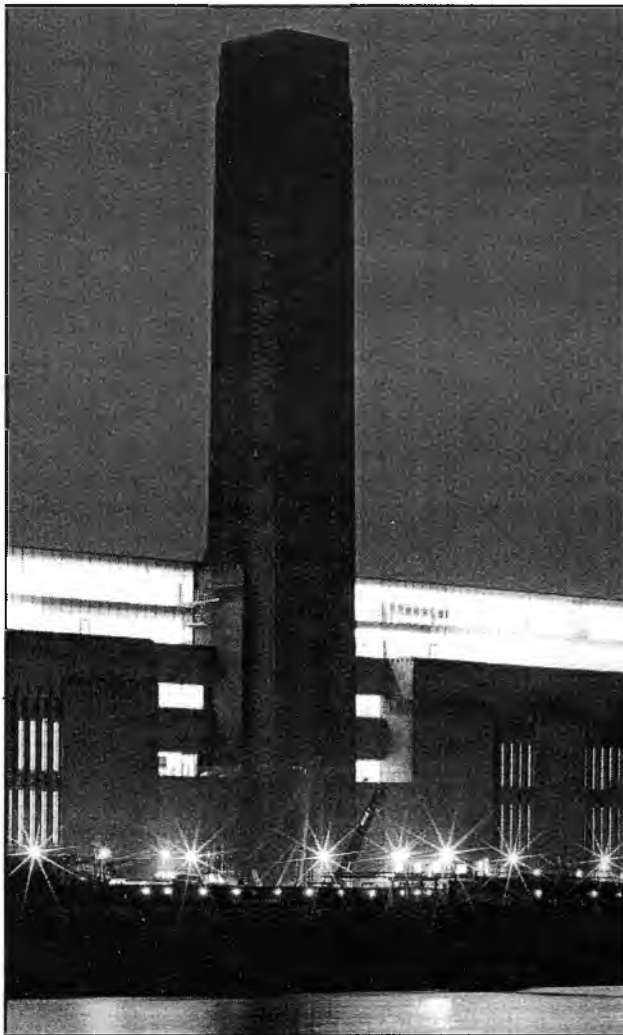
1965. aastal tegi J. C. Catford oma tänini olulises, ehkki aegunud teoses "A Linguistic Study of Translation" (OUP 1965) vahet lingvistilisel ja kultuurilisel tõlkimatusel. Üks ta näidetest on sõna "vannituba" inglise, soome ja jaapani keeles. Ta väidab, et mõiste on lingvistiliselt täiesti tõlgitav, probleemid tekivad aga kultuurilist konteksti arvesse võttes. Soome, jaapani ja inglise vannitubade ainus ühisomadus on idee ruumist, kus inimesed end puhastavad. Korralduse, kasutamise, tingimuste ja mööbli poolest on nad läbinisti erinevad.

Minu väidete aluseks on keeldumine eristada keelt ja kultuuri. Keel on mis tahes kultuuri lahutamatu osa, nii nagu ka kultuur on alati keele sees. Ehk nagu antropoloog Edward Sapir seda sõnastab: "kaks keelt pole eales piisavalt sarnased, et neid võiks pidada sama ühiskondlikku tõelust esindavaks. Maailmad, kus elavad erinevad ühiskonnad, on eri maailmad, mitte pelgalt sama maailm erinevate siltide all".¹

Sapiri arvamus on eriti kohane inglise keele puhul. Me võime tema hüpoteesi tunnustada inglise ja eesti keele võrdlemisel, kuid kas see tähendab, et inglise keelt võib õppida kui ühtset lingvistilist nähtust lahutatuna kontekstist? Vastus on muidugi ei. Õigupoolest võib väita, et ülemaailmne inglise keele õpetamine põhineb veidral eeldusel, et üldse on olemas selline universaalne keel ja mitte terve hulk inglise keeli. Probleemi süvendab standardse inglise keele kategooria, mis püsib normina paljude inglise keele õpetajate jaoks. Ja ometi, kui te loete teoseid Nobeli preemia laureaatide Toni Morrisoni, Seamus Heaney, Derek Walcotti sulest, saati siis kuulete inglise keelt kõnelduna Lõuna-Aafrikas, Jamaikal, Kentuckys, Washingtonis, Singapuris või Austraalias, leiata märksa vähem üksmeelt. Isegi kui te keskendute Suurbritanniale, leiata määratult variatsioone Northumberlandi, Põhja-Šotimaa, Cornwalli ja Lõuna-Londoni kõneleja vahel. Standardne inglise keel on akadeemiline konstruktsioon, mitte keelevariant, mis eksisteerib mingis konkreetses geograafilises paigas.

Michael Byram Durhami ülikoolist on kindel, et õpilased peaksid keskenduma enda kultuurilise teadlikkuse suurendamisele, mitte mingile hägusele ja kontekstivabale inglise keele mõistele. Seda väites lähtub ta keele lahutamatusest seosest kontekstiga, aga ka keeleõppurite loomupärasest kalduvusest omaenda konteksti kriteeriume kõhklematult teise keelde üle kanda, kui neid just algusest peale sellest hoiduma ei õpetata. Keeleõppuril tuleb mõista, mis on kultuurides ühist, kuid ka seda, mis on põhjalikult erinev, kuna just erinevuste avastamisega hakkab ta paremini hoomama ka omaenda konteksti.

Kui ma kõnelen maailma eri paigus briti uuringutest, küsitakse mult sageli õpikute järele. Inimesed ütlevad, et ennekõike on neil vaja raamatut, mis kõneleks õpilastele briti kultuurist, annaks neile peamise informatsiooni, mida nad saaksid Suurbritanniat külastades rakendada. Alati ma vastan, et see on turismipunkti ülesanne, kuna säärase õpiku on utoopiline ideaal. Ei saa olemas olla üht õpikut, mis kultuuri kohta infot annaks, sest ükski kultuur ei ole homogeenne nähtus. Kultuur on omavahel seotud märgisüsteemide keerukas koostis ning alati dünaamiline ja muutlik. Niipea

Viimaste aastatega on muutunud ka brittide kunsti-eelistus: britid armastavad moodsat kunsti ja Tate Moderni.

kui kirjutatakse mõne teise kultuuri kohta üldistav õpik, on see õpik juba aegunud.

Näiteks võib tuua briti toidu. Õpik, mida aastate eest Itaalias kasutama pidin, ei rääkinud sõnagi määratuist variatsioonidest söömisharjumustes, mis on Suurbritanniale omaseks saanud viimase kahekümne viie aasta jooksul. Minu lapsed söövad pastat (itaalia), pizsat (ameerika, kuigi algselt itaalia), baltit (india), hiina toitu, tai toitu, mehhiko toitu koolis ja restoranides. Minu kohalik küla-pub pakub "traditsioonilist" kala kröbekartulitega, märkimaks tolle omadussõnaga, et menüüs on see *scampi*, *pizza margarita*, *lasagne*, *cannelloni*, karide, *pot-au-feu* ja seaprae kõrval ainus päriselt inglise toit. Eeldada üksmeelt toitumises tähendab eirata briti eluviise paljusust ja eeldada, et kõik on staatiline ja ei muutu ajaga.

See on keeleõppurite põhiprobleem: kuigi õppimist võib edendada külskõik teisele maale, ei taga miski kogemuse "tüüpilisust" – iga inimene kogeb teist kultuuri omal moel. Argielu ei tunnusta defineerimis- ja konkretiseerimispuudlust; ja siiski üritab keeleõppur mõista vastava kultuuri argielu. Kuidas seda näiliselt lahendamatu vastuolu lepitada? Usun, et lahendus seisneb uuringutes, mis käsitlevad kultuuri märkidekooslustena, erinevate põimuvate märgisüsteemide suure võrguna; üritavad hoomata nende märgisüsteemide seoseid ja nõnda hoiduda üldistustest ja stereotüüpidest. Ehk nagu Alan Durant meile meenutab oma väga kasulikus essee "Facts and meanings in British Cultural Studies": me ei tohi kunagi unustada, et kõik, mida nimetame "faktideks", on alati mingil moel vahendatud: "Mida me kokkuleppeliselt kutsume "kultuurifaktideks", on taasesitused, ja sellistena eelmise tõlgenduse vahendatud."²

Reedel, 11. augustil edastas Independent keskkonnaministri Michael Meacheri avalduse: "Mr. Meacher, kes ütles, et seadused esitatakse niipea kui parlamendi ajakavas ruumi tekib, lisas, et üheksakuuline konsultatsiooniprotsess on tõestanud ilmselt vajadust tegutsemiseks."

Ilmsed vajadust tegutsemiseks mis suunas, võite küsida? saaste? transpordiprobleemide? geneetiliselt muudetud teravilja? maakeskkonna hävitamise? Ei, just pole mitte ühestki neist. Üheksakuuline konsultatsiooniperiood näitas ilmselt vajadust tegutsemiseks hoopis muis asjus: "Ta ütles: "me tunnustame, et pügamata aiahekid on põhjustanud meelehärmi tuhandele inimestele ja me võtame seda probleemi väga tõsiselt. Konsultatsioon on kinnitanud tulist toetust rangemale kontrollmeetmele. Siiski, kohaliku omavalitsuse kaasamine peaks olema viimane abinõu. Parim viis probleemide lahendamiseks võiks võimaluse korral alla naabrile omavaheline kokkulepe."

Seda lugedes ja täheldades, et Independent käsitles seda uudist arvamusrubriigi juhtartiklis, on andestatav, kui arvatakse, et viidatakse vägevale probleemile briti ühiskonnas. Ainult et see ei ole nii. Ja vähe sellest; toetudes omaenda kogemusele, võin öelda, et lugu on täpselt vastupidine, kuna mu naaber võttis maha suure jupi kenasti pügatud leilandia hekki, vana loorberiheki ja pool minu 200-aastasest jugapuust. Minu mure on see, et mu naaber lõikas kõik maha, mitte selles, et ta lasi hekil gigantseisse mõõtmesse kasvada.

Pilt hakkab paistma veidi teistsugune, kui võtame arvesse levinud briti inglise keele retoorilise võtte: alustada kinnitusega ja jätkata selle kummutamisega. Basil Hatim, egiptuse keeleteadlane Heriot Watti ülikoolis Edinburghis on sellist retoorilist võtet analüüsinud ning osutanud, et teiste kultuurikoodidega opereerivad lugejad/kuulajad mõistavad seda täiesti väärti. Tema sõnul ei suuda ta araablasest õpilased hoomata sellise võtte ironiat. Kui nad loevad väidet "X on suurim peaminister, kes brittidel kunagi olnud", loevad nad kogu ülejäänud teksti selle kinnituse valguses. Kuid inglise lugejad on juba programmeeritud teistmoodi lugema: just sellise avangu jaatavus paneb nende antennid võbisema. Päril ilmselt ei alusta ju keegi niivõrd hüperboolse väitega, et veelgi hüperboolsemalt jätkata?

Mr. Meacher kindlasti mitte. Pärast vägevat avaldust kodanike massilisest meelehärmi kohta vohavate hekkide pärast toob ta meid maa peale tagasi inglise välisõna *however* 'siiski' abiga – et anda meile mõista: te võite asjast arva mida tahes, valitsus ei kavatse vastu võtta ühtki seadust, et kohalikele omavalitsustele tööd juurde anda. Mr. Meacheri väljendusviis vihjab, et ta peab kogu lugu ajaraiskamiseks ja on nõnda ühtaegu suutnud väljendada muret probleemide üle ja samas teatada, et valitsus ei võta suurt midagi ette.

August on ajakirjanike seas tuntud kui "nõme aeg" *'the silly season'*. Parlamendi puudumisel ja enamiku võimukandjate puhkusel viibides polegi neil kirjutada enam kui lugusid hekkidest ja koduloomadest. Kuigi vahel kirjutavad nad puhkamisest, kuna ka see on tähendusest tulvil aspekt briti argielus. Kuhu te puhkama sõidate, millal ja kui kauaks? kuidas te oma puhkust sisustate, millise lennuliiniga te lendate (kui üldse lendate), kas te eelistate Prantsusmaad või Itaaliat, Hispaaniat või Portugali, kas otsustate telkimise kasuks, kas jalutate palju, kas täidate auto tagasiteel veinipudelite ja juustuga, kas naudite klubimaastikku ja öö läbi pidutsemist või eelistate metsas hulkuda ja head raamatut lugeda? Sellistele küsimustele vastamine avaldab palju "fakte" teie ea, soo, klassi, haridustausta, maitse, perekonna ja sissetuleku kohta, nimetades vaid mõningaid. Ja kui te küsimustega edasi pressite ja pärite, kas puhkasid teie vanemad? kas puhkasid teie vanavanemad? leiata, et kogu puhkamismuster on vaid mõne aastaga tundmatuseni muutunud, just nagu on muutunud söögitegemise, söömise ja poeskäimise muster.

Loodetavasti suutsin teid veenda, et idee kõikehõlmavast raamatust briti kultuuri kohta on kimäär. Kuid kui te üritate oma õpilasi briti kultuuri osas harida, mida siis võiksite teha?

Esiteks, rõhutada viise, kuidas konstrueeritakse oma arusaamu teistest kultuurist. Kultuur on märgistussüsteemide kogum, ja mõningaid nendest uurides tuleb mõista, et meie ei saa iial olla täit teadmist kõigist neist.

Teiseks, tuleb seada isiklik kogemu teise kultuuriga vastukaaluks õpitavale. Siin võiksime rohkem tähelepanu pöörata stereotüüpidale – mitte, et need just "tõesed" oleksid, vaid kuna neil on oma ajalugu ja nad arenevad ajas. Millised briti-keelused stereotüübid prevaleerivad tänases Eestis, kuidas on need tekkinud ja kuidas suhestuvad briti tänapäevaga?

Kolmandaks, "faktid" on alati mingil moel vahendatud ja seetõttu on üheks viljakamaks kultuuriuuringute meetodiks mitmesuguste eri ajal mõjule pääsenud diskursuste analüüs.

Neljandaks, diskursuseanalüüsi käigus tuleb väärtustada võrdlust, kuna iga briti kultuuri uurija võrdleb paratamatult avastatud omaenda kultuuriga ja võib nõnda jõuda erinevuste tõelise hoomamiseni.

Sest just erinevusi avastades, tunnustades täieliku teineteisemõistmise võimatust ja soovimatustki, sünnivad parimad inimlikud kontaktid. Tunnustades paljusust ja kaugenedes labastest üldistustest, mis on nii omased keeleõpikutele, on õpilased märksa paremini ette valmistatud süüvimiseks nii briti kultuuri kui enda omasse.

Tõlkinud
BERK VAHER

¹ Edward Sapir, *Culture, Language and Personality* (Berkeley: University of California Press, 1956) lk. 69.

² Alan Durant, "Facts and meanings in British Cultural Studies", Susan Bassnett (toim.), *Studying British Cultures. An Introduction* (London: Routledge, 1997), lk. 23.

Kunst ja võimuiha

**Sigmund Freud (1856 – 1939)
ja Friedrich Nietzsche (1844 – 1900).**

Kunst on midagi puhast, ülimalt, kõrget. Ainuke jõud, mis teda ehk rikkuda võib, on poliitiline võim oma survevahenditega. Sellist heroilist lähenemismurka on püüdnud mitmed esteetikakoolkonnad Lääne tsivilisatsiooni kinnistada aastasadu ning on olnud vägagi tulemuslikud. Esteetikud on käsitlenud vägagi viljakalt ilu subjektiivsuse ja objektiivsuse probleeme, kunsti mõju, vastuvõtu, ka rolli ühiskonnas, vaevumata seejuures eriti arutlema ühe ülimalt olulise aspekti üle, kunstiimpulsi päritolu üle. Siinkohal toodi seletuseks ainult indiviidi igiammune püüe kesta üle aja. Kuna kunst tähendas esteetikuile ilu ja täielikkuse süütust iseeneses, ei saanud tal olla ka mingeid madalaid tõukejõude ega ambitsioone. Esteetikateooriad, olles piiratud, tegid kunstit tegelikult impotendi (sest ainult impotendid saavad olla täiesti süütud ja puhtad).

XX sajandi künnisel sekkusid kunstikäsitusdialoogi, mis oli seni reserveeritud ainult esteetikaga tegelevate loovisikute ja filosoofide kitsale seltskonnale, intellektuaalid ka väljastpoolt. Freud ja Nietzsche tõmbasid kunstit viigilehe: üks väitis kunsti olevat seksuaalsuse, teine võimuiha sublimatsiooni. Esteetikutele polnud see just meeldiv üllatus, kuid nende õnneks saabus pärast sellist paljastust suhteline vaikus. Kogu sajandi tegeleti põhiliselt nende kahe teooria tõlgendamise ja edasiarendamisega, mitte niivõrd uute baasteooriate genereerimisega.

Nietzsche oma võimuiha kui baasimpulsi afišeerimisega unustati peagi, küllap tundus ta kuidagi ebameeldiv oma liigsed otsekohesuses. Võitjaks jäi Freudi käsitus, mis tõsteti peaaegu dogma staatusesse.

Miks siis ikkagi sai just Freudi teooria loominguks kui seksuaalsuse sublimatsioonivormist prevaleerivaks? Põhjusi võiks välja tuua kolm. Esiteks tundus ta kunsti-ringkondadele tunduvalt vastuvõetavam kui Nietzsche käitus (rahuldumata seksuaalsus tundub ju ühiskondlikult aktsepteeritum kui taltsutamatu võimuiha) ja loomulikult alustasid nad ka ise Freudi vaadete propageerimist. Teiseks on inimesi alati köitnud seksuaalsusega seotud teemad, ka võimuga seotud, kuid viimased tekitavad samas alateadlikku ohutunnet. Kolmandaks suutis Freud oma isikust luua müüdavama müüdi kui Nietzsche (kuju kangelaslikust professorist, kes püüab konservatiivsuse vastasseisu kiuste tuua maailma tõetõrvikut, tundus loomulikult köitvam kui müüt haigest, kahtlaste seksuaalsete kalduvustega enesemetlejast filosoofist).

Nagu hiljem tõdeti, pole Freudi teooriatel mingit teaduslikku põhjendust. Veel vähem on seda Nietzsche ideedel, kuigi viimased sellele ei pretendeerinudki. Kõigest hoolimata oli Nietzsche siiski originaalsem. Freud pani oma teooria põhiliselt kokku varasematest ideedest ja avastustest, tema geniaalsus seisnes nende integreerimisoskuses. Ma ei näe põhjust, miks ei võiks Nietzsche ideed uuema filosoofilise diskursuse raamides meile veel ka XX sajandi alguses huvi pakkuda. Viimast ongi alpool püütud teha, samas Nietzsche vastavat käsitus arendades.

Tõepoolest, loomeprotsess on seotud võimuihaga. Võiks öelda, et kunst on rafineerituim kontrollivorm kujutluste maailma üle, mille ambitsioonid ulatuvad viimasest tegelikult veelgi kaugemale. Kirjanikul, näiteks, on suva oma romaanist üks tegelane lihtsalt maha kustutada, nagu võib seda teha tegelikult elus totalitaarne võim, ja keegi ei saa iial teda. Ta võib panna oma peategelase kannatama, naudingut tundma, kujundada oma äranägemise järgi suhtevõrgustikke jne. Kõike seda tehes tunneb ta, et ta on suur ja võimas. Ta

saavutab kontrolli olukordade üle, milleks ta tegelikult elus pole võimeline. Loomeprotsess kompenseerib tema võimetust reaalsuses valitseda. Kunstil on tugev sarnasus just poliitilise võimuga. Nimelt mõlemad loovad. Vale oleks võimu käsitleda olemuselt ainult repressiivse. Seda tuleks vaadelda ka loovana. Selle tõdemuseni jõudis esmakordselt Michel Foucault oma käsitlustes võimust. Ja tõepoolest – võim loob suhteid, seadusi, institutsioone, jne. Ilma pideva end õigustava loometööta võim lihtsalt kukutatakse. Kunst on oma olemuselt kõige lähedasem autoritaarsele võimutüübile. Kas on võimalik head kunsti luua demokraatia printsibiil? Kõige rohkem kaks kirjanikku, kaks kunstnikku ühe teose kallale – kui neid saab rohkem, tuleb välja midagi ülimalt keskpärast.

Kunsti ja kunstnike ambitsioonid on kaugemale ulatuvad, kandudes üle ka reaalsesse ellu. Seda viimast tõsi-asja on esteetikateooriad püüdnud varjata. Teatavasti on kunstil võimalik mõjutada inimeste väärtusi ja hoiakusüsteeme ning selle kaudu kindlustada oma mõjujõud ühiskonnale. Seda suudab teha kunst tervikuna, kuid kuidas teostavad oma võimuambitsioone tema loojad, kunstnikud? Üks võimu saavutamise viis on teatavasti korraldada riigipööre või revolutsioon. Iga kunstniku unistus ongi olla revolutsionäär. Ei, mitte selline, kes kutsus vintpüss käes, rahvast barrikaadidele, vaid revolutsionäär ja usurpaator diskursiivses maailmas. Mida ta kukutada tahab? Kunstimaailmas kehtivat diskursiivset korda ja ka viimasega seotud kunstieliiti (iga diskursiivset korda esindab ja kaitseb oma kindel kunstnik ja kriitikute grupeering). Siinkohal tuleb jälle tulla Foucault' juurde, kes on mõiste "diskursiivne kord" autoriks. Foucault' järgi võib diskursiivset korda defineerida korrana, mis determineerib, milliseid diskursusi ja mis vormis on lubatud sotsiaalses praktikas kasutada ning milliseid mitte. Foucault väidab ka samas, et diskursus on piiratud hulk, mis teeb ka võimalikuks kontrolli diskursiivse maailma üle. Diskursiivne revolutsioon on tema järgi uue alternatiivdiskursuse loomine, väljaspool diskursiivse korra raame. Diskursuse definitsiooni järgi on kogu kunst diskursus ja sotsiaalne praktika on ta samuti. Seega on diskursiivne revolutsioon midagi, mis kuulub lahutamatuks kunsti juurde ja mille teostabki, nagu öeldud, kunstnik. Kunstnik, kes tahab saada uue diskursuse ja muutunud diskursiivse korra ülempreestriks, keda ülistatakse ja kelle käes on võim (mittepoliitiline). Kuna diskursiivne revolutsioon on riskantne ambitsioon, julgevad seda läbi viia vähesed. Neid, kellel see on edukalt korda läinud, nimetame me geenisteks. Enamus loomeinimesi aga armastab balansseerida diskursiivse korra piiiril, tehes aegajärgi, arglikke, ühe jalaga astumisi keelatud alale, et siis end taas õigetes raamidesse tagasi tõmmata. Küllalt palju on ka neid, kes isegi ei astu diskursiivse korra piiridele, nad tegutsevad konformistlikult selle sees, sest see on kõige mugavam. Umbes kaheksakümnel protsendil kunstnikel ei jätku tegelikult annetki, et seda piiri tulemuslikult ületada, kuigi edukad piiriületajad ja revolutsionäärid unistavad olla kõik. Edukatest diskursiivsetest revolutsionääridest (geenistest) ja revolutsioonidest pakub kultuuriajalugu mitmeid markantseid näiteid: Picasso ja kubistlik revolutsioon, Monet ja impressionistlik revolutsioon, Rimbaud ja uus luulekäsitus jne.

Nii kunsti kui kunstnike ambitsiooniks jääb ühiskonnas paratamatult märkamatuks ja näib iseenesest täiesti ohutuna, sest siin tahetakse võimuni jõuda ilu kaudu. Ilu aga on teatavasti ohutuim asi siin maailmas. Sellest tulenevalt ei süüdistata kunsti ega kunstnikke kunagi egoistlikes madalates kavatsustes, nagu süüdistatakse poliitilisi võimureid (kunst ei saa ka kunagi korrumpeeruda ja nii end reeta).

Tunnistan, et taandada nietschelik vaimus nii keeruline fenomen nagu loomeimpulss vaid ühele baastõukejõule on iseenesest piiratud. Samas ka üdini modernistlik. Kahjuks pole aga ka postmodernistid siin paremat käsitus välja pakkunud.

Lõppkokkuvõttes on loomeimpulsi teket võimalik seletada ka ainult biokeemiliste protsessidega. Seega saaks välja töötada ka loovusevastase preparaadi. Liigne loovus on ju deviantus. Kõige rangemas mõttes tuleks seda ravid, sest ühiskond püüdleb oma koostiselt normaalse indiviidide poole. Loodetavasti selle preparaadi leiutamiseni veel niipea ei jõuta.

TÖNIS SAARTS

Minu päevik 2000

UKU-RALF TOBI

14. september

Otse enne olümpiat reastati riigid selle järgi, kui palju on kuskil korruptsiooni. Kohtunikud olid Eesti vastu endiselt helled – oleme kõrge 27. kohal (Soomes on 1., Venemaa 82.), kuigi ma ei saa aru, mis hea eest? Hakkan kah vist oma riigist võõranduma.

Kuidas see kodaniku võõrandumine käib? Aegamööda. Alguses ei küsi kodanik enam igal hommikul, et: "Kuidas sul läheb, Eesti?" Siis küsib ta juba järjest harvem, et: "Kuidas teil läheb, Eesti?" Ja siis ta enam eriti ei küsigi.

15. september

Päeval mängude ametlik avamine Sydneys. Või Signeys, nagu ütles sõber Andres, üks paljudest, kes unustati sinna saatmata ja kes on nüüd sellepärast natuke solvunud (võõrandunud).

Avatareremoonia ise oli muidugi massikultuur – midagi miljarditele. Tegelikult oleks kõike seda saanud teha 3D animatsioonis. Aga korraldajad pidid arvestama staadionil viibiva vähemusega, kes on harjunud, et peavad olema koreograafia, valgused ja tulevärk.

Seda toredust vaadates meenus idee, mis vahepeal oli nagu õhus, aga nüüd on kuhugi kadunud. Et Eestis võiks korraldada väikeriikide olümpiamängud. Osa võtaksid maad, kus ei ole üle 1,5 (pärast rahvaloendust 1,3) miljoni elaniku. Seda oleks päris hea avada – siin on ju ka üks põlisrahvas, kelle mineviku saaks tantsus ja laulus maailma ees lahti rullida.

Aadu esitles täna oma "Eestlaste perekonnanaloo allikaid". Kapitaaalne asjake. Igaks juhaks omandasin ühe eksemplari. Olen ammu endalt küsinud, umbes, et "kes me, Tobid, oleme, kust me tuleme ja kuhu me nüüd omast arust läheme?" Selle raamatu abil saan ehk otsa peale.

Aga mitte kohe. Nüüd tuleb elus kahenädalane auk.

16. september

Keerasin kella üheksa tundi edasi. Algas uus elu. Ja miks ka mitte? Sport on teatavasti kultuuri osa. Täpsemalt küll kehakultuuri osa. On selle veepealne tipp. Aga tippudega ma olen alati valmis suhtlema.

Ajalehed avaldasid imelikud nimed, mis meie lastele on augustikuus pandud. Aga nimedest üksi on vähe. Tuleks näidata ka nende vanemate pilte, kes panevad oma tütrele nimeks Thyle, Mio Lize, Louisa Jaclyn, Fee-Marlen või Säre. Kuigi, miks Säre on imelik nimi? Kas samaväärne poisinimi Vaino on siis imelik?

Aadu muide peab Saret hoopis poisinimeks (lk. 58).

17. september

Ekraanilt käib läbi palju nimesid, aga kui vähe jääb neid meelde! Alasid on ka liiga palju. Keda ma eilsetest võitjatest nimepidi mäletan? Eriti mitte kedagi. Kusjuures kehtib seaduspärasus: keda enne ei ole kuulnud, seda ei mäleta ka! Kas on üldse mõtet niiviisi vaadata? Ja mida? Võõrast õnne ja õnnestust nagu läbi lukuaugu? Meelde aga võivad jääda hoopis mõttetus nimed. Nagu see 8. kohale jäänud pisike itaalia naistõstja – Eva Giganti.

18. september

Leedu sai kuldmedali. Kuidas reageeris maailm? Soome teksti-TV kirjutas medalimaade ritta esimese hooga "Läti" (pärast parandas ära), Vene TV diktora aga lugus uudise, et lätlane võitis, ja nii jäigi. Ja nii ongi.

Eesti Päevaleht juba läks väiksemaks. Nüüd on Postimehe kord.

19. september

Kui oled öö läbi vaadanud, siis ei suuda hommikul enam kõike pakutavat vastu võtta. Ei pannud näiteks tähele, kes oli see ujaja, "kelle ema on brasiillanna, isa ameerikalanna". Aga Soomest ka ei taha enam vaadata. Seal on hädakisa, et ikka veel medalit ei ole, veel suurem kui oli enne tänast päeva meil.

Õnneks on meil õntud tänavu pikad, lasevad Austraalia aja järgi elada.

20. september

Imbus läbi, et Ita hakkab mängima Leari?! Sel juhul oleks loogiline, et Roman mängiks ühte Leari tütar? Huvi-
tav, keda?

Saaks see olümpia juba läbi! Saaks juba minna ja vaadata, mis tegelikult toimub!

RAAMATUTUTVUSTUS

Aadu Must
EESTLASTE PEREKONNALOO ALLIKAD
Epohhiloov allikaõpetuslik uurimus, mida perekonnaloos uurija saab arhiivotsingute puhul kasutada ka käsiraamatuna. Esimene osa on pühendatud genealoogia kui ajaloo abiteaduse arengule, teine käsitleb eesti perekonnanimesid, kolmas genealoogilise uurimistöö traditsiooniliselt keskseid allikaid, neljas talu ajalugu käsitlevaid allikaid. Toimetaja Katrin Martsik, kujundus Tanel Mazur, retsensendid Lea Leppik, Kalev Jaago, Aigi Rahi ja Heino Mardiste. Kleio, 2000. 344 lk.

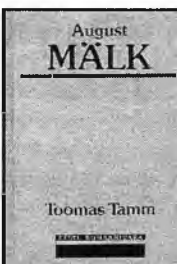
Ott Raun
TEST
Postmodernistlik romaan igavesest tänasest – mitte tunasest –, täpsemini aastatuhandevahetuse Eestist. Kriitikat vihkava autori kolmas romaan ja seitsmes raamat. Kes arvab, et selles raamatus tuleb juttu sebradest, osutub ise sebraks. Toimetaja Krista Parve, kujundus Andres Tali, kirjastaja Sirje Endre. SE&JS, 2000. 207 lk.

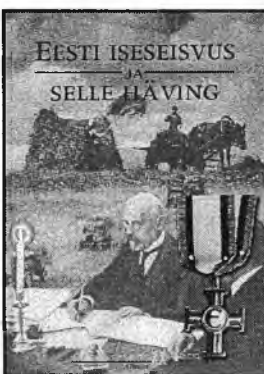
Sri Srimad A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada
BHAGAVAD-GITA NII NAGU SEE ON
Enam kui viie miljoni eksemplariga, rohkem kui neljakümnes keeles ilmunud raamat, enimmüüdud ning samas ka autori-teisteim väljaanne sellest maailma kirjandusklassikasse kuuluvast iidsest teosest. Käesolev raamat sisaldab algseid sanskritikeelseid värsse koos ladina translitteratsiooni, eesti-keelsete vastete, tõlke ja üksikasjalike selgitustega. 928 lk.

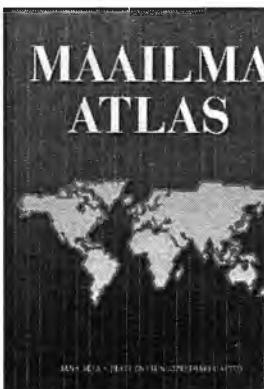
Bernard Kangro
KOJUKUTSUV HÄÄL. Valitud luuletusi 1927 – 1993
Eesti klassiku (1910 – 1994) luule valikkogu annab läbilõike autori pikast luuletajateest ja on esimene kodumaal ilmuv tema luulet ulatuslikumalt koondav raamat. Koostanud Oskar Kruus, kujundanud Rudolf Pangsepp, toimetanud Georg Grünberg. Eesti Raamat, 2000. 352 lk.

August Mäik
TOOMAS TAMM
Sarjas "Eesti romaanivara" avaldatud, peamiselt nimege-lase jõulisele isiksusele keskenduv talupojaromaan ilmus esmakordselt 1959. aastal paguluses. Järelsõna kirjutanud Aarne Vinkel, kujundanud Heino Kersna, toimetanud Georg Grünberg. Eesti Raamat, 2000. 352 lk.

EESTI ISESEISVUS JA SELLE HÄVING
Esimese albumi Eesti riigist ja rahvast XX sajandil on koostanud ja sellele eessõna kirjutanud Mart Laar. Toimetaja Ursula Vent, keeleteimetaja Annika Vesi, kujunduse idee Tiit Aunaste, küljendus ja kujundus Aare Juss. Avita, 2000. 199 lk.

MAAILMA ATLAS
Käepärane atlas on valminud koostöös läti kirjas-tusega Jana seta. Tõlkinud ja toimetanud Elo Linask, Aili Rosenberg, Asmu Saar, Arvi Tampuu, Eha Voog, register Rein Aro, Elo Linask, Aili Rosen-berg, Eha Voog. Keeleteimetaja Eha Karlep, kaas Jüri J. Dubov. Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2000. 120 lk.

Lilian Kivi, Milvi Roosleht
ALGUSE ASI
Koolieelikutele mõeldud pildirohke raamat lugema õppimiseks. Lisatud meenus lapsevanematele, kuidas kujundada õppimise alusoskusi ning lugemisvalmidust. Illustreerinud Raivo Tihanov. Elmatar, 2000. 95 lk.

Eesti Rahvusraamatukogu selgitab

Eesti Rahvusraamatukogu ei ole raamatukogu-võrgu arenduskava autor, vaid üks liige Kultuuri-ministeeriumi loodud töörühmas, mille ülesanne oli koostada raamatukogude arenduskava aast-ais 2000 – 2002.

Rahvusraamatukogu sai teate Kultuuriminis-teeriumis koostatavast arenduskavast käesoleva aasta kevadel, mil paluti meie spetsialisti loo-davasse töörühma, kuhu kuulusid spetsialistid Eesti Akadeemilisest Raamatukogust, Eesti Rahvusraamatukogust, Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogust, Tartu Ülikooli Raamatukogust, rahvaraamatukogudest ning Eesti Raamatuko-guhoidjate Ühingust ja Kultuuriministeeriumist. Töörühma ülesanne oli koostada raamatukogu-võrgu lähiaastate arengukava, mis oleks kooskõlas dokumendiga "Vabariigi Valitsuse tege-vuskava riigi kultuuripoliitika elluviimisel lähiaas-tatel" (vt. <http://www.kul.ee>) ning vastaks küsimustele, kuidas raamatukogud arenevad ja mis selleks arenguks on vaja teha.

Olulisimaks sai lähtekeht, kuidas tulla toime kahaneva eelarvega ning kust leida sisemisi ressursse. Kultuuriministeeriumi tellimisel koon-das töörühma kuulunud rahvusraamatukogu esindaja esitatud ettepanekud dokumenti "Raa-matukogude arenduskava 2000 – 2002", mida Kultuuriministeerium tutvustas laiemale ringile augustis toimunud teadusraamatukogude suveseminaril. Arvamuste ja ettepanekute laeku-mise tähtjaks määras Kultuuriministeerium 15. septembri.

Eesti Rahvusraamatukogu leiab, et Kultuuri-ministeeriumis koostatud arenduskava projekti võib käsitleda kui edasiste arutelude ja täienduste alust. Nimetatud projekt ei ole arenduskava, sest arendusega seotud aspekte on esitatud liialt vähe. Küllaltki suur osa dokumendist kirjeldab hetkeolukorda. Tulevikku vaatav osa sisaldab ai-nult ettepanekuid ja otsuseid, hõlmamata analüüsi ja selgitusi, miks neid otsuseid selliste-na teha, kuidas neid ellu viia ja milline on eesmärk. Puudu on finantsanalüüs ja uus finantseerimismudel kui arengu alus. Leiame, et pigem on tegemist Kultuuriministeeriumi poliitik-aga aastateks 2000 – 2002.

Rahvusraamatukogu ei poolda ühegi raa-matukogu likvideerimist ja varade laialikandmist. Peame põhjendatuks muuta teaduslikud keskraa-matukogud ressursiraamatukogudeks, mis ei peaks tähendama mitte ainult nende nimetuse muutmist, vaid eelkõige vastutust kindlate ainevaldkondade kui raamatukogu põhiressur-side komplekteerimisel, spetsialiseeritud info-teeninduse arendamisel ning avaliku teenuse osutamisel. Tänapäeva raamatukogunduse üks peamisi arengusuundi on tegevuse koopera-tiivne, et vähendada tarbetut dubleerimist ning säästa raha. See on küllalt veenev põhjendus, et rakendada ka meie eriala- ja teadusraa-matukogude võrgus koostööd ja vastutuse jao-tust.

TRIIN SOONE

EESTI RAAMATU AASTA

Rahvusvaheline

"Scripta manent II" Tallinnas

Eesti Kõitekunsti Ühendus, Eesti Nahakunst-nike Liit ja Eesti Rahvusraamatukogu korraldavad eesti raamatu aasta raames 21. IX – 22. X Tallinna Kunstihoones rahvusvahelise kõitekunst-i- ja kalligraafianäituse "Scripta manent II" ("Kir-jutatu püsib").

Näitus on pühendatud eesti kõitekunsti suurkuju Eduard Taska 110. sünniaastapäevale. Osaleb 157 kunstnikku Soomest, Rootsist, Norrast, Sak-samaalt, Luksemburgist, Belgiast, Hollandist, Prantsusmaalt, Inglismaalt, Tšiilist, USAst, Kanadast, Jaapanist, Venemaalt, Leedust, Lätist, Itaaliast, Austraaliast, Ukrainast, Šveitsist ja Eestist. Näituse eesmärk on arendada ja tutvus-tada eesti ja teiste maade kõitekunsti traditsioone ja loomingulise mõtte arengut ning teadvustada kunstilist raamatukõidet kui täisväärtuslikku osa maailmakultuurist. Näituse organiseerimis-toimkonnale laekus 202 osavõtuavaldust 23 riigist, žürii valis välja 157 kunstnikku 21 riigist. Kõik osalevad kunstnikud pretendeerisid 15 "kuldraamatule" ehk peapreemiatele. Anti välja ka 45 ergutusauhinna. Žürii tegi valiku 15. – 17. maini rahvusraamatukogus. Valiku aluseks oli köidete ja kirjakoostisioonide teemakohasus ning professionaalsus. Hinnati uudsust ja sobivust näituse tervikusse. Kõitekunsti osas pälvis ühe "kuldraamatu" Marielle Liivet ning ergutusauhinna said Marje Kask, Kadi Kiipus ja Urve Kolde rahvusraamatukogust. Sündmuse fik-seerivad kataloog, plakat ja video.

► 18. – 30. septembrini on Tartu Linna Keskraamatukogu teisel korrusel näitus "Eesti teatmeteoseid ja aimeramat Tartu Linna Keskraa-matukogus".

Traditsiooniliselt õppeaasta algust tähistaval väl-japanekul on nii algupärane kui ka eesti keelde tõlgitud teatme- ja aimekirjandus, nii värskest ilmunud teosed kui teatmekirjanduse klassika.

► 20. septembril avati Elva Linnaraamatukogus näitus "Valik eestikeelseid piibleid".

► Eesti raamatu aasta on hoogsalt käivitunud ka olümpiariigis Austraalias, kus juba märtsis moodustati ERA Austraalia toimkond. Toimkonna liikmetega kohtus 14. IX Sydney Eesti Majas ERA arendusjuht Ants Veetõusme.

Kohtumisel toimkonna liikmete Valdemar Vhderi ja Toomas Pilliga arutati raamatuaasta kulgemist

ja edasisi üritusi. Kohtu-mise juures olid ka Eesti Arhiivi Austraalias arhiivar

Maie Barrow, Eesti aukonsul Austraalias Malle Tohver, eesti ajalehe toimetaja jt. Praegu on Syd-ney Eesti Majas kohalike eestlaste teadusraa-matute näitus, mille on kokku pannud Valdemar Vilder ja Maie Barrow. Oktoobri alguses toimub Melbourne'is raamatuaasta üritus, kus esinevad eestlased üle Austraalia. 24. septembriks on Eesti Majas kavandatud üritus, kus ERA peakomitee esimees kultuuriminister Signe Kivi annab Austraalias elavatele eestlastele üle raa-matuaasta kingituse – raamatud, mille peakomi-tee palvel annetasid Eesti Rahvusraamatukogu ja Hoiuraamatukogu. Koostöös Eesti Olümpiakomi-tee saadeti juunis Eestist teele ligi 80 eesti-keelset raamatut ning raamatuaasta meeneid. Saadetises on nii algupärast kui tõlkekirjandust, nii teatmeteoseid kui ilukirjanduse klassikat. Austraalia eestlased saavad olümpialaste abiga Eestisse ligi 30 kasti Eesti Arhiivi materjale, lisaks saadab Inno Salasoo Melbourne'ist kümme kasti näitusematerjale.

KRISTEL KIKAS

Kirjanike Maja saalis 25. septembril kell 18

Ettekanne Toomas Haugilt, kava autor ja lavastaja Heidi Sarapuu. Muusika Jorma Toots, kujundus Karmo Mende, Annely Pahman, grimm Inga Tõnissar, valgus Raivo Parrik. Mängivad Birgit Lilienthal, Andres Liivak, Aarne Mägi, Dan Põldroos, Indrek Sarapuu, Toomas Tross. Lavastust toetavad ERA Peakomitee, Eesti Kultuurkapital, Põhjamaade Ministrite Nõukogu Infobüroo, Õpetajate Maja, Eesti Kirjanike Liit. Piletite eelmüük Kirjanike Majas. Info 627 6410.

T E A T E R

RAHVUSOOPER ESTONIA

R, 22. IX kl. 19 J. Offenbachi operett "Ilus Helena". Dirigent Endel Nõgene. Peaosades Pirjo Levandi, Aare Saal, Tarmo Sild jt.

L, 23. IX kl. 12 Olav Ehala lastemuusikal "Nukitsamees". Dirigent Elmo Tiisvald. Peaosades Joonas Veelma, Margit Saulep, Mati Vaikmaa.

L, 23. IX kl. 19 M. Raveli ja G. Bizet'i lühiballetid "Daphnis ja Chloë", "Carmen". Dirigent Jüri Alperten. Peaosades Marina Tširkova ja Vladimir Arhangelski, Kaie Kõrb ja Viesturs Jansons.

P, 24. IX kl. 19 M. Murdmaa ballett "Tuleingel", A. Skrijabini muusikale. Peaosades Kaie Kõrb ja Viesturs Jansons. Soodushind pensionäridele ja õpilastele (50%).

P, 24. IX kl. 19 Estonia Sümfooniaorkestri kontsert Tartu Vanemuise kontserdimajas. Dirigent Paul Mägi. Esitamisele tuleb W.A. Mozarti "Concertantes Quartett" KV 9 ja G. Mahleri Sümfoonia nr. 5.

N, 28. IX kl. 19 R. Štšedrini ballett "Anna Karenina". Dirigent Jüri Alperten. Peaosades Kaie Kõrb ja Edvardas Smalakys (Leedu).

R, 29. IX kl. 19 J. Styme'i muusikal "Sugar". Dirigent Norman-Ilis Reintamm. Peaosades Tiit Laur, Tõnu Kilgas, Sepo Seeman.

L, 30. IX kl. 19 "Daphnis ja Chloë" ja "Carmen". Dirigent Jüri Alperten. Peaosades Marina Tširkova ja Vladimir Arhangelski, Kaie Kõrb ja Viesturs Jansons.

Estonia kassad on lahti iga päev kl. 12 – 19. Tel. 626 0215, 626 0214. Faks 626 0246, e-post: eve@opera.ee Info mängukava kohta http://info@opera.ee

EESTI DRAAMATEATER

80. HOOAJA AVAETENDUSED

R, 22. IX kl. 19 "Zorbas" suures saalis; kl. 19 Jaan Krusvalli näidend "Mälestused. Ainult ei tea mildest". Esietendus väikes saalis. Lav. Mikk Mikiver.

L, 23. IX kl. 19 "Zorbas";

Kl. 19 Joseph Kesselringi komöödia "Pihlakavein" väikes saalis. Lav. Roman Baskin. Peaosades Ita Ever, Ülle Ulla või Kersti Kreismann.

P, 24. IX kl. 18 "Zorbas";

kl. 18 "Mälestused. Ainult ei tea mildest" väikes saalis.

T, 26. IX kl. 19 Joseph Kesselringi komöödia "Igaühele oma". Lav. Ain Prosa.

kl. 19 "Mälestused. Ainult ei tea mildest" väikes saalis.

K, 27. IX kl. 19 "Igaühele oma";

kl. 19 Yasmina Reza komöödia "Kunst" Vastseliina rahvama-

jas. Lav. Hendrik Toompere juu.

N, 28. IX kl. 19 "Kuu aega maal" Fomenko Teater suures saalis;

kl. 19 "Pihlakavein" väikes saalis.

R, 29. IX kl. 19 "Papagoide päevad" väikes saalis. Autor-

lavastaja Andrus Kivirähk.

L, 30. IX kl. 19 "Tanja-Tanja". Fomenko teater suures saalis;

kl. 19 Mihkel Ulmani komöödia "Teekond kappi" väikes saalis.

Lav. Hendrik Toompere juu.;

kl. 19 "Kunst" Rakvere teatris.

Eesti Draamateatri kassa on lahti iga päev kl. 9 – 19, info ja piletitellimine tel. 644 3378.

TALLINNA LINNATEATER

R, 22. IX kl. 18 Johann Wolfgang Goethe "Clavigo" Taevalaval. Lav. Andrea Moses. Esietendus.

L, 23. IX kl. 18 "Clavigo" Taevalaval, Piletid 125 krooni.

Kl. 18 J. Tätt "Sild" väikes saalis. Lav. J. Rohumaa. Piletid 125 krooni.

P, 24. IX kl. 18 "Clavigo" Taevalaval. Piletid 125 krooni.

Kl. 18 "Sild" väikes saalis. Piletid 125 krooni.

E, 25. IX kl. 18 J. Tätt "Ristumine peateega" väikes saalis. Lav. J. Tätt. Piletid 125 krooni. NB! ISIC kaardiga soodustus.

Kl. 18 F. Dostojevski "Kuritöö ja karistus" Põrgulaval. Lav. E. Nüganen. Piletid 140 krooni.

T, 26. IX kl. 18 W. Shakespeari "Hamlet" Taevalaval. Lav. E. Nüganen. Piletid 140 krooni.

K, 27. IX kl. 18 "Hamlet" Taevalaval. Reserveeritud.

N, 28. IX kl. 18 H. Pinteri "Kojutulek" väikes saalis. Lav. Andres Noormets. Piletid 125 krooni.

Kl. 18 "Kuritöö ja karistus". Reserveeritud.

R, 29. IX kl. 18 "Clavigo" Taevalaval. Piletid 125 krooni.

Kl. 18 A. Strindbergi "Preili Julie". Lav. Aleksandr Galibin, Peterburi teater Baltiiski Dom.

L, 30. IX kl. 11 E. Uspenski "Onu Teodor, kass ja koer" väikes saalis. Lav. P. Tammeaar. Piletid 50 krooni.

Kl. 18 "Clavigo" Taevalaval. Piletid 125 krooni.

Kl. 18 "Sild" väikes saalis. Piletid 125 krooni.

"Clavigo" on Tallinna Linnateatri ja Tallinna Saksa Kultuuri-instituudi/Goethe Instituudi koostööprojekt. See on 1774.

aastal väga ajakohasena mõjunud brutaalne lugu edust, kadedusest, pahatahtlikkusest, haavatud tunnetest ja hoolimatust enesekesksest põlises avalikus elus. Piletikassa (Lai 21, tel. 665 0800) on avatud E – R kl. 9 – 18 ja L kl. 10 – 18.

VANALINNASTUUDIO

R, 22. IX kl. 19 A. Ostrovski "Mets" Haljala kultuurimajas. Lav. Eino Baskin.

T, 29. IX kl. 19.30 Prit Amla kuplee-kabaree "Taksoga Pariisi" Pärnu sanatooriumi Tervis klubis. Lav. Kaarel Kilvet.

Kunstnik Hardi Volmer. Muusika Olav Ehala ja Tõnu Raadik.

Mängivad Liia Kanemägi, Haidle Männamae, Peeter Kaljumäe, Raivo Mets, Toomas Tross.

Info E – R kl. 10 – 14, tel. 0 660 4500. Piletid müügil kohtadel.

THEATRUM

K, 27. IX kl. 19 ja N, 28. IX kl. 21 EHI teatri õppetooli diplomitöö Molière'i "Tartuffe". Lavastaja Lembit Peterson.

Etendused toimuvad Theatrumi saalis (Vene tn. 14).

Piletid Tallinna kaubamaja piletikeskuses (tel. 640 0337) ja tund enne etenduse algust kohapeal. Info ja broneerimine

tel. 644 6889, theatrum@theatrum.ee, http://www.theatrum.ee. Hinnad 40 krooni (õpilased, tudengid, pensionärid)

ja 70 krooni.

VON KRAHLI TEATER

P, 24. IX kl. 15 Peda Balleti Pühapäev.

L, 28. IX kl. 19.28.nda klubi avakoosolek.

Piletib müügil Von Krahli teatri kassas ja kaubamaja piletikeskuses.

EESTI RIIKLIK NUKUTEATER

L, 23. IX kl. Friedrich Karl Waechteri "Prints Hamlet".

P, 24. IX kl. 12 Eno Raua "Sipsik".

Kl. 15 rännak treppidel "Haldjöö" ovaalsali trepiallis.

T, 26. IX kl. 11 "Viipala".

K, 27. IX kl. 11 rännak treppidel "Haldjöö" ovaalsali trepiallis.

L, 30. IX kl. 12 Peeter Sauteri "Vares Villem". Esietendus lastele! Teekond maailma otsa ja tagasi.

Kassa (Lai tn. 1) on lahti T – R kl. 10 – 17.30, L ja P kl. 11 – 14 ja üks tund enne õhtuse etenduse algust. Info ja tellimused tel. 641 1617 (kassa) e-post: nuku@teleport.ee

Piletid müügil ka piletillevis ja kaubamaja piletikeskuses.

Nukuteatri kava internetis http://www.weekend.ee

VAT TEATER

R, 22. IX kl. 14, 15, 16 ja 17

P, 24. IX kl. 13, 14, 15 ja 16 Mustpeade Majas (Pikk 26) liikuv etendus "Mustpeade vennaskonna ajaloost. Jalutuskäik Püha Mauritiuse maailma".

Piletid müügil Mustpeade Majas (Pikk 26). Info tel. 6450 959. Meile saab helistada E – R kl. 10 – 15, tel. 6450 959 ja 630 72 72 või kirjutada e-post: vat@vatteater.ee

VENE DRAAMATEATER

R, 22. IX kl. 19 M. Frayni "Lavalised segadused". Lav. Aleksandr Issakov (Peterburi). Esietendus.

L, 23. IX kl. 18 "Lavalised segadused".

P, 24. IX kl. 18 F. Dostojevski "Idioot". Peaosades Larissa Savankova, Aleksandr Ivaškevits, Eduard Toman.

T, 26. IX kl. 18 D. Fonvizini "Äbarik" Peeglisalis. Lav. Svetlana Krassmann.

Rahvusvaheline teatritefestival "Baltiiski Dom 2000"

N, 28. IX kl. 19 N. Koljaja "Lavatagune romaan". Peterburi teatri Baltiiski Dom etendus.

R, 29. IX kl. 19 "Lavatagune romaan".

L, 30. IX kl. 19 Y. Reza "Kunst" Peterburi G. Tovstonogovi nim. BDT teatri etendus.

Teatri kassa (Vabaduse u. tel. 641 8246, 6443716, 644 8462) E – R kl. 12 – 19, L – P kl. 11 – 18; piletillevis punktides ja kaubamaja piletillevikeskuses (Gonsiori 2, tel. 640 0337).

VANEMUISE TEATER

Suures majas

R, 22. IX kl. 19 I. Kálmáni operett "Montmartre'i kannike".

L, 23. IX kl. 18 L. Tolstoi "Sõda ja rahu". M. Mikiveri lavaversioon samanimelisel teostel.

P, 24. IX kl. 18 S. Prokofjevi ballett "Tuhkatriinu". Esietendus!

T, 26. IX kl. 19 H. Raudsepa komöödia "Mikumärdi". EMA lavakunstikooli XIX lennu etendus.

K, 27. IX kl. 17 "Mikumärdi". Soodushinnaga!

N, 28. IX kl. 18 S. Prokofjevi ballett "Tuhkatriinu". Kl. 19 Vanemuise 130. juubeli piduõhtu.

Kassa E – L kl. 10 – 19, P. tund enne etendust. tel. 07434 059.

Väikes majas

R, 22. IX kl. 19 P. Marberi "Ohtlik lähedus".

L, 23. IX kl. 19 M. McDonaghi "Mägede iluduskuninganna".

T, 26. IX kl. 18 C. White, M. Kasterpalu lastenäidend "Charlotte koob võrku".

K, 27. IX kl. 19 "Mägede iluduskuninganna".

N, 28. IX kl. 19 J. B. Molière'i komöödia "Ihnur" (EMA Lavakunstikooli XIX lennu etendus).

Kassa T – L kl. 12 – 19, E, P. tund enne etendust, tel. 430 785.

KÜLAUSETENDUSED

E, 25. IX kl. 19 "Mikumärdi" Eesti Draamateatris.

Kassa avatud T – L kl. 12 – 19, E, P. tund enne etendust, tel. 430 785. Piletid hinnaga 40 – 80 krooni; esietendused 80 – 120 krooni ja lasteetendused 15 – 40 krooni. Piletid on võimalik osta ja broneerida Vanemuise kassadest, piletimüügikeskusest (Rüütli tn. 2, Tartu) ja piletillevis keskustest Tallinnas, Pärnas ja Kuressaares. Kodulehekülj internetis aadressil http://www.vanemuine.ee

RAKVERE TEATER

R, 22. IX kl. 19 Tennessee Williamsi "Iguaani õõ". Lav. Urmas Lennuk.

R, 22. IX kl. 19 Jaroslav Hašeki "Vahva sõdur Švejik" Otepää kultuurikeskuses. Lav. Ain Prosa.

P, 24. IX kl. 13 Astrid Lindgreni "Meisterdetektiiv Blomkvist". Lav. Üllar Saaremäe.

T, 26. IX kl. 19 Carson McCullersi, Edward Albee "Kurva kohviku ballaad" väikes saalis. Lav. Katri Kaasik-Aaslav.

K, 27. IX kl. 19 Charles Laurence'i "Minu armas paksuke" Väandra kultuurimajas. Rühmatöö.

K, 27. IX kl. 19 Boguslaw Schaefferi "Kvartett neljale näitlejale" suurel laval. Lav. Andres Lepik.

N, 28. IX kl. 19 Aleksis Kivi "Nõmmekingsepad". Lav. Ingo Normet.

R, 29. IX kl. 13 "Meisterdetektiiv Blomkvist" Jõgeva kultuurimajas.

R, 29. IX kl. 19 Akos Kertész "Lesed" Jõgeva kultuurimajas. Lav. Eli Neuhaus.

Piletite tellimine stantsionaari etendustele Rakvere teatri kassast E – R kl. 10 – 16 tel. 032 24 616 ja tund enne etendust. Gruppidele ja pensionäridele hinnasoodustus.

Üksikmüük ostukeskuse Isenurme joogiosakonnas. Õibimine teatri pansionaadis tel. 032 24 618. Väljasõiduetenduste piletid müügil etenduse paigas.

VILJANDI UGALA

T, 26. IX kl. 19 Ivan Turgenevi "Kuu aega maal". Lavastaja Sergei Ženovatš. Ainult ühel õhtul Ugala maailmakuulus Moskva teater "Pjotr Fomenko Meistriklass". Piletid 150 ja 250 krooni. Piletid müügil Ugala, Vanemuises, Pärnu Endla kassas. Kohtade arv piiratud!

R, 29. IX kl. 19 Antti Tuuri "Novembri lõpp". Esietendus väikes saalis. Lavastaja Ingomar Vilmar. Viljandi kultuurikolledži teatrikateedri III lennu etendus.

L, 30. IX kl. 19 Bernard Shaw "Pygmalion". Esietendus suures saalis. Lavastaja Katri Kaasik-Aaslav (külastisena). Peaosades Merle Palmiste (külastisena Eesti Draamateatrist), Tõnu Tepandi, Margus Vaher, teistes osades Leila Säälik, Luule Komissarov, Vilma Luik, Kaili Näre, Talvo Pabut, Martin Algas, Tarvo Vridolin.

L, 30. IX kl. 19 "Novembri lõpp" väikes saalis.

Soodustused pensionäridele, õpilastele ja gruppidele (alates 20st inimesest) 20% täispilethinnast. ISIC ja ITIC keardiga

30% soodustust. Teatri piletikassa avatud E – L kl. 12 – 19. Pühapäeval üks tund enne etenduse algust. Piletimüük Viljandi Centrumi, Elise, Maksimarket kaubanduskeskustes.

K O N T S E R T

EESTI KONTSERT

R, 22. IX kl. 19 Niguliste kirikus GREGORIAANI KORAAL JA VARAPOLÜFOONIA. EESTI RAHVUSMEESKOOR. Dirigent Jaan-Eik Tulve

L, 23. IX kl. 19 Estonia kontserdisaalis "Sümfooniaorkestreid maailmast III". LÄTI RAHVUSLIK SÜMFOONIAORKESTER. Solistid Ilze Urbane (hüüd), Normunds Sne (oboe), Reinis Burkins (tagott), Viesturs Vardaunis (met-sasarv). Dirigent Terje Mikkelsen (Norra). Kavas Kalsonsi Kontsert orkestrile (esietekanne) Mozarti "Sinfonia Concertante" KV 297B, Mahleri Sümfoonia nr. 1.

K, 27. IX kl. 19 Estonia kontserdisaalis festival "Orient" esitlbe: RAJASTHANI RAHVATANTSUANSAMBEL koostöös India Suursaatkonnaga Helsingis, EV Välisministeeriumiga ja Tolaram Balti Grupiga.

E, 25. IX kl. 19 Estonia kontserdisaalis,

N, 28. IX kl. 19 Vanemuise kontserdimajas "DIALOOGID ISEENDAGA". REVAL ENSEMBLE. Neeme Punder (hüüd), Toomas Vavilov (klarnet, bassklarnet), Aare Tammesalu (tsello), Lea Leiten (klaver). Kavas Mägi, Tamberg, Sumera klassikast ja esietekandele. Mida on aeg loomingu ja loojates muutnud? Sellele küsimusele saavani heliloojad ise kui muusikasõbrad vastuse täna sel kontserdil.

N, 28. IX kl. 19 Estonia kontserdisaalis "Sümfooniaorkestreid maailmast IV". WIENER CONCERT-VEREIN, VIINI SÜMFOONIKUTE KAMMERORKESTER. Solist Michael Roll (klaver). Dirigent Christian Simson. Kavas Haydini Sümfoonia D-duur Hob. 1:53, Mozarti Klaverikontsart G-duur KV 453, Schlee "Uus teos" (esietekanne), Schuberti Sümfoonia nr. 5 B-duur D 485.

R, 29. IX kl. 12 Estonia kontserdisaalis "Lõunamuusika I". EESTI RIIKLIK SÜMFOONIAORKESTER. Solist Aleksei Ljubimov (klaver). Dirigent Nikolai Alekseev. Kavas Beethoven, Mozart.

R, 29. IX kl. 19 Estonia kontserdisaalis EESTI RIIKLIK SÜMFOONIAORKESTER. Solist Aleksei Ljubimov (klaver). Dirigent Nikolai Alekseev. Kavas Beethoven, Mozart.

L, 30. IX kl. 16 Varavatornis "FESTA A BALLO". HORTUS MUSICUS. Kunstiline juht Andres Mustonen.

L, 30. IX kl. 18.30 Pärnu Agape keskuses "TUNGLAHOIDJA". TORMIS – 70. EESTI RAHVUSMEESKOOR. Dirigent Ants Soots.

Eesti Kontserdi piletikeskus on lahti E – R kl. 12 – 19, L kl. 12 – 17, P. on piletid müügil tund enne kontserdi algust. Info tel. 614 7760, faks 614 7769 ja e-post: info@concert.ee

EESTI FILHARMOONIA KAMMERKOOR

TALLINNA KAMMERORKESTER

P, 24. IX kl. 19 Tallinna Piiskoplikus Toomkirikus A. Pärdi "Te Deum", J. S. Bach'i "Magnificat". Dirigent Tõnu Kaljuste. Piletid hinnaga 100 ja 50 krooni müügil Eesti Kontserdi kassas, kaubamaja piletikeskuses ning üks tund enne kontserdi algust kohapeal.

EESTI FILHARMOONIA KAMMERKOOR

TALLINNA KAMMERORKESTER

P, 24. IX kl. 19 Tallinna Piiskoplikus Toomkirikus A. Pärdi "Te Deum", J. S. Bach'i "Magnificat". Dirigent Tõnu Kaljuste. Piletid hinnaga 100 ja 50 krooni müügil Eesti Kontserdi kassas, kaubamaja piletikeskuses ning üks tund enne kontserdi algust kohapeal.

EESTI FILHARMOONIA KAMMERKOOR

TALLINNA KAMMERORKESTER

P, 24. IX kl. 19 Tallinna Piiskoplikus Toomkirikus A. Pärdi "Te Deum", J. S. Bach'i "Magnificat". Dirigent Tõnu Kaljuste. Piletid hinnaga 100 ja 50 krooni müügil Eesti Kontserdi kassas, kaubamaja piletikeskuses ning üks tund enne kontserdi algust kohapeal.

EESTI FILHARMOONIA KAMMERKOOR

TALLINNA KAMMERORKESTER

P, 24. IX kl. 19 Tallinna Piiskoplikus Toomkirikus A. Pärdi "Te Deum", J. S. Bach'i "Magnificat". Dirigent Tõnu Kaljuste. Piletid hinnaga 100 ja 50 krooni müügil Eesti Kontserdi kassas, kaubamaja piletikeskuses ning üks tund enne kontserdi algust kohapeal.

EESTI FILHARMOONIA KAMMERKOOR

TALLINNA KAMMERORKESTER

P, 24. IX kl. 19 Tallinna Piiskoplikus Toomkirikus A. Pärdi "Te Deum", J. S. Bach'i "Magnificat". Dirigent Tõnu Kaljuste. Piletid hinnaga 100 ja 50 krooni müügil Eesti Kontserdi kassas, kaubamaja piletikeskuses ning üks tund enne kontserdi algust kohapeal.

EESTI FILHARMOONIA KAMMERKOOR

TALLINNA KAMMERORKESTER

P, 24. IX kl. 19 Tallinna Piiskoplikus Toomkirikus A. Pärdi "Te Deum", J. S. Bach'i "Magnificat". Dirigent Tõnu Kaljuste. Piletid hinnaga 100 ja 50 krooni müügil Eesti Kontserdi kassas, kaubamaja piletikeskuses ning üks tund enne kontserdi algust kohapeal.

EESTI FILHARMOONIA KAMMERKOOR

TALLINNA KAMMERORKESTER

P, 24. IX kl. 19 Tallinna Piiskoplikus Toomkirikus A. Pärdi "Te Deum", J. S. Bach'i "Magnificat". Dirigent Tõnu Kaljuste. Piletid hinnaga 100 ja 50 krooni müügil Eesti Kontserdi kassas, kaubamaja piletikeskuses ning üks tund enne kontserdi algust kohapeal.

EESTI FILHARMOONIA KAMMERKOOR

TALLINNA KAMMERORKESTER

P, 24. IX kl. 19 Tallinna Piiskoplikus Toomkirikus A. Pärdi "Te Deum", J. S. Bach'i "Magnificat". Dirigent Tõnu Kaljuste. Piletid hinnaga 100 ja 50 krooni müügil Eesti Kontserdi kassas, kaubamaja piletikeskuses ning üks tund enne kontserdi algust kohapeal.

EESTI FILHARMOONIA KAMMERKOOR

FILM

AS SÖPRUS LTD

22. – 28. september

Kl. 13.30 (pilet 40 krooni), kl. 16 (pilet 50 krooni), kl. 18.30 (pilet 60 krooni), kl. 21 (pilet 70 krooni) "Preester, rabi ja blondiin", Touchstone Pictures, 2000. Vaimukas romantiline komöödia. Kiusatus ei hüüa tules. Patt on popp. Lavastaja Edward Norton. Nimiosades Ben Stiller, Jenna Elfman ja Edward Norton. Dolby digitaalhel. Kinol on õigus teha mängukavas muudatusi. Neljapäeviti esimesel seansil piletid 20 krooni, pensionäridele 6 krooni. Tel. 644 1919, GSM 256 620 726, faks 644 2389.

KINOMAJA FILMID

R, 22. IX kl. 17 ja 19 esilinastus "Asjatu armuvaev" ("Love's Labour's Lost", Prantsusmaa-Inglismaa-USA, 2000). Rež. Kenneth Branagh. Osades Alicia Silverstone, Kenneth Branagh, Alessandro Nivola, Natasha McElhone jt.). Klassikalise Shakespeare'i loo kaasaegne variant, filmitud 1930 aastate stiilis muusikalina. Pikkus 1'40". Kl. 21 EÜL korraldusel lühifilm "Macbeth" (2000). Rež. A. Tammiksaar, A. Maimik, kommenteerib psühholoog Jüri Uljas. Diskussioon. Pileti hind 19 kr. L, 23. IX kl. 17 ja 19 "Asjatu armuvaev". Pikkus 1'40". Kl. 21 EÜL korraldusel "Pigilinnud" (1998, rež. T. Lepik). Kommenteerib psühholoog Jüri Uljas. Diskussioon. Pileti hind 19 kr. P, 24. IX kl. 17, 19 ja 21 "Asjatu armuvaev". Pikkus 1'40". E, 25. IX kl. 15 Mihhail Dorovatovski mälestusõhtu. "Eesti Kroonika" nr. 8/1989, rež. M. Dorovatovski. "Õhtust hommikuni", 1962, rež. L. Laius, op. M. Dorovatovski. "See on hirmus", 1985, rež. M. Dorovatovski. Sisepääs Kinoliidu liikmetele ja kutsega külalistele. Kl. 17, 19 ja 21 "Asjatu armuvaev". Pikkus 1'40". 26. IX – 27. IX kl. 17, 19 ja 21 "Asjatu armuvaev". Pikkus 1'40". N, 28. IX kl. 17 ja 21 "Asjatu armuvaev". Pikkus 1'40". Kl. 19 OK arvutite sünnipäevaks nukufilm "Samuel internetis", 2000, rež. R. Unt. Pikkus 28". Sisepääs kutsega. 29. IX – 1. X kl. 17, 19 ja 21 "Asjatu armuvaev". Pikkus 1'40".

Tallinna Kunstikool
TALLINN ART SCHOOL

Tallinna Kunstikool (Kevade 4)
kutsub kõiki
endisi õpetajaid ja vilistlasi
30. septembril kl. 16
kooli 25. aastapäeva
pidustustele.
Olete oodatud!

SIRBI

REKLAAMIHINNAD:
REKLAAMIHINNAD FIRMADELE,
ASUTUSTELE JA ETTEVÕTETELE:
1 lehekülge (260 x 350) 4000 kr.,
lisandub kaibemaks 18%
1/2 lehekülge (260 x 175 või 127,5 x 350)
2000 kr., + 18%
1/4 lehekülge (127,5 x 175 või 260 x 84)
1000 kr., + 18%
1/4 lehekülge ja väiksema pinnaga reklaami
juures võtta arvesse veeru laius.

1 cm² REKLAAMI HIND (SISALDAB 18 %):
kujundatud reklaam 4 krooni,
toimetuse kujundatud reklaam 6 krooni.
teatrite, muuseumide, kontsertide
reklaam kassis 3 krooni
teatrite, kontsertide ja muuseumide
jooksev reklaam 2 krooni
Galeriide, kunstinaütuste reklaam (5x5) 60
krooni. Leinakulutus või õnnitlus 100 kr.

KORDUVKUULUTUS SAMA TEKSTIGA
25 % ODAVAM.

TALLINNA BOTAANIKAAIA
PALMIMAJA
Tallinn, Kloostrimetsa tee 52

Silvia Vislapi TÖÖDE NÄITUS
kuni 24. IX.
Alatse 25. IX Albert Anni
MAALID.

Avamise päeval botaanikaade
näituse külastajatele tasuta.

Tartu, Baeri 2

Kalle Mülleri "KAOTATUD
TIIBET" kuni 5. X.
Avatud E – R kl. 11 – 18,
L kl. 10 – 15. Raamimistööd.

Tallinn, Raekoja plats 14
Mats Õuna pliatsijoonistused
"BEST BEFORE 36"
kuni 30. IX.

Avatud E – P kl. 11 – 21.
Tel. 644 2758.

HAABERSTI
SOTSIAALKESKUS
Tallinn, Õismäe tee 24

Käsitööringide 10. aastapäeva
SÜGISNÄITUS
kuni 25. IX.

Avatud tööpäeviti kl. 9 – 16,
23 ja 24. IX kl. 12 – 16.
Tel. 657 9872.

PÄRNU AGAPE KESKUS
Pärnu, Männi 2

TARTU HARRASTUS-
KUNSTNIKE STUUDIO
ÜHISNÄITUS.

Avatud tööpäeviti
kl. 10 – 17.

PÄRNU
MUUSEUM
Pärnu, Rüütli 53

"VALVEL! ASENTOL! ACHTUNG!"
Kaitsevääst Eesti Leegioni
1939 – 1945. Mundrid, relvad,
varustus kuni 3. III 2001. a.
Püsiekspositsioon.
Avatud K – P kl. 10 – 18.
Tel. 044 434 64.

HAAPSALU
LINNAGALERII
Haapsalu, Posti 3

Peeter Rudaši isiknäitus
"LAUGU KLAASIKODA"
kuni 1. X.
Avatud K – P kl. 12 – 18,
L kl. 11 – 15.
<http://galerii.kultuuriinfo.ee>

Reedel, 22. septembril kl. 18
kammersaalis
kaasaegse muusika
ansambel SoNoR
(Aserbaidžaan).

Neljapäeval, 28. septembril kl. 18
kammersaalis
klaveriduo Francis Phan-Thanh,
Jun Horikawa Phan-Thanh (Prantsusmaa).

Kavas Debussy, Ravel, Brahms, Satie, Messiaen

Pärimuskultuuri auhind

Eesti Rahvuslik Folkloorinõukogu kuulutab välja
pärimuskultuuri auhinna kandidaatide esitamise.

Auhind antakse isikule või isikute grupile sihipärase ja tulemusliku tegevuse
eest folklooripärandi järjepidevuse hoidmisel ja edasikandmisel tulevastele
põlvadele elava paikkondliku traditsioonina või sekundaartraditsioonina selle
erinevates vormides. Kandidaatide esitamisel lähtuda nende loomingilisest,
pedagoogilisest, populariseerivast või organisatoorsest tegevusest.
Pärimuskultuuri auhinna rahaline väärtus on 10 000 krooni.

Auhinnakandidaate võivad esitada kõik pärimuskultuuriga seotud organisat-
sioonid ja üksikisikud. Vabas vormis esitatud kirjalikud esildised peaksid
sisaldama ülevaate kandidaadi folkloorialasest tegevusest Eesti taas-
isesesvuse perioodil ja põhjenduse auhinna määramiseks. Esildisi võetakse
vastu 1. novembrini aadressil Eesti Rahvuslik Folkloorinõukogu, Suur-Karja
23, 10148 Tallinn.

Pärimuskultuuri auhinna nominendid avalikustatakse 16. novembril, mil
kuulutati välja Eesti iseseisvusdeklaratsioon ja asutati Eesti Folkloori Selts.
Pärimuskultuuri auhinna ekspertkomisjon. Info tel. 644 2927.

KUKU

Tallinnas 100,7 Mhz
Järvamaal 100,5 Mhz
Mulgimaal 100,8 Mhz
Haapsalus 100,9 Mhz
Tartumaal 101,2 Mhz
Otepääl 102,4 Mhz
Niitväljal 102,7 Mhz

RAADIO
MÕTLEVALE INIMESELE

► SOOME INSTITUUT Harju 1, 10146 Tallinn, tel. 631 3917,
faks 631 3952, e-post: maimu.berg@finst.ee, <http://finst.ee>. Instituut on lahti
kolmapäeviti kl. 10 – 18, teistel tööpäevadel kl. 10 – 16. Soome Instituudi raa-
matukogus saavad õpilased ja üliõpilased kasutada interneti, tutvuda meie CD-
ROMidega. Internetipunkt on lahti tööpäeviti kella 13 – 16.

► SOOME INSTITUUT Vanemuise 19, 51014 Tartu, tel. 07 427 319,
faks 427 097, e-post: soome@ilmamaa.ee, <http://www.finst.ee>

Tartu osakonnas on võimalik saada reisiinfot Soome sõiduks, tutvuda õppimisvõi-
malustega Soomes, surfida Soome www-des, laenutada raamatuid, videosid ja
muusikat, vaadata Soome TVd ning küsida kõike Soome kohta! Instituut on lahti
E – R kl. 10 – 16, K kl. 10 – 18.

► BRITI NÕUKOGU Vana-Posti 7, 10146 Tallinn, tel. 631 4010, faks 6313
111, e-post: british.council@britishcouncil.ee, <http://www.britishcouncil.org.ee>

► PÕHJAMAADE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO Lai 29 11, 10133
Tallinn, tel. 6273 100, faks 627 3110, e-post: info@nmr.ee,
<http://www.nmr.ee>

► PÕHJAMAADE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO Raekoja plats 8, Tartu,
tel. 07 433 944, faks 07 441 241, e-post: madis@nmr.ee

► UNGARI INSTITUUT Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn, tel. 644 0817
e-post: uke@eki.ee, <http://www.suri.ee/uke>

► PRANTSUSE KULTUURIKESKUS Kuninga 4, 10146 Tallinn, tel. 644 9505,
faks 631 3008, e-post: estfra@teleport.ee, <http://www.teleport.ee/estfra>

► TALLINNA SAKSA KULTUURIINSTITUUT/GOETHE INSTITUUT Suurtüki 4b,
Tallinn, tel. 627 6960 ja faks 627 6962 e-post: dkigi@goethe.ee
Lisainformatsioon (saksa ja eesti keeles) kõigi ürituste kohta
<http://www.goethe.de/ne/tal>.

R, 22. IX Goethe "Calvigo" esietendus Tallinna Linnateatris. Lav. Andrea Moses.
Kunstnik Jan Pappelbaum.

Kuni 22. X fotonäitus "Teater 99" Tallinna Linnateatris.
Kuni 8. X Paula Modersohn-Beckeri (1876 – 1906) graafika Kunstihoone galeriis.

► TARTU SAKSA KULTUURI INSTITUUT Kastani 1, Tartu,
tel./faks 07 422 639, e-post: dkitartu@kodu.ee, <http://www.dki.tartu.ee>

► AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE SAATKONNA INFOTEENISTUS Kentmanni 20,
15099 Tallinn, tel. 631 2212, faks 631 2026, e-post: vaiko@usemb.ee;
<http://www.usemb.ee> Külastamine eelneval kokkuleppel.

► TAANI KULTUURI INSTITUUT Vene 14, 10123 Tallinn, tel. ja
faks 646 6373, e-post: taani@uninet.ee, <http://www.uninet.ee/~dki>
29. – 30. IX Taani Kultuuri Instituudi 10. aastapäeva üritused.

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

Kuni 14. I 2001 "Eesti bibliofiilne raamat" harulduste kogu
näitusesaalis;

kuni 30. IX Kärt Summataveti isiknäitus "Lapsepõlv ja tüdrukuiga" peanäitusesaalis;
kuni 25. IX Silvia Leitu akvarelle Henry Radevalli erakogust V korruse trepialgla; kuni 30. IX Kati Kerstna ja Anne Tipneri klaasobjektid "Porgandite galerii" VI korruse trepialgla; kuni 30. IX loodusfoto Venetsuealast "Hoida ja armastada" fuajees;

kuni 30. IX Fritz Küperi graafika "Metsad, veed ja rajad" VII korruse humanitaarlugemis-
saalis;

kuni 21. X näitus "Bernard Kangro – 90" VII korruse reaallugemissaalis;
Enn Johannese isiknäitus "Sada pada + üks" raamatukogu siseõues.

Raamatukogu on lahti E – R kl. 10 – 20, L kl. 11 – 18.

Merelaulude võistlus

Saaremaa Muusikahariduse Sihtasutus korraldab koostöös Saare maavalitsusega
tänavu juba neljandat korda merelaulude võistluse "Vesikaare tuul".

Võistlusel on kaks vooru:

esimese vooru kolm kontserti toimuvad 10. ja 11. novembril Saaremaal.

10. novembril kell 19 on Orissaare kultuurimajas uute merelaulude esitus ja
reklaamiõhtu sponsoritele (ilma žüriita).

11. novembril kell 15 võistluskontsert ansambritele Kuressaares,
kell 19 originaalloomingu võistluskontsert.

Esitav repertuaar peab kajastama mereteemat, žanripiiranguid sellel võistlusel ei tehta.
Info, võistluse juhendid ja eelregistreerimine 27. oktoobrini Kohtu 1 Kuressaare 93812 Ludmilla Toon.
Tel. 045 24 366; GSM 051 30 789, e-post: milli.kontsert@tt.ee

Väike-Karja 12

"PÄIKESELINE CHAGALL"
kuni 23. IX.
Alates 25. IX

Raoul Kurvitz.

Avatud T – R kl. 11 – 18,
L kl. 11 – 16. Tel. 627 0161,
e-post: galerii@vaal.ee;
http://www.vaal.ee

HANSAPANGA KUNSTISAAL
Tallinn, Liivalaia 12

Ado Lille MAALID
"LAAVA JA TUHK" kuni 15. X.

Avatud E – R kl. 9 – 17,
L kl. 11 – 16.

Tallinn, Vabaduse väljak 8
"SCRIPTA MANENT II"
kuni 22. X.

KUNSTIHOONE GALERII
Tallinn, Vabaduse väljak 6
"PAULA MODERSOHN-BECKER
JA TEISED WORPSWEDE KUNST-
NIKUD 1895 – 1906" kuni 8. X.

Tallinn, Harju 13
Rosita Raud "PALGED"
kuni 1. X.

Avatud K – E kl. 12 – 18.

EESTI KUNSTIMUUSEUM
RÜÜTELKONNA HOONE (Kiriku plats 1)
Tiit Pääsuke "AINULT MAALID" kuni 5. XI.
Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane R ja L tasuta. Info tel. 644 9139.

TARBEKUNSTIMUUSEUM (Lai 17)
Püsiekspositsioon "EESTI PROFESSIONAALNE TARBEKUNST".
23. IX – 22. X tehismaterjalidest ehted "SPECTACULUM". Galerii Biro (München).
Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane reede ja laupäev tasuta!
Info tel. 641 1927.

KRISTJAN RAUA MAJAMUUSEUM (Nõmmel K. Raua 8)
"PARALLEELID". KRISTJAN JA PAUL RAUD 135 AASTAT SÜNNIST
kuni 22. X.
Püsiekspositsioon Kristjan Rauda loomingust.
Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane reede ja laupäev tasuta!
Tel. 670 0023.

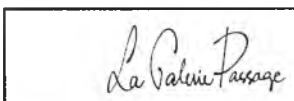
ADAMSON-ERICU MUUSEUM (Lühike jalg 3)
PÜSIEKSPOSITSIOON Adamson-Ericu loomingust;
Helga Roht Poznanski (USA) AKVARELLID kuni 24. IX.
30. IX – 12. XI Jaan Elkeni "TAGASI HYPERREAALSUSSESSE".
Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane reede ja laupäev tasuta!
Info tel. 644 5838.

MIKKELI MUUSEUM (Kadriorus Weizenbergi 28)
Johannes Mikkeli KOLLEKTSIOON (XVI – XVIII sajandi lääneeuroopa, vene, hiina kunst). XIV – XIX sajandi ikoonid.
Avatud K – P kl. 11 – 18. Info tel. 601 3430.

NIGULISTE MUUSEUM (Niguliste 3) püsiekspositsioon "VANA KUNST".
Avatud K – R kl. 10 – 18, L – P kl. 11.30 – 18, E, T suletud. Info telefonil 644 9903, 644 9911. Igal L kl. 12 muuseumi muusikatund. Igal L ja P kl. 17 ore-
limuusika pooltund. Nigulistes iga kuu viimane reede tasuta.

KADRIORU LOSS-VÄLISKUNSTIMUUSEUM (Kadriorus, Weizenbergi 37)
"XVI – XVIII SAJANDI MAALIKUNST" (madalmaade, saksa, itaalia, vene
meistrid),
"XVIII – XX SAJANDI LÄÄNEEUROOPA JA VENE TARBEKUNST NING SKULPTU-
UR".
Avatud T – P kl. 11 – 18. Igal K kl. 16 ekskursioon.
Eelregistreerimine tel. 6066 400. Pilet 40 kr., sooduspilet 35 kr.
EKMi kodulehekülge aadressil <http://www.ekm.ee>

**EESTI KUNSTIMUUSEUMI UUE HOONE EHITUSE
TOETUSEKS EESTI KUNSTIMUUSEUMI TOETUSFONDI CIRCULOS:
HANSAPANK, ARVELDUSARVE 221011918504.**

Narva mnt. 15 Aedvilja tn. poolt

PÜSIEKSPOSITSIOON.

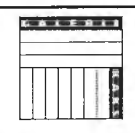
Avatud E – R kl. 9.30 – 19 ja
L kl. 9.30 – 16.
Tel. 662 3583, 662 3332.

Lühike jalg 6

TARBEKUNSTI NÄITUSMÜÜK.

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L – P kl. 10 – 17.
Tel. 631 4720.

Lühike jalg 1

TARBEKUNSTI
MÜÜGIVÄLJAPANEK.

Avatud E – L kl. 10 – 18,
P kl. 10 – 17.
Tel. 641 8308.

EESTI VABAÕHUMUUSEUM
Vabaõhumuuseumi tee 12

Territoorium ja Kolu kõrts avatud
kl. 10 – 18,
hooned kl. 10 – 17.

Tel. 654 9117.

Vabaduse v. 6
(tel. 6448 971).
Tartu mnt. 1
(tel. 661 2972)
KUJUTAVA JA TARBE-
KUNSTI SALONGIMÜÜK,
KUNSTITARVETE MÜÜK,
PILTIDE RAAMIMINE.

Tartu mnt. 1
(tel. 661 2972)
EKA nahakunstiosakonna üliõpilaste
tööde NÄITUSMÜÜK kuni 1. XI.
Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 11 – 15.

Viru 19

TARBEKUNST, ART GARAGE,
SKANKRISTALL.

Avatud E kl. 12 – 18,
T – R
kl. 10 – 18, L kl. 11 – 15.
Tel. 644 2877.

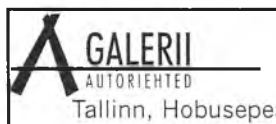
ROTERMANNI SOOLALADU, Ahtri 2
Arhitektuurimuuseumi saalis
23. IX – 29. X "EHITATUD VÕRDSUS. TÕUPROJEKTEERIMINE EESTI
XX SAJANDI ELAMUEHITUSES".
Galeriis
"WAVES – NORRA MÖÖBLIDISAIN 2000" kuni 20. X.
Keldrisaalis
Ene Kulli ja Rainer Kurmi "DRAAKONID JA SKARABEUSED" kuni 8. X.
Kunstimuuseumi saalis
Eric Soovere fotod "PÖGENEMINE LÄÄNDE" kuni 1. X.
Avatud K – R kl. 12 – 20, L ja P kl. 11 – 18.
Tasuta külastuspäevad iga kuu viimane R ja L. Tel. 6257 007.
<http://www.arhitektuurimuuseum.ee>

TARTU KUNSTIMAJAS
Tartu, Vanemuise 26
MONUMENTAALGALERIIS

Ludmilla Siimu, Jorma Toivaneni,
Marja Heiskaneni ja
Sara Toivaneni NÄITUS
kuni 12. X.

Avatud K – E kl. 12 – 18.

A GALERII
AUTORIEHTED
Tallinn, Hobusepea 8
Aknal
Tuija-Helena Markonsalo
EHTEDE kuni 27. IX.
28. IX – 18. X
Kaie Parts EHTED.
AUTORIEHETE NÄITUSMÜÜK.

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 11 – 16. Tel. 646 4101.

A. H. TAMMSAARE MUUSEUM
L. Koidula 12a
A. H. TAMMSAARE VIIMANE
KORTER JA PÜSIEKSPOSITSIOON
KIRJANIKU LOOMINGUST.

Avatud K – E kl. 11 – 18,
tel. 601 3232.

VILJANDI KUNSTISAAL
Viljandi, Vabaduse plats 6
Ilmar Andra MAALID, OON-
ISTUSED, GRAAFIKA kuni
22. IX. 30. IX – 19. X
Endel Veliste (70) FOTOD,
Evi Veliste (70)
NÄPUTÖÖD. Avatud L – N
kl. 12.30 – 17.

Rakvere, Tallinna 3

Helene Kuma
KERAAMIKA JA NIPLIS.

Avatud T – L kl. 11 – 17.
Tel. 03 225 505.

Raekoja plats 18
PÜSI-
EKSPOSITSIOON.
Olev Subbi
"7 MAALI"
kuni 24. IX.
Alates 26. IX "UUED TUULED,
UUED REEGLID". Valitud tööd
esimestest okupatsiooniaastatest.
Avatud K – P kl. 11 – 18,
R tasuta külastuspäev.
Tel. 07341 050, 07 441 080.

Tartu, Kuperjanovi 9

Püsiekspositsioon
"EESTI. MAA, RAHAVAS,
KULTUUR". "PORTSELANNUKUD".
Ülle Kuldkepi nahkehistöö
"HINGEMISI" kuni 22. X,
Tiina Rikase seinakompositsioonid
"HINGEAKEN" kuni 22. X.
22. IX – 22. X
"UDMURDI MAAILM".
Avatud K – P kl. 11 – 18, R tasuta.
Piletid õpilastele 3 kr., üliõpilastele
ja pensionäridele 8 kr.,
täiskasvanutele 10 kr.,
perepilet 15 kr.
24. IX kl. 12 – 17 MIHKLIPÄEV
Raadi mõisas.
Avatud kohvik ja müügilett.
Tel. 07 421 311,
<http://www.erm.ee>

Pärnu, Esplanaadi 10

PÜSIEKSPOSITSIOON.

III rahvusvaheline
autoportreede näitus
"MA TUNNEN END
PAREMINI" kuni 3. X.

Lahti iga päev kl. 9 – 21.
Raamatukogu, internet E – R
kl. 15 – 20, L kl. 10 – 15.

MUDARAVILAS
Pärnu, Ranna pst. 1

Ruth Huimerinna
"ROSA PERMANENTE"
kuni 30. IX.
Avatud tööpäeviti kl. 9 – 17.

[Http://www.chaplin.ee](http://www.chaplin.ee)
Tel. 044 30772.

Pärnu, Rüütli 30

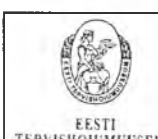
Alar Raudoja "LEONARDO
MURUD" kuni 23. IX.
27. IX – 14. X Jaan Luige ja
Juhani Järvineni SKULPTUURID
"MÄRGID". Avatud T – R
kl. 11 – 18, L kl. 11 – 17.

Tallinn, Dunkri 4

NÜÜDISKUNSTI NÄITUSMÜÜK.

Toomas Kaskmanni "NAISED JA
MERI" kuni 30. IX.
Avatud T – R kl. 10 – 18,
L kl. 10 – 16.
Tel. 644 1638.

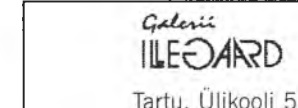
Tallinn, Lai 30
Püsinäitus
"INIMENE.
TERVIS.
PEREKOND".
Marju Bormeistri ja
Sergei Groševi tööde näitusmüük
Viimsi taastusravikeskuse toetuseks
kuni 30. IX.
Avatud T – L kl. 11 – 18,
tel. 641 1732.
[http://www.tallinn.ee/tervis-
hoiumuuseum](http://www.tallinn.ee/tervis-
hoiumuuseum)

Tartu, Jakobi 52

Liina Siibi "LASTE ALBUM".

Avatud E – R kl. 12 – 17.

Tartu, Ülikooli 5

Bruno Sõmeri AKVARELLID
kuni 30. IX.
Avatud iga päev
kl. 11 – 02.
e-post: tuku@uninet.ee,
<http://www.uninet.ee/tuku>.

VANEMUISE KONTSERDIMAJA

Sümfooniaorkestreid maailmast

21. september - 2. oktoober 2000
kell 19
Estonia kontserdisaal ja Vanemuise kontserdimaja

2 **Leedu Riiklik Sümfooniaorkester**
Dirigent Gintaras Rinkevičius
Čiurlionis, Saint-Saëns, Ravel

3 **Läti Rahvuslik Sümfooniaorkester**
Dirigent Terje Mikkelsen (Norra)
Kalsons, Mozart, Mahler

4 **Viini Sümfoonikute Kammerorkester**
Wiener Concert-Verein kell 20
Dirigent Christian Simonis
Haydn, Mozart, Schlee, Schubert

5 **Hollandi Raadio Sümfooniaorkester**
Dirigent Eri Klas
Beethoven, Loevendie, Tšaikovski

Hooaja peasponsor **RIKE** **Postimees**

Hooaja sponsor **OLEREX** **Eesti Raadio**

Eesti Kontserdi piletikeskus
Estonia pst 4
Kassa avatud E-R 12-19, L 12-17
P tund enne kontserti
tel: 614 7760, faks: 614 7769

Vanemuise kontserdimaja piletikeskus
Vanemuise 6
Kassa avatud E-L 12-19
P tund enne kontserti
tel: (07) 442 272, faks: (07) 442 253

KÜLALISETENDUSED EESTIS

Maailmakuulus
Moskva teater

Pjotr Fomenko Meistriklass

T, 26. septembril kl. 19 Ugalas
N, 28. septembril kl. 19

Eesti Draamateatris

Ivan Turgenevi
"Kuu aega maal"
lavastaja Sergei Zenovats.

L, 30. septembril kl. 19 ja
P, 1. oktoobril kl. 19 Eesti Draamateatris
Olja Muhhina "Tanja-Tanja"
lavastaja Pjotr Fomenko.

Piletid müügil teatri kassades ja
Tallinna kaubamaja piletikeskuses.

Info tel. 055 17215.

Kõik Pjotr Fomenko Meistriklassi
etendused on saanud rahvusvaheliseks
teatri- ja meediasündmuseks.

Tartu Kunstnike Liit

Ootame

sooviavaldusi

TARTU KUNSTIMAJA GALERIIS ja MONUMENTAALGALERIIS
näituste korraldamiseks 2001. aastal.

Vajalikud on vabas vormis avaldus, CV ja projekti kirjeldus, ära tuleks märkida ka näituse sobiv aeg.

Avaldused saata aadressil Katrin Roots, Tartu Kunstnike Liit, Vanemuise 26, 51003

Tartu või e-post: tartuart@kodu.ee või tartuart@hotmail.ee.

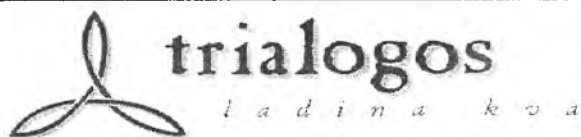

2. oktoobrini saab esitada

Eesti Rahva Muuseumi näituste komisjonile

TAOTLUSI NÄITUSTE KORRALDAMISEKS ERMI NÄITUSEMAJAS 2001. AASTAL.

Info tel. 07 422 040 ning www.erm.ee

P, 24. IX

KL 18 FESTIVALI PIDULIK AVAMINE
Püha Katarina kirikus (Vene 12/14
hoovil). Oikumeeniline teenistus
EELK peapiiskop Jaan Kiiviti,
metropoliit Stefanose ja Rooma-
Katoliku Kiriku esindaja, peavikaar
Philippe Jourdan osavõtul. Tervit-
uskõned riigi ja linna esindajatelt.
Esineb ansambel LINNAMUUSIKUD.
KL 22 POEESIA Dominiiklaste kloostri
hoovis. Kjell Espmark (Rootsi)
E, 25. IX

KL 10 TEADUSSEMINAR Kirjanike
Liidus (Harju 1). Marek Pienkowski,
"Eurointegratsioon ja rahvuslikud kul-
tuurid: meie unistused ja ülesanded";
Kjell Espmark, "Traditsioon ja tule-
vik"; Mihhail Lotman, "Eurointegrat-
siooni dimensioonid".
KL 12 ÜMARLAUD Kirjanike Liidus
(Harju 1).
KL 19 VESPER Dominiiklaste kloostri
kapiitlisaalis.
KL 20 KONTSERT. Sofia Joons, Toivo
Sõmer Püha Katarina kirikus.
KL 22 POEESIA Dominiiklaste kloostri
hoovis. Wendy Solomon (Inglismaa)

T, 26. IX

KL 10 TEADUSSEMINAR Kirjanike Liidus
(Harju 1). Mart Raukas, "Dialoog ja
tõde"; Karel Segers (Sergen), "Mee-
dia, dialoog ja tõde"; Jüri
Kuuskemaa, "Demagoogiline meedia".
KL 14.30 ÜMARLAUD Kirjanike Liidus
(Harju 1).
KL 19 VESPER Dominiiklaste kloostri
kapiitlisaalis.
KL 20 KONTSERT. Orkester Opus Post
Püha Katarina kirikus.
KL 22 POEESIA Dominiiklaste kloostri
hoovis. Karel Segers "Sergen" (Flaami).
K, 27. IX
KL 10 TEADUSSEMINAR Kirjanike Liidus
(Harju 1). Vladimir Martõnov, "Vaikuse
helid"; Üto Vooglaid, "Hariduse, tead-
matuse ja loomingu seoseid"; Mihhail
Lotman, "Teaduse piirid".

KL 14.30 ÜMARLAUD Kirjanike Liidus
(Harju 1).
KL 17 POOLA ÕHTU. Ansambel Bract-
wo Lutni raekoja.
KL 19 VESPER Dominiiklaste kloostri
kapiitlisaalis.
KL 19 "TARTUFFE" Theatrumis (Vene 14).
KL 20 MUUSIKALINE MEDITATSIOON.
Ansambel Bractwo Lutni Peeter-Pauli
kirikus (Vene 18).

N, 28. IX

KL 10 TEADUSSEMINAR Kirjanike
Liidus (Harju 1). Linnart Mäll,
"Humanistlike baastekstide osa
inimkonna ajaloos"; Stefanos, "Tra-
ditsioon ja tulevik"; Pentti Laukama,
"Kiriku pärandi sobitamisest tänapäe-
va ühiskonda".
KL 14.30 ÜMARLAUD Kirjanike Liidus
(Harju 1).
KL 19 VESPER Dominiiklaste kloostri
kapiitlisaalis.
KL 20 KONTSERT. Sirin Püha Katarina
kirikus.
KL 21 "TARTUFFE" Theatrumis (Vene 14).
R, 29. IX
KL 10 VANALINNA ESKURSIOON.
KL 18 VESPER Dominiiklaste kloostri
kapiitlisaalis.
KL 20 MÜSTEERIUM "Inimeste ja
inglite mäng" Püha Katarina kirikus.
Ansambel Sirin, orkester Opus Post
(Moskva), ansambel Bractwo Lutni
(Krakovi), Theatrum, ansambel Linna-
Muusikud, Püha Miikaeli Poistekoor
(Tallinn).

L, 30. IX

KL 11 KONVERENTS "Meedia, identi-
teet ja tõde" Püha Katarina kirikus.
Stefan Wilkanovicz, "Meedia äri ja
eetika"; Adam Boniecki, "Kristus ja
meedia"; Marita Jonsson, "Tradit-
sioon ja tulevik"; Marie Padlewski,
"Tähtsus ja ohud kultuuridevahelises
dialoogis".
KL 19 VESPER Dominiiklaste kloostri
kapiitlisaalis.

Taas on võimalus külastada
1999. aasta vanalinnapäevade
menüetendust
"JALUTUSKÄIK PÜHA
MAURITIUSE MAAILMA"

22. septembril
kell 14, 15, 16, 17 ning

24. septembril
kell 13, 14, 15, 16

Mustpeade Majas (Pikk 26).
Piletid müügil Mustpeade Majas.
Info tel. 6450 959.

ART Service

J. Vilmsi 28 /Faehlmanni 38
Eesti Kunstimuuseumi kogudes ole-
vate kunstiteoste reprod. müük,
kujundamine, skaneerimine, piltide
raamimine (pasparduu ja klaasi
lõikamine), kunstimüük.
Avatud E - R kl. 10 - 18, L kl. 11
- 16, tel., faks 648 4127.

EESTI RAAMATU AASTA PEAKOMITEE

asub Tartus
Vanemuise 19.

Telefon
07 427 087,
faks 07 427 320,
e-post: era@raamatuaasta.ee
www.raamatuaasta.ee

Ootame teie
REKLAMId
Tel. 644 8868

1.-8. Okt. 19.00 Mustpeade Maja Teatripööningul

Pikk 26

HENRY V

W. Shakespeare
(kahes vaatuses)

Lavastaja Rein Agur, helilooja Raimo Kangro
Nimiosas Tõnu Oja

Piletid müügil Kaubamaja Piletikeskuses ja Rahvus-
raamatukogus. Info ja tellimused tel. 6450959

KUNSTIÜHINGU PALLAS STUUDIO ehk KONRAD MÄE ATELJEE uute õpilaste vastuvõtt

on kolmapäeval,

27. septembril kell 12 Tartus, Raekoja plats 8, IV korrus.

Kaasa võtta joonistusi ja maale (mitte rulli keeratal).

Ateljeesse soovijail vajalik keskharidus.

Pariisi vabaakadeemiade eeskujul tegutsev maaliateljée ei ole tulunduslik ettevõtmine,
õpilastel tuleb kanda osa selle ülalpidamise kuludest, modellitasu ja muretseda

töövahendid (pintsel, palett, värvid).

Õppejõud töötavad tasuta. Õppetöö on päevane. Õppemaks 300 krooni kuus.

INFOTELEFON
FAXS

6 448 868
6 449 247
sirp@sirp.ee
http://www.sirp.ee
Mihkel Mutt

mihkel@sirp.ee

Tiina Mattisen
Jan Kaus
Donis Kareva
Reet Varblane
Madis Kolk
Tarmo Teder
Aili Künstler
Tiina Kivikas
Maret Rospel
Marju Veikat
Piia Rüber
Aire Holtsmeier

6 443 008
6 448 820
6 448 820
6 443 008
6 443 008
6 448 820
6 449 454
6 449 454
6 448 868
6 448 868
6 448 868
6 448 868

tiina@sirp.ee
jan@sirp.ee
doris@sirp.ee
reet@sirp.ee
madis@sirp.ee
tarmo@sirp.ee
aili@sirp.ee
tinak@sirp.ee
maret@sirp.ee
marju@sirp.ee
piia@sirp.ee
aire@sirp.ee

ISSN 1406-6254

Toimetuse kolleegium: Karin Hallas, Sirje Helme, Jaak Kangilaski, Mart Meri, Reet Naimar, Kristel Pappel, Kristiina Ross, Erkki-Sven Tüür, Udo Uibo, Mart Väljataga.

10148 Tallinn, Pärnu mnt. 8, II korrus
10503 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388
Väljaandja Sihtasutus Kultuurileht,
Tallinn, Pärnu mnt. 8
Trükk AS Printall, Tatan 64
Kaastööd tuua Word 6.
Praaekesemplaride korral helistada tel. 681 411.
INDEXS 69786

Lugupeetud autorid!
Teatage meile e-posti aadressil
maret@sirp.ee või tel. 6448 868
oma aadress, arveldusarve number pangas
ja isikukood

VÄLJAANDMIST TOETAB
EESTI KULTUURKAPITAL

